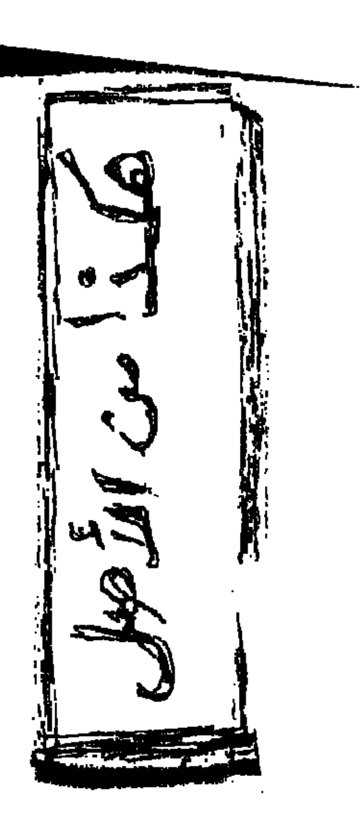
סופשבוע

ג' באלול, תשמ"ז 28.8.1987

דרקון בספר החוקים. הדמוקרטיה בסכנה ■ כך תלינו את הסרג'נטים הבריטים. פרסום ראשון ■ אברהם ורד, צלם קרבי. אבידה לעתונות ■ תא"ל (מיל') גיורא פורמן. נחיתת אונס. חשיפה ■ המינגווי. בניו ■

נשיונל מציגה בישראל:
טכנולוגית הצבע המתקדמת בעולם.
4 צבעי יסוד במקום 3
SUPER QUINTRIX
Panasonic
טלויזיה צבעונית נשיונל פנסוניק
4 צבעי יסוד במקום 3.
הצבע הרביעי נותן איכות תמונה (חדות וצבע) גבוהה ב-20% מכל שיטה אחרת.
שיטת SUPER QUINTRIX הבלעדית לנשיונל עם 4 צבעי יסוד, מונעת ירידת איכות התמונה במנורת המסך גם אחרי 15 שנים.
מצלמת וידאו M-5
בשיטת VHS הנפוצה ביותר בעולם.
M5 - מצלמה + וידאו ביחידה אחת מאפשרת לצלם עד 4 שעות בקסטה אחת VHS ללא צורך בתאורה מיוחדת.
קומפקטית, ניידת, מתוחכמת וקלה להפעלה ונשיאה (2 ק"ג).
צפיה מיידית בסרט שצילמת ע"י חיבור המצלמה לטלויזיה.
נתונים טכניים:
H.Q. C.C.D, 10 לוקס, זום 1X6, מקרו, צמצם 1:1000, 4 ראשים, עריכת קול AUDIO DUBBING, אוטו פוקוס, 2 מצבי הילוך איטי.
National Panasonic
תדיראן
אחריות ושירות
במבצע החגים תוכל לרכוש את מכשירי האיכות של סוני שחלמת עליהם
בתנאי תשלום מיוחדים ובמחירי מבצע, ועוד להשתתף בהגרלה הגדולה.
בקנותך מכשיר סוני הקפד לדרוש את תעודת האחריות המקורית של "ישפאר"
ואת כרטיס ההגרלה של המבצע המצורף לכל מכשיר.
שלח את התלוש לחב' ישפאר בע"מ
עבור "הגרלת מבצע החגים של סוני". ת.ד. 29130 מיקוד 65231 ת"א
לא יאוחר מה־15.10.87.
המבצע נערך בכל חנויות החשמל וברשתות השיווק המובחרות בארץ.
ההגרלה תיערך ביום 25.10.87 בנוכחות רואה חשבון החברה. כפוף לתקנון המבצע.
ההשתתפות אסורה על עובדי החברה, חנויות ומשרד הפרסום.
* לא כולל קלטות ודיסקטים.
בתוקף עד 15.10.87 או עד גמר המלאי.
הגרלת פרסים
10 מערכות צילום וידאו
לצלום הקלטה ושידור
Handycam 8
בשווי 50,000 ש"ח
מערכת Handycam PaK 88 כוללת:
מצלמה ניידת 8 מ"מ עם הקלטת תמונה באיכות מעולה ואיכות קול דיגיטלית (PCM) משקל 1 ק"ג.
יח' וידאו-טייפ נייד 8 מ"מ המקליט ומשדר את הקלטת שצילמת.
חיבור ישיר למכשיר הטלויזיה או הוידאו הביתי שלך.
מערכת ה- Handycam ארוזה במזוודת נשיאה קשיחה ומהודרת ומכילה בנוסף ספק מטען, יחידת הטענה כולל סוללה וקלטת 8 מ"מ.
SONY
אולם תצוגה ומכירה מרכז שרות ארצי:
רח' אחד העם 9, מגדל שלום ת"א. טל: 03-652431.
ISFAR
ישפאר - עוצמת סוני בישראל
העולם מתקדם מסוני לסוני.

סופשבוע

ו' באלול, תשמ"ז 28.8.1987

This Magazine is a Supplement to Maariv International Edition

קורא יקר,

...לבה של השכונה הערבית בית חנינא שבצפון ירושלים, גרה משפחה יהודית אחת, של יואל קמחי. איש אצ"ל לשעבר, מורה בהווה, ומדריך ...קש בנתיבי המחתרות שפעלו נגד המנדט הבריטי. ידיד ותיק שהרבה ...תי בידע שלו בעבר. הוא מכיר את המורשת, היכרות בלתי אמצעית, ...שי פרטים, ובסיפוריו גם נושף בהם רוח חיים. יואל מדבר תמיד על ...פעולותיהם של חבריו. רק על עצמו לא ידע לספר. בראשית השבוע, בעקבות ...הפרסומים שניסו לפענח את התעלומה שמאחורי תליית שני הסרג'נטים ...הבריטיים לפני 40 שנה, שאלתי אותו איפה האמת והוא אמר: "אצלי. אני ...הייתי שותף לתליה. אני הוא שתליתי את גופותיהם בחורשה ליד נתניה". ...ותמהתי ושאלתי, די נדהם, מדוע לא סיפר זאת עד היום, ותשובתו היתה ...אופיינית לאיש: "זה לא מסוג הפעולות שמתפארים בהן".

...הוא הסכים להתראיין זה בגלל הפירסומים האחרונים, שהוא מוצא בהם ...אשמת אינטרסנטיות וסילופים. יצחק בן־חורין שוחח איתו, ובהמשך פגש גם ...ותיק מלך החושף את סיפור חטיפת הסרג'נטים. אולי סיפור זה מסיר את ...הערפל מעל הפרשה. מי עשה מה. ביקשנו גם מהעתונאי הוותיק אהרן ...ופרקין, שהיה בין הראשונים לגלות את גופות הסרג'נטים, לספר איך כמעט ...נהרג כשאחת הגופות הפעילה מוקש רב עוצמה. עד היום הוא לא סולח ...לאלה שהזעיקו אותו למקום ולא גילו שהגופות מולכדו.

...חוץ עמוד ...נמשך מסיפור הסרג'נטים לכתבה המפתחת של מיכל קפרא, ..."דרקון בספר החוקים". הדרקון שהיא מתארת הן תקנות החירום שקבעו ...הבריטים ב־1945 כדי להגן על שלטונם בארץ, אשר לאחר הקמת המדינה ...שמקמו חוק בין חוקי ישראל. מצצת זמן המאיימת על הדמוקרטיה ...הישראלית, תזכורת למי שמדמה כי "לי זה לא יקרה". מפעילים אותן היום ...בעיקר על הערבים. אבל הן תקפות גם על יהודים. כמו החרב המתהפכת, הן ...תלויות מעל הראש ולא מחתות כענין של חסד. מצב נזיל ולא בריא כשמדובר ...בזכויות האזרח שאינן מעוגנות בחוקה. הכנסת גינתה אותן. בעבר בביוויים ...רבים שלא תורגמו למעשים. ישבו בחיבוק ידים גם שרי הליכוד, אלה ...שלפני 40 שנה היו הקרבנות, כולל מנחם בגין. בכנסת הראשונה אמר ...שהפעלתן היא פשע, אך לא נקף אצבע לבער אותן כשהיה ראש ממשלה.

...המוצר שהטילו הבריטים ב־1947 על נתניה, בעת החיפוש אחר ...הסרג'נטים, היה מעוגן בתקנות האלה. ממשלה ישראלית פחות דמוקרטית ...ממשלית יכולה להשתמש בהן מתי שהוא בעתיד, טפו טפו טפו, כדי לסגור ...אנשים נעילה בבתיהם מאותן סיבות של "בטחון המשטר".

צבי לביא

...בת מידלר. כתבה ...עמודים 32-34.

מקפלים את המסלול

מתהדר במצותיו החדשות, ונצדק

"העייטים הללו"

דרקון בספר החוקים

פצצת הזמן המאיימת על הדמוקרטיה הישראלית. התקנות לשעת־חרום, שקבע הנציב העליון ב־1945, להגן על השלטון הבריטי בארץ־ישראל, מעוגנות היטב בספר החוקים של מדינת ישראל. הממשלה משתמשת בהן בעיקר נגד הערבים. אבל יש בכוחן לשלוח למעצר מינהלי, ללא משפט, או לרתק לביתם גם יהודים בדיזנגוף או ברחביה. אפשר גם להטיל עוצר ומשטר צבאי על נתניה, כמו שעשו הבריטים. עניין של החלטה פוליטית ורצון טוב. חברי הכנסת גינו פעם את העוולה, ומאז לא נקפו אצבע לביטול התקנות. גם לא שרי הליכוד שסבלו מהן.

מאת מיכל קפרא

מדינת ישראל הדמוקרטית מתירה למפקד צבאי בשם הבטחון לרמוס את זכויות האזרח האלמנטריות על־פי החלטה מינהלית, ואפילו מתירה לשלול חרותו של אדם ללא הרשעה בפלילים, אלא על סמך חשדות בלבד.

"המשטר שהוקם עם פירסום תקנות ההגנה אין דומה לו בשום מדינה נאורה", אמר עו"ד יעקב שמשון שפירא ב־1946, אך כשהיה שר משפטים לא פעל לביטולן.

"אתם השתמשתם בתקנות לשעת חרום הבריטיות כמו שמשתמשים בגוי של שבת שיעשה את העבודה האסורה על היהודים", אמר בכנסת יוחנן בדר מ"חרות" לשרי מפא"י.

ב שעת לילה מאוחרת, או אפילו בסתם שעה של ערב, נשמעות, במקרה המנומס, דפיקות על הדלת. אתה פותח. האשה שואלת מי בא בלי להודיע. שבעה אנשים, במדים או בלעדיהם, נכנסים. בטלוויזיה רצה כתבה. ויכוח פרלמנטרי בנושא ה"לביא". הדמוקרטיה מזווית פוטוגנית.

אבל אין זמן להתרכז. הזרים כבר התמקמו במרכז הסלון. אין הסברים. כרקות הבאות הם מתנפלים על כל חומר כתוב הנמצא בבית: ספרים, עיתונים, חשבון טלפון, מים, פתקים למכולת. הם ממששים בקרבי מגרות, חופרים במדפים, חודרים לכיסי מכנסיים, שולפים דיסקטים מהמחשב האישי שקנית לילד, גורפים קסטות וידאו. הכל נאגר בשקיות גדולות. כשמתקפת החטטנות מתרככת וכל הניירות הוחרמו, מסתבר לך שגם הטלפון מנותק, ואתה עצור לחקירה. אף אחד לא חייב לך דין־וחשבון. בטלוויזיה נמשך הוויכוח הדמוקרטי.

אתה לא פושע. עושה מילואים. חי ממשכורת. רוצה מינוי לפילהרמונית אבל לא משיג. אז מה הקטע?

48 שעות חקירה. יקח זמן עד שתבין את הקשר בין החקירה לספרות המקצועית על אש"ף, שהתעמקת בה לצורך הכנת הרצאה. מישהו עם יצר נאמנות בלתי מרוסן ראה את החומר והתריע. מדינת ישראל הדמוקרטית מתירה למפקד צבאי בשם הבטחון לחרור/למעור/לרמוס/ את זכויות האזרח האלמנטריות ביותר, על־פי החלטה מינהלית, ואפילו מתירה לשלול חירותו של אדם ללא הרשעה בפלילים אלא על סמך חשדות בלבד. עובדה זו תבהיר לך מהר מאוד שעל אותו מזבח הבטחון מותר למדינה להתייחס אליך כאל עוכר ישראל, ולו לארבעים ושמונה שעות. במקרה הטוב.

חשבתם, גם אם לא נעים לומר זאת בפה מלא, שמותר לעשות את זה רק לערבים. שלגביהם זה בסדר גמור. אבל אתה? יהודי בן יהודי, שאפילו מצדד בלהט במטוס ה"לביא", באיזו זכות עושים עליך אימפרוביזציה בנושא קפקאי?

יש תשובה, אפילו קצרה: תקנות ההגנה (שעת־חרום) 1945.

תקנות שלא מופיעות בתכנית הלימודים של שיעורי האזרחות, כי גם מבינתו של משרד החינוך לא נסתתרה העובדה שאי־אפשר למכור לתלמידים דמוקרטיה בריח חלב חמוץ. לך תוכיח שישראל היא מדינה דמוקרטית, כאשר בספר החוקים שלה, שחור על גבי לבן, מופיעים חוקים הנוגדים את עצם מהותה של הגדרת הדמוקרטיה. כמו אפשרות ביצוע מעצרים מינהלים ללא משפט. כשכל חייל ושוטר רשאים לעצור בלי פקודת מעצר, היינו באופן שרירותי לגמרי, כל איש הנראה להם חשוד, חוק המתיר – בצו מינהלי – להעמיד אנשים בפיקוח המשטרה או להגביל את תנועתם החופשית גם אם הם תושבי רחביה

...חנות, שכונת רחביה, או רמת דניה בחיפה. הוא אפשר להטיל עוצר על רמת־אביב והרצליה פיתוח, ...עוצר איזורים אלה לתנועה או להטיל מעצר־בית על ...מתושביהם.

יש בכוחן לאסור הדפסה, הפצה והחזקה של כל ...אשר השלטונות יחליטו כי הוא מסכן את בטחונם. ...תקנות מאפשרות, אם נלך עד קצה הקיצוניות, לפרק ...תנועת נוער או מפלגה קיימת מאותו חשש בלתי ...הנתון לשרירות ליבו של השליט. ויש גם ...תקנות לפיהן אפשר להחרים לטובת המדינה את ...רכוש של אנשים חשודים, שלא הועמדו לדין. ואם ...נפש הממשלה היא גם יכולה לסגור את כל ...הדואר במדינה, את הבנקים, החנויות, העסקים, ...לנתק קווי טלפון – לא רק בטירה וטייבה ...ובאום אל־פאחם אלא גם ברחובות, בפתח־תקווה, ...קרית־שמונה. וכל אלה לא על פי צו שופט, אלא ...מכוח הסמכות שניתנה לממשלה ולכוחות הביטחון ...לפעול על פי שיקול דעתם בלבד, מה נוגד את בטחון ...המדינה.

...בימים אלה – בעיצומו של הדיון הציבורי ...בשאלת החוקה שהוכנה בפקולטה למשפטים של ...אוניברסיטת תל־אביב – חשוב לא פחות להציץ בצד ...האפל של הדמוקרטיה הישראלית. תקנות ההגנה ...לשעת־חרום, שאישי ציבור כינו אותן בזמן היותן חוקים ...השנואים, דיקטטוריים, פשיסטיים. החוקה אמורה להתמודד גם עם הסמכויות לשעת־חרום. אולם בוויכוח בער ונגד החוקה, נרמה שאותן סמכויות כלל לא משייטות במרחב המודעות הציבורית.

ה תקנות, המעניקות לממשלה סמכויות מרהימות בהיקפן, אינן מוגבלות בזמן, כיוון שהביטוי "תקופת חרום" מעולם לא הוגבל ולא עמד בביקורת רצינית של הכנסת ומערכת החוק. וגם אם המציאות לימדה אותנו שרוב התקנות הללו מופעלות על הערבים בלבד, הרי שכדאי לשנן היטב את אזהרתו של מנחם בגין שנאמרה בימי הכנסת הראשונה: "אם חוקי טרור אלה של שלטון דיכוי ישארו במדינת ישראל, ביום מן הימים לא ימצא חוג שלא ייפגע מהם, ואין זה חשוב מי הנפגע. קיום חוקי חרום אלה הם חרפה, והפעלתם – פשע".

פשע שמשע, היום, ארבעים שנה אחרי, נחות התקנות בספר החוקים הישראלי. שני תיקונים שהכניס בהן שר המשפטים שמואל תמיר ז"ל ב־1979 מזכירים את האגדה על הנסיכה שמידי פעם מחליט מישהו להחוף למיטתה גרגיר עדשים, להסדיר את מנוחתה. אבל המרחק בין הגרגיר לישבן המלכותי אסטטי רק באגדות.

תקנות ההגנה (שעת־חרום), להבדיל מחוקי החרום שחוקקה הכנסת, הוחקו בארץ־ישראל בשנת 1945 על־ידי הנציב העליון הבריטי, כאמצעי להלחם במוסרות היישוב, במנהיגיו ובעיקר במחתרות העבריות. התקנות הללו המבטלות כל חוק, איפשרו למושל הבריטי לפעול – מטעמי בטחון, כמובן – ללא כל ביקורת משפטית כלשהי. ואמנם נעשה בהן שימוש מרחיק לכת, ובעיקר בנושא המעצרים המינהליים ובהגלייה. ראש הממשלה יצחק שמיר, נשיא בית המשפט העליון מאיר שמגר, שר התחבורה חיים קורפו, יעקב מרידור ושמואל תמיר ז"ל, הם רק חלק מזערי מאלה שנעצרו והוגלו למחנות באפריקה. אלפי אנשים, ובראשם מנהיגי היישוב (לרבות משה שרת) ישבו במחנות המעצר בלטרון ורפיח. אגב, עד לתיקונים שהכניס תמיר ב־1979 היה בתוקף הסעיף שאיים בפלילים על כל מי שמקיים מגע עם אנשי האצ"ל והלח"י. כלומר גם עם מנחם בגין, יצחק שמיר, ועוד כמה שרים בכירים בממשלת הליכוד ראו...

בכנס מחאה של הסתדרות עורכי־הדין העבריים, שנערך ב־7 בפברואר 1946, הוחלט "כי הסמכויות שניתנו לשלטונות בתקנות ההגנה שוללות מהתושב הארץ־ישראלי את הזכויות היסודיות של האדם, הותרות תחת יסודות החוק והמשפט, מהוות סכנה חמורה לחופש הפרט ולחייו, ומשליטות משטר של שרירות לב ללא כל פיקוח משפטי". חוק באותו כנס דיבר גם יעקב שמשון שפירא, לימים שר המשפטים. הוא אמר: "המשטר שהוקם עם פירסום תקנות ההגנה

(המשך בעמוד הבא)

هكذا من الداخل

מנחם בגין: "אם חוקי טרור אלה ישארו בישראל, ביום מן הימים לא יימצא חוג שלא ייפגע מהם. קיום חוקים אלה הם חרפה, והפעלתם פשע".

חיים צדוק: "אולי הבעיה היא שהערבים היום עבורנו הם מה שאנחנו היינו עבור הבריטים".

חיים קורפו: "זו סכנה גדולה. עוד בתקופת המחתרת היו מקרים של קורבנות שווא כתוצאה מהלשנה ואינפורמציה כוזבת".

(המשך מהעמודים הקודמים)

באי", אין דומה לו בשום מדינה נאורה. אף בגרמניה הנאצית לא היו חוקים כאלה ומעשי מיידאנק ודומיהם היו אף הם נגד אותו חוק כתוב". בתקופה שכיהן כשר משפטים בישראל, לא נעשה דבר למחיקת התקנות מספר החוקים.

לפני כארבע שנים הגיעו כעשרים שוטרים ובלשים למעונות הסטודנטים של אוניברסיטת באר שבע. בידיהם צו חיפוש אחר פירסומי החזית העממית לשיחרור פלסטין, ודגלי אש"ף. שלושה סטודנטים, ערבים ישראליים, נעצרו. ספרים שנמצאו בחדרים הוחרמו. לא עזרה העובדה שמזכירות החוג להסטוריה אישרה שהחומר שהוחרם הוא חלק מביבליוגרפיה של הקורס 'התנועה הלאומית הפלסטינית', במסגרתו הוטל על הסטודנטים לכתוב עבודה על החזית העממית לשחרור פלסטין. שלושים מרצים מחו על מה שהגדירו כפגיעה בחופש האקדמאי. לשכת שר הבטחון הגיבה באוזניהם: "לדעת גורמי הבטחון אין בפירסומים אלה משום חומר לימוד ביבליוגרפי".

השלושה הועמדו לדין על פי תקנה 85 האוסרת החזקת חומר כתוב כלשהו השייכים להתאחדות בלתי מותרת. בסופו של דבר עוכבו ההליכים בהוראת היועץ המשפטי לממשלה. הגבול היה דק. נגד השלושה הוצאו צווי ריתוק לכפריהם.

לפני כשנתיים, בפברואר 1985, הוקם בירושלים ביוזמת פעילים בשמאל "המשרד לאינפורמציה אלטרנטיבית" ששם לו למטרה לתאר מזווית אחרת את פעילות מדינת ישראל בשטחים המוחזקים וכישראל עצמה. גם אם פעילותו לא נראתה בעיני הממשלה, לא היתה לו כל עילה לערער על זכות קיומו. כדי לממן את פעילותם, כך טוענים אנשי המשרד, הם החלו במתן שירותי דפוס. המשרד היה רשום במשרד הפנים וכל דבר שפורסם עבר דרך הצנזור. מעולם לא הגישה הצנזורה תלונה נגד פעילותם.

ב-16 בפברואר השנה נכנסו למשרד עשרים שוטרים. ששת הפעילים נדרשו להיות פסיביים. שלושה נלקחו לחקירה במגרש הרוסים. הנותרים נשארו במשרד במשך החיפוש. לחקירה נלקחו מאוחר יותר. בעקבות צו סגירה, הוחרמה כל פיסת נייר שהיתה במקום, וכן הוחרם כל הציוד שהיה במשרד: שני מחשבים, מכונת צילום, פקסימיליה וטלפרינטר. השאלות שהוצגו בחקירה היו: האם אתה חבר בחזית העממית? האם אתה אוהב את העם היהודי? האם אתה יהודי השונא את עצמו? וכדומה. חלק מהעצורים שוחרר לאחר זמן קצר. השאר, פרט למנהל המשרד מיכאל ורשבסקי, שוחררו לאחר 48 שעות המותרות בחוק.

השבוע נפתח המשרד לפעילות ללא כל מיגבלה. לא צריך להיות משפטן כדי להבין שלא נמצאה כל עבירה פלילית שתמנע את הפעלתו מחדש. "הפעילות שלנו לא נוחה לשלטונות", אומר איש המשרד מייקל לאורי, "לכן החליטו להפריע לנו לעבוד, והכל נעשה תחת דגל הבטחון". נגד מנהל המשרד הוגש כתב אישום המתבסס על אותה תקנה שהופעלה נגד הסטודנטים בבאר-שבע.

נגד מייקל לאורי, שעלה עם משפחתו לארץ מקנדה לפני חמש-עשרה שנה, הופעלה תקנה אחרת (92) המאפשרת לכל פקיד מורשה לחטט בחפציו של נוסע, או לחפש על גופו. לפני כחודש יצא ללונדון וכבר בביקורת הדרכונים נלקח לחקירה. "זו לא היתה חקירה בטחונית, אלא שולישית", הוא מספר. "חיפשו בתרמיל שלי והכניסו אותי למטוס בליווי צמוד. בכניסה ללונדון לא היו בעיות, אבל ביציאה ממנה השם שלי הופיע באיזו רשימה. שוב חקרו אותי: איפה הייתי, עם מי דיברתי. אמרתי שאני מתנגד לשאלות האלה. מה הקשר שלהן לבטחון? שוב החל חיפוש היסטרי בתיק שלי. פתחו אפילו את התפרים בבגדים. אני לא יודע מה הם חשבו למצוא שם. פשוט רצו להתנכל לי, לעשות לי את החיים קשים. לאחר מכן עברתי חיפוש בגוף, עמדתי עירום באמצע החדר. זה משפיל, זה מכעיס, ויש בזה אבסורד. מה הם חושבים, שאני אשים פצצה בתחתי?"

הטענה שישראל ירשה את התקנות מהבריטים איננה מדוייקת. לונדון ביטלה את התקנות ימים מספר לפני סיומו של המנדט הבריטי בארץ-ישראל. כשהוקמה המדינה מצאה הממשלה הזמנית את עצמה בזמן חרום אמיתי אך ללא מסגרת משפטית הולמת. התקנות הבריטיות סיפקו נוחיות לשעה והממשלה נתפסה לעובדה שביטול התקנות הבריטיות לא פורסם בעתון הרשמי (בגלל מהומת הפינוי והקרבות שהשתוללו בארץ). לכן הוחלט לקבוע בחוק סעיף המאפשר להתעלם מהביטול.

"אין לשכוח שמדינת ישראל קמה תוך כדי מלחמה", אומר היום המשפטן ד"ר ברוך ברכה, "ולכן היה צורך להעניק לשלטונות סמכויות מרחיקות לכת כדי להתמודד עם הנסיבות. זה מקובל בכל מדינה דמוקרטית. אבל התוצאה העגומה היא שהתקנות הללו, שאולי היתה להן הצדקה עם הקמת המדינה, הפכו להסדרים של קבע שאינם מוסיפים כבוד לחברה הישראלית ולמערכת המשפט שלה".

וכשנשאלת השאלה הפשוטה מדוע לא בוטלו התקנות הללו במהלך השנים, כל שצריך הוא רק להסיר את האבק מפרוטוקול ישיבת הכנסת הראשונה שהיתה ב-12 ביולי 1949, בה נדונה הצעת חוק שאמורה היתה להחליף את תקנות ההגנה. ח"כ יוחנן באדר ("חרות"): "אתם השתמשתם בתקנות לשעת חרום הבריטיות כמו שמשתמשים בגוי של שבת שיעשה את העבודה האסורה על היהודים... אני אומר לכם, אתם אינכם יודעים עדיין מי ישב (בכלא) על סמך החוק החדש הזה, שאתם רוצים להוציא עכשיו. יבוא יום ואתם תשבו על סמך החוק הזה שלכם". אבל את דעת הרוב היטיב להביע ח"כ יוסף ספיר (הציונים הכלליים): "מוטב שיהיה חוק ירושת המנדט מאשר לחוקק חוק שנפש האורח הפשוט סולדת הימנו". הצעת החוק נפלה. הכנסת לא רצתה לוותר על התקנות לשעת חרום, ומצד שני לא רצתה לחוקק חוק חדש מחשש ללכלך את ידיה בגועל נפש אנטי-דמוקרטי כזה. וזו כל התורה כולה על רגל אחת. מדיניות היד הבלתי-מלוכלכת.

במאי 1951 הופעל הסעיף בתקנות המאפשר מעצר מינהלי, ללא משפט וללא הגבלת זמן, נגד חבורת יהודים שזכתה בתואר "המחתרת הדתית". המשטרה טענה כי אנשים אלה חשודים בהצתת מכוניות בירושלים ובקשירת קשר לחבל בכנסת ובמוסדות ממשלתיים אחרים. הכנסת געשה שנית, ובצדק. אם למשטרה יש את כל ההוכחות, מדוע עליה לעצור אנשים אלה במעצר מינהלי ללא ביקורת משפטית. הרי אפשר לעשות זאת בנוהלים הרגילים. להוציא צו מעצר, להביאם לשופט לאחר 48 שעות להארכת המעצר, ולהגיש כתב אישום. מעצר מינהלי, מתברר, לא מקשה על החקירה. לא צריך לתת דין-וחשבון לאף אחד. לא צריך עורך-דין, לא צריך שופט, וכשאין מספיק הוכחות, עדיף ששופט לא יתערב.

תגובת הממשלה היתה: בידי הממשלה נתון מכשיר חוקי והיא היתה חייבת להשתמש בו. כי אם קיימת שאלה של סכנה לשלום הציבור, אם יש סכנה לבטחון ויש מכשיר ואין משתמשים בו – אין ממלאים את המצוה.

הכנסת לא השתכנעה. ביוני 1951, יום גדול לדמוקרטיה הישראלית, קיבלה הכנסת החלטה בגנותן של תקנות ההגנה. היא קבעה כי הן עומדות בניגוד ליסודות של מדינה דמוקרטית והטילה על ועדת החוקה חוק ומשפט להביא לכנסת תוך שבועיים הצעת חוק לביטול התקנות.

וזהו. בהודעת הגינוי נגמר העניין. השבועיים נמשכו שלושים ושבע שנה, הארץ רוגעת וגם הכנסת. גם כאשר נעצרו ונשפטו כעבור שנתיים חברי מחתרת יהודית נוספת, חילונית, שזוממה להפיל את המשטר ולהקים תחתיו את "מלכות ישראל" בגבולותיה התנ"כיים. הם נתפסו בעקבות פיצוץ בצירות ברית-המועצות. מאז השימוש בתקנות נמשך, אך הוגבל בעיקר נגד האוכלוסיה הערבית בישראל. המימשל הצבאי בכפרים הערביים של "המשולש" והגליל, היה קיים מכוח התקנות. לאחר מלחמת ששת הימים הורחב השימוש בהן גם לשטחים, שהיו חלק מארץ-ישראל המנדטורית. עוצר, מעצרים שרירותיים ללא משפט, גירושים והגליות, החרמת רכוש, הריסת בתים ואטימתם, הגבלות תנועה, צווי ריתוק, עונשים קיבוציים, סגירת עיתונים – כל הרעות שהיו חלק מהווי שלטון הכיבוש הבריטי בארץ, הופיעו מחדש תחת החותמת של צה"ל.

רק בשנת 1979 הצליח שר המשפטים שמואל תמיר ז"ל – מי שהיה בעצמו קרבן לתקנות הבריטיות כשגורש מהארץ לאפריקה – להעביר בכנסת שני תיקונים הנוגעים לסעיפים החמורים ביותר: תקנה 111 העוסקת במעצרים מינהליים, ללא הגבלת זמן וללא זכות עירעור, ותקנה 112 המאפשרת גירוש והגליה. האחרונה בוטלה כליל בתחומי מדינת ישראל. בשטחים היא נותרה בעינה. הפעלת התקנה 111, שהיתה קודם בסמכותו של "המפקד הצבאי", הוגבלה לשר הבטחון בלבד. גם תקופת המעצר הוגבלה לששה חדשים, עם אפשרות מנומקת להארכה. אבל התיקון היותר חשוב הוא שצו המעצר טעון אישורו של נשיא בית-משפט מחוזי תוך 48 שעות מהוצאתו. הנשיא רשאי לבטלו או לקצרו. נוסף על-כך יש לעציר זכות עירעור בפני בית המשפט

(המשך בעמוד 43)

יואל קמחי היום: "הטענה שאחד הסמלים מת בבונקר לא נכונה. הם היו חיים עד רגע התלית". (צילום: יצחק אלהרר)

תליית הסרג'נטים. הסוף

הם נתלו פעמיים. קצין המבצעים הראשי של האצ"ל עמיחי ("גידי") פגלין הוציא אותם להורג בבונקר בנתניה. יואל קמחי היה שם, ואחר־כך תלה את הגופות בחורשת האקליפטוסים. הוא שובר קשר שתיקה בן 40 שנה כדי לפתור את התעלומה, ומשחזר את המבצע בעקבות "פירסומים אינטרסנטיים ומסולפים". גם יוסף מלר חושף לראשונה איך נחטפו הסרג'נטים, והעתונאי אהרן אבן־חן זוכר איך כמעט קיפח את חייו יחד אתם.

מאת יצחק בן־חורין

בגיל 67 מחליט יואל קמחי מירושלים, איש אצ"ל, לצאת מהמחתרת ולהפר שתיקה בת 40 שנה. נמאסו עליו הגירסאות השונות המתפרסמות בשבועות האחרונים סביב תלייתם של שני הסרג'נטים הבריטים. לראשונה מאז הימים הסוערים ההם של טרום־מדינה, קם האיש ומודה כמי שהיה שם בבונקר בנתניה, השתתף בהוצאתם להורג של שני הבריטים, ואף היה זה שתלה את גופותיהם לאחר מכן על עץ אקליפטוס בחורשה ליד נתניה, שם נתגלו.

איש כחוש, שיער לבן, שפם עבות המסיים כל שיחה טלפונית או מפגש בברכה "שיהיה טוב לעם ישראל". מבקש לסגור את הפצע הישן שנפער מחדש בין אנשי ה"הגנה" לבין אנשי אצ"ל בעקבות הפרסומים השונים – בעיקר בתכנית "עושים מדינה" של גלי־צה"ל ובמוסף "הארץ". יש עובדות שאין חולקים עליהן. ב־16 ביוני 1947 גזר בית־הדין הצבאי הבריטי עונש מוות על אנשי האצ"ל יעקב וייס, אבשלום חביב ומאיר נקר, שהשתתפו בפריצה לכלא עכו בה שוחררו עשרות חברי המחתרת. כעבור חודש לערך, בשבת של ה־11 ביולי, חטפו אנשי אצ"ל בנתניה שני סרג'נטים בריטיים שבילו בקפה "גן־הדר", מארווין פאייס וקליפורד מארטין. הם הוחזקו כבני ערובה למנוע את הוצאתם להורג של הנידונים למוות. הבריטים לא נכנעו ללחץ. לאחר כשבועיים נתלו שלושת אנשי האצ"ל בכלא עכו. למחרת היום הוציא האצ"ל להורג את שני הסרג'נטים.

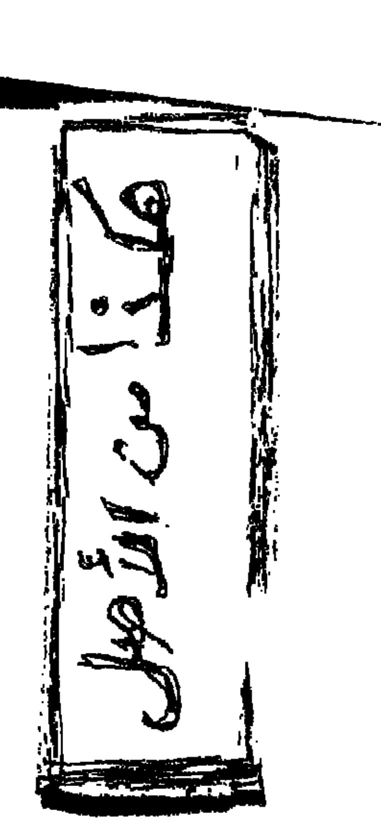
זה קרה ארבעה חודשים בדיוק לפני החלטת האו"ם על הקמת המדינה. אלפי חיילים בריטים הציפו את חוצות נתניה, רגליים ורכובים על שיריוניות. מתסומי תיל סגרו רחובות. התושבים היו מבוהלים, חששו מתגובה קשה. הישוב המאורגן ובראשו ה"הגנה", זעמו על המעשה. ראש המועצה דאז עובר בן־עמי גינה את המעשה כנפשע.

עד כאן הגלוי. ימיהם האחרונים של הסרג'נטים היו אפופים תעלומה, ובמקרה הטוב גירסאות סותרות. מי חטף אותם וכיצד? איך חיו במקום המחבוא? מי הוציא אותם להורג? המעורבים הישירים בפרשה, אלה שעדיין חיים בתוכנו, שמרו על קשר שתיקה. אחרי הפרסומים האחרונים הם מוכנים לצאת לעוד מאבק לטובת התיעוד ההיסטורי. אבל אפילו הם התקשו בתחילת השבוע להציג גירסה אחת. מי עשה מה. לרגע התקבל רושם שמה שלא עושה הזכרון משלים הדימיון. כל אחד וזוית הראיה הפרטית שלו. הדברים הבאים אינם מתיימרים להגיע כיום לקביעות היסטוריות חד־משמעיות.

אחרי שיואל קמחי החליט, בסוף השבוע שעבר, להפר את שתיקתו, ניסו שני ותיקי אצ"ל מנתניה לשכנע אותו לסגת מהחלטתו, כאילו הבריטי עדיין שולט בארץ. בשלב זה הם עצמם סרבו להזדהות. לאחר שיחה עם קמחי ביוזמתו, הם טענה "הוא לא זוכר טוב. הוא יכשיל אותך". אחד מהם היה שם בזמן החטיפה ולאחריה. גם יואל קמחי היה, אחרי שנקף לזכותו פעולות נגד הבריטים באיזורי תל־אביב וחיפה. קמחי החליט לדבר בעקבות ראיון שנתנו אנשי ה"הגנה" לעקיבא אלדר ב"הארץ", בו טענו שאלמלא הוצאו להורג שלושת אנשי האצ"ל, היה הארגון במצוקה כיון שאחד משני הסרג'נטים החטופים מת מחנק בבונקר ואטום, וחברו נלקח לעץ התליה במצב אנוש. כמי שהיה שותף פעיל במבצע, לא סתם עד ראיה, טוען קמחי: "נראה שיש מגמה אינטרסנטית בפרסומים. לא אתן לסלף דברים".

באותה תקופה היה קמחי מפקד אצ"ל בחיפה. למחרת היום שבו נתלו שלושת חבריו בכלא עכו, קיבל הודעה ממפקד המחוז שמואל מייטין שעמיחי ("גידי") פגלין, קצין המבצעים הראשי של האצ"ל, מבקש את קמחי לבוא לנתניה עוד באותו יום. "הגעתי בשעות אחר־הצהריים המוקדמות, לביתו של מפקד האיזור אברהם ("אסף") רובין, שם נפגשתי עם גידי. את נתניה הכרתי באופן שטחי. אמנם השתתפתי בכמה פעולות באיזור, אחת מהן עם דב גרונר (אף הוא אחד מהרוגי המלכות), אבל אלה היו מסוג הפעולות שאתה עושה ומסתלק. גם את האנשים שלנו בנתניה לא הכרתי. כשנקראתי לנתניה הערכתי שזה קשור לסרג'נטים, אבל לא ידעתי

(המשך בעמוד הבא)

"שרידי גופתו של התלוי צנחו על ראשי"

מאת אהרן אבן־חן

המחשבה כי עלול הייתי לקפח את חיי הצעירים, ולהותיר אלמנה ותינוקת, באותה תשכמה ארורה של 30 ביולי 1947, העבירה שנים רבות צמרמורת בגבי. בכל פעם, כשמתעורר מחדש נושא תליית הסרג'נטים הבריטיים, מנקרת במוחי השאלה שמעולם לא קיבלתי עליה מענה: בשל מה לא הוזהרתי מפני חסכנה לצאת לשטח, להתקרב אל הגופות הממולכדות?

ב־29 ביולי, אחר 17 ימים של מתח וחרדה, צלצל הטלפון בביתי בשעת הצהרים. "מדברים מהמפקדה של אצ"ל", אמר הדובר. הוא מסר הודעה קצרה על ביצוע גזר־הדין נגד הסרג'נטים. "הם תלויים בחורשה דרומית לנתניה". הייתי אז כתב "הארץ". תיד שרשמה את ההודעה רעדה. אך, מעבר לכל שיקול בערה בי התשוקה להשיג "סקופ", לגלות ראשון את הגופות. לא שאלתי שאלות. האיש שדיבר בשם מיפקדת אצ"ל לא הזהיר כי הגופות ממולכדות.

"מדוע לא הוזהרתי?", הצגתי בעבור שנים את השאלה לאברהם ("אסף") רובין, מפקד הפעולה. הוא חייך ואמר, כי בוודאי היו סיבות טובות לא לגלות את הסוד. "גם במחיר מותם של עתונאים יהודים חפים מפשע?" שאלתי. רובין צחק.

עם קבלת ההודעה, הזעקתי את חברי דויד מגנס (בנו של ד"ר י"ל מגנס), שהיתה לו מכונית "דודג'". הוא היה מדווח מפעם לפעם לסוכנות ידיעות אמריקניות. כביש החוף עדיין לא היה, ובאזור לא היו כבישים כלל. הדרנו דרומה בשבילי עפר. סרקנו כל חורשה, כל שדרה, כל פרדס. ארבע שעות של מירוץ מטורף. כל ענף מתנועע נראה לנו מרחוק כאדם תלוי. עם חשיכה הזרנו הביתה במפח־נפש.

השחר של 30 ביולי עלה, כשמאות אנשים – רובם חברי ה"הגנה" – סורקים את האיזור לגילוי הגופות. פלוגת נוטרים מצאה אותן בחורשת אקליפטוסים צעירה – לא הרחק מתחנת הרכבת של היום. סמוך ל־6 בבוקר כבר הייתי במקום. יחד עמי היה חברי הצלם שלמה שחורי, סופר "דבר". הסרג'נטים היו תלויים על גזעיהם של שני אקליפטוסים, סמוכים זה לזה. צחנה עמדה באוויר וזמזום טורד של זבובים ודבורים. יכולנו לגשת ולקרוא מקרוב את תוכן גזר־הדין, כתוב על גליונות נייר שהיו תלויים על חזיהם של השניים. רק כמה נוטרים ואנשי "הגנה" היו במקום. הצבא הבריטי הגיע כעבור שעה קלה.

כשעלה קצין בריטי על סולם והתחיל מנסר את החבל מצווארו של אחד התלויים, התרחקנו כדי 4־5 מטר, והסתכלנו. כשהגופה צנחה מהעץ לארץ – הרעיד את החורשה רעם אדיר של מוקש שהתפוצץ. המוקש הוטמן כנראה מתחת לעץ. מן ההדף נפלתי על הקוצים. קמתי והתחלתי להמלט. עשן שחור התאבך בחורשה. במנוסתי, החלו פירורים מגופתו המרוסקת של התלוי צונחים על ראשי. פני היו מגואלים בדמו.

חיי היו לי אותו בוקר לשלל. אירע לי נס, וכך גם כתב לי באותו היום ראש העיר עובד בן־עמי, שבירכני על שניצלתי ממוות.

יום גילוי גופות התלויים היה שיאו של חודש־גיהינום שעבר על העיר.

הבונקר במלטשת היהלומים בשיכון טוברוק, שבו עשו הסרג'נטים את 19 ימי שביים, נחפר תוך ארבעה ימים, מיד אחר שהבריטים תפסו את אבשלום חביב וחבריו. "היה ברור", סח לי בשעתו מפקד המבצע אברהם רובין, "כי נגד הבחורים שלנו יצא פסק־דין המוות. ניתנה מיד הוראה להכין מחבואים במקומות שונים בארץ, לצורך חטיפת בני ערובה והסתרתם".

מלטשת היהלומים הקטנה והנידחת נמצאה מתאימה למשימה, בשל ריחוקה מהעיר ובשל היותה מוסתרת בשיחי קיקיון ופרדסים. כמה פעילי אצ"ל שהציגו עצמם כאנשי עסקים רכשו מבעל המלטשת את המיבנה. חסרו רק ששים לירות לחפירת הבונקר. גם סכום זה נמצא עד מהרה. בסוד חפירת הבונקר היו רק שלושה או ארבעה מפקדים. רובין, ממוצע קומה ומוצק, שנפטר לפני כ־9 שנים, סיפר כי הסרג'נטים שנחטפו היו רדומים מתכלורפורם, כשהוכנסו לבונקר. כשהתעוררו שאלו היכן הם נמצאים. "ענינו להם, כי אתם כאן בגלל פסק־דין המוות שתמצא על אנשי המחתרת, ולא יאונה לכם רע אם הבחורים שלנו לא ייתלו. כשהתחילו לבקש על נפשם ושאלו 'למה דווקא אנחנו?' ענינו להם: 'היינו רוצים לתפוס את בווין, אך כיוון שאין אנו משיגים אותו, נסתפק בנציגיו'".

לגילוי עקבותיהם של החטופים ניתן על־ידי שלטונות הצבא השם "מיבצע נמר", והנמר הטיל את אימתו על כל האזור שבין רעננה וחדרה. נתניה נחרשה לאורך ולרוחב. רפתות ולולים נהרסו. מרצפות בדירות של רמת־טיומקין, הרובע הבית"רי, נעקרו. הוקמו מכלאות ובהן נעצרו מאות תושבים. הוכרז מצב צבאי. האזור נותק מיתר חלקי הארץ. גם הקשר הטלפוני נותק. אנו, העתונאים, נסענו מדי ערב לחדרה לטלפן למערכות ברשיון מיוחד מהמפקד הצבאי ובליווי משמרות צבא.

"יש לכם מזל שבריטים כאן", אמר לנו ביום גילוי הגופות בוב מילר, כתב אמריקני מפורסם שהיה בין עשרות כתבי־החוץ שהציפו את נתניה, "האמריקנים לא היו מותירים כאן אבן על אבן".

ואכן, מיד אחר־כך פשטה שמועה כי אלפי החיילים הבריטיים זוממים מסע נקמה בעיר. קמה בהלה נוראה, והתושבים החלו נסים מן המקום. רק בקושי הצליחו אבות העיר להרגיע את הציבור. הפחד היה מוגזם. הצבא נהג בהתאפקות, ואף סייע בשעות העוצר בחלוקת חלב ומזון לקשישים ולתינוקות. את אחת ההפוגות בעוצר ניצלו לעריכת לוויה לתושב העיר שנפטר. כשעבר המסע ליד בתי־הקפה ברחוב הרצל, שם הסבו מאות חיילים ולגמו בירה, הם קמו על רגליהם, רכסו את כפתורי החולצות, חבשו את הכומתות וניצבו בדום. בעלי דרגות שביניהם הצדיעו.

(המשך מהעמוד הקודם)

מה מייעדים לי. כמובן שהייתי מאד מתוח. נתניה היתה בעוצר וחיפושים.

"בביתו של אסף היו מלבדו גידי ואולי עוד אדם. גידי אמר שהוחלט להוציא היום להורג את הסרג'נטים בתליה במקום המחבוא שלהם, ולאחר מכן הוא מבקש ממני להיות אחראי על העברת גופותיהם ותלייתן במקום גלוי. הוא הטיל עלי לחפש ולהחליט על מקום מתאים לתליה. זה היה רגע האמת. כשגידי דיבר איתי, הסרג'נטים היו בחיים. עדיין לא ידעתי איפה".

הבונקר שבו הוחזקו נמצא בדרום נתניה, בשכונת טוברוק שבקצה שדרות בנימין. מתחת למבנה גטוש של מפעל לליטוש יהלומים "הכוכבים", חפרו אנשי האצ"ל במשך שלושה לילות בונקר בעומק שני מטר. על שמירת הסרג'נטים ועל הטיפול בהם הופקד דוד דהרי (שנחשף לאחרונה בשידור בגלי צה"ל), עד שהוצאו להורג, דהרי הציל אותם ממוות לפחות פעמיים: פעם מחנק ופעם משטפון.

קמחי: "בשעות אחר הצהריים יצאנו מהבית של אסף למקום שבו הוסתרו שני הסרג'נטים. לא מכיר את נתניה ואני לא יכול להצביע על המקום. על פי זכרוני, היינו בבונקר בזמן התליה ארבעה אנשים: גידי, אני, יהודה ("בנימין") קפלן שהיה מפקד חיל־הקרב של אצ"ל בנתניה ונהרג במלחמת השחרור ברמלה ועוד אדם אחד מנתניה. בכנסנו למחבוא, הייתי מאד זהיר. מה שאתה לא צריך לדעת אל תדע. לא הסתכלתי לבדוק ולראות דברים. אני רק זוכר שהיה מוט קבוע בתקרה עליו נקשר החבל שהבאנו אתנו. שני הסרג'נטים ישבו בצד כבולים והעיניים חסומים כדי שלא יצעקו. הם היו בהכרה וצרים לחלוטין, אין ספק. הם אפילו ניסו לנוע ולהשתחרר מהכבלים. אחד האנשים קשר את החבל לתקרה. כשהכל היה מוכן – החבל עם הלולאה, וגם שולחן או כסא שהעמידו מתחת – גידי ניגש אליהם ודיבר איתם באנגלית, הסביר להם דברים. היינו נרגשים. התחושה לא היתה הכי־נעימה בעולם.

"לא יודע מי נלקח ראשון ומי שני. לא הכרתי אותם, ואת שמותיהם למדתי יותר מאוחר מהפרסומים. אחר מהם קם, כיסו את עיניו וקשרו אותו ללולאה. גידי עזר לשני החברים מנתניה בתליה. גידי השתתף בתליה. הוא ברק שהכל בסדר. לא זוכר בדיוק מה כל אחד עשה. בעת מעמד התליה ההרגשה היתה קשה מאד. זה היה דבר חדש שלא הכרנו עד אז. דבר זוועתי מכל הבחינות. התלוי הראשון פירכס על החבל. הורידו את הגופה והכניסו לשק. אחר־כך תלו את השני. הביצוע היה מהיר וחלק בלי בעיות".

מדוע צרף גידי את יואל קמחי למבצע התליה, כשתנאי המחתרת מחייבים מידור?

קמחי: "הייתי עם גידי בכל מיני פעולות אחרות והוא הכיר אותי. הוא הזמין אותי להיות בזמן התליה להכין אותי לפקד למחרת היום על הברחת הגופות מנתניה ותלייתן בחוץ". יעקב ("יואל") עמרמי ראש "דלק", המודיעין של האצ"ל, אומר היום כי פגלין לא סמך על החברים מנתניה, שנכשלו בביצוע כמה פעולות קודמות והועיק את קמחי לפקד על הפינוי.

קמחי: "לטענתם של אנשי ה'הגנה' (במוסף "הארץ" מהשבוע שעבר) שאחד המפלים היה כבר מת, אין אחיזה במציאות. הייתי שם וראיתי איך הקימו אותם, העמידו אותם והוליכו אותם לתליה. לא היה צורך לשאת אותם. אין ספק שהם היו חיים, אלה שאומרים שהסרג'נטים היו מתים, לא היו במקום".

הנוכחים לא חשו שהם שותפים לנקמה אישית בסרג'נטים

(המשך בעמוד 44)

עמיחי פגלין: "כאשר אתם חושבים על שני אנשים חסרי ישע, שנתלים לנגד עיניך, זו כבר לא מלחמה. זה משאיר כתם, זה מעיק על המצפון".

יואל קמחי: "בעת מעמד התליה ההרגשה היתה קשה מאד. זה היה דבר חדש שלא הכרנו עד אז. דבר זוועתי מכל הבחינות.

יוסף מלר: "היהודי שחטפנו עם הסרג'נטים הציל אותי וירד לאוסטריה. לא מזמן אמר לי, 'בגללך ברחתי מהארץ. פחדתי שתרצח אותי'".

מחוץ לתמונה

אברהם ורד. צלם קרבי. אגדה בחייו. הראשון שרץ תחת אש עם הלוחמים בפשיטות התגמול של צה"ל, לתעד את ההיסטוריה בזמן אמיתי. "אף פעם לא [...] לי ערך לחיים של עצמי". משפט [...]כיר הכל. גם אולי [...]ה שניסה לעולל [...]עצמו כשבמלחמת [...]ן לא קראו לו. [...]חוץ לתקשורת, [...]שלית במשרד. [...]ריש לעובדה [...]ונות שלו יחיו [...]בתערוכת 40 [...]

חודש אחר אחרי שפרצה מלחמת לבנון, אברהם ורד היה איש כאוב ושבור. ורד, צלם צבאי, אז בן 59, ניכש עשבים וגזם את השיחים בחצר, כאשר החברים מהמלחמות הקודמות, מיכה ושלמה ומי לא, שלחו מהחזית את הצילומים שהיו צריכים להיות שלו, את מבטי החיילים בטרם קרב, את סערת ההסתערות, את ההלם שאחרי הסערה. חודש אחד אחרי שפרצה המלחמה, הכאב של אברהם ורד, איש מלנכולי מאז ומתמיד, הפך בלתי נסבל. "הבנתי שאני אאוט, שבפעם הראשונה אני בחוץ, שהתותחים יורים והמצלמה במגרה", הוא אומר. מנקודת ראות אחרת אפשר לומר שורד היה הפעם מחוץ לתמונה או שהמלחמה, בפעם הראשונה, היתה מחוץ לתמונה של ורד.

"אף פעם לא היה לי ערך גדול לחיים של עצמי", אומר האיש העצוב הזה. משפט שיכול להתיר הרבה סימני שאלה: משפט שיכול להסביר את חוסר הפחד של הצלם שרץ בפעולות התגמול והיחיד שצילם שם, ובמבצע "קדש", ובששת הימים, תמיד עם החיילים, בתעלות, תחת כדורים ופגזים; הכל כדי להביא לעורך בתל־אביב את ה"שוטים" החיים והאותנטיים ביותר. משפט שמסביר אולי את מה מה שניסה ורד לעולל לעצמו, כאשר במלחמת לבנון התברר לו שהוא "אאוט", כאשר איש לא קם וזעק: רק רגע, עיצרו, מישהו חסר כאן! לא תיתכן מלחמה בישראל בלי הערשות של ורד.

חמש שנים אחרי, אברהם ורד מבקש שלא אפרט בעניין המשבר הגדול שפקד את חייו. רוב החברים, הוא אומר, לא יודעים עד היום. את המלה חברים הוא מבטא בהיסוס, בזרות. אחר־כך יאמר: "ניתקתי את עצמי מבני־אדם ולא איכפת לי שום דבר". והחברים אכן לא יודעים, והם מגיבים בתדהמה ובצער עמוק וביגון קודר כשמספרים להם על החבר הבודד שגוזם את השיחים ומנכש את העשבים בחצר הבית שברמת־חן. מה אתה אומר?! הם זועקים, איך אפשר לעזור לו?

אתה יודע מי זה ורד?, הם כמעט גוערים בעיתונאי הצעיר. "אגדה בחייו", "מוסד של איש אחד", "איש שהיה מוסד", "הוא סלל את הדרך לכל הבאים אחריו", "לא היו כמותו", "דב־אמן", "איש שקבע נורמות חדשות של צילום בשדה הקרב". מה אתה יודע? ורק מעטים, כמו משה ("פוקסי") איתן, עובד

(המשך בעמודים הבאים)

هكذا من الأصل

(המשך מהעמודים הקודמים)

מעברת הצילום של משרד הבטחון מזה עשרים־וחמש שנה, יודעים שהאגרה קרסה. פוקסי מכיר את הכאב, את המשבר. תחת ידיו, במכונות הפיתוח של המעבדה, עברו בדור האחרון סרטי הצילום של כולם, של כל צלמי המלחמה, הקרב והאש שלנו, של חיילים בטרם וכעת ולאחר קרב, של מנוחות הלוחם וזעקת הפצועים ודממת המתים; את כולם הוא ראה בנגטיב ובפוזיטיב, ומעבר לסופרלטיווים על ה"גדול מכולם", יש לו רק דבר אחד לומר על אברהם ורד: "האיש הזה", אומר פוקסי, "הוא פשוט אבידה לעולם הצילום".

ורד, היום בן 64, יליד וינה שעלה לארץ לפני 48 שנה, עדיין נראה כמי שלא שייך לנוף. ליד פרחי הצבר, שאת פניהם הלא־מגולחות צילם מכל זווית, הוא נראה כבר אז, בשנות המדינה הראשונות, כמו אורח מבחוץ. משקפיים חמורות־מסגרת, פנים של בורגני מהשורה. "חלש מאוד, שוואך", היה אומר ורד אם היו מבקשים ממנו לצלם פרצוף שכזה טרם פשיטה

לעומק האויב. השימוש ביידיש היה אחד מסימני ההיכר שלו, ליד הסלנג הצה"לי הקשוח; "הקלאפער־גצייק לא עובד", הוא היה אומר־מקלל כאשר משהו במצלמה אכולת האבק והזיעה היה משתבש ומשבש לו שוט מוצלח.

אבל השיבושים היו מעטים, מעטים מאוד, ומיכה ברעם, צלם־עמית, אומר שורד הוא חלומו של כל עורך בעולם. "אין אצלו אפס, הוא תמיד יביא משהו, ולא משנה מה היו התנאים ומה קרה או לא קרה. הוא תמיד יביא צילום שלפחות מהבחינה הטכנית אין לו מתחרים. נדהמתי לראות את הנגטיבים שלו. קשה היה להאמין שהתמונות האלה צולמו במצבים הקשים ביותר. ישנם צלמים רבים שפה ושם מבריקים, פה ושם יש להם הצלחה מקרית; אצל ורד זה היה דבר קבוע, הוא צילם במהירות־שיוט אחידה ויציבה. תמיד".

כמעט תמיד. אי־אפשר שלא להזכר בתחילת הדרך של האיש הממושקף הזה שהגיע למערכת "במחנה" במדי שוטר צבאי, הצריע לעורך הראשי ("כולם התפוצצו מצחוק, אבל אני חשבתי שאם יש שם רב־סרן צריך להצדיע לו גם אם הוא עורך עיתון") וביקש להיות צלם־צבאי. עם נסיון של תוקר־תאונות, המצלם גופות ומכוניות מרוסקות עבור המשטרה הצבאית, הקשר של ורד לצילום עתונאי היה רופף במיוחד. אבל הצלם אסף קוטין ז"ל הביא אותו למערכת, והעורך שלמה טנאי שלח את ורד למשימת המבחן: צילום תחרות כדורגל במגרש באסה הבוצי, בלומפילד של היום. ורד, שעד אז ידע על קיומו של המשחק הזה מפי השמועה בלבד, התרוצץ במגרש 90 דקות והביא לטנאי עשרות צילומים. הוא לא הבין מדוע בחר העורך דווקא את התמונה הכי־פחות ספורטיבית וכדורגלנית – שוער אומלל משתטח מלוא קומתו בשלולית בוץ סמיך שצובעת את גופו בתום כהה. "זה היה השיעור הראשון שלי בצילום עתונאי", אומר ורד.

עד אז, הוא היה חזק בעיקר בתאוריה. עוד כאשר היה נהג בצבא הבריטי (התגייס ב־1942 באישור הנרייטה סולד משום שהיה צעיר מדי) בלע, בין היתר, ספרי צילום בנוסח "כל מה שרצית לדעת על הצמצם ולא העזת לשאול". הטכניקה ריתקה אותו, ועד היום לא יכול מיכה ברעם לשכוח איך דאג ורד בקפדנות חסרת פשרות למדידה מדוייקת של אור וצל ולבחירת זווית הצילום הראויה, גם כאשר מסביב שרק פגזים ומטוסים צללו. ורד התאורטיקן, שנחת בארץ בה שולטים האילתור וה"בערך", סונט עד היום בחברים שלו, כמו "שוכן המערות הזה אלי לנדאו, איש יקר עם אימפוטנציה טכנית, שלעולם לא הצליח להבין איך להפעיל את המערכת הכי־פשוטה בפיג'ו 404 שלו. הוא לא היה מסוגל להסתכל בשום ספר הוראות וללמוד ממנו".

במקום בו התחברו התאוריה של ורד וחוש הצילום העתונאי שלו, נולד צלם גדול. מהרגע שהבין מדוע בחר עורך "במחנה" דווקא בתמונת השוער המבוסס בשלולית בוץ, כבר ידע לגעור בצלמים אחרים שלא הבינו, כמו למשל זה שבעת טקס נחיתת מטוסי הסילון הראשונים בארצנו בחר לצלם דווקא את המטוסים: "הוא לא הבין שבמקרה כזה מצלמים את השרים הבוכים מהתרגשות למראה המטוסים הראשונים של ארץ־ישראל", מתלונן ורד.

את התאוריה למד מהספרים, את אומנות הצילום העתונאי – מעתונאים. "מי שבאמת לימד אותי לצלם", הוא מספר, "היה אדם שמעולם לא החזיק מצלמה ביד. זה היה כתב 'במחנה' עמוס לב וכרונר־לברכה. רציתי לצלם אימונים ופעולות עם מושגי צילום של הקרן הקיימת לישראל – הכל נקי, חד ויפה. אבל הנה, דווקא כאשר יש תנאי אור גרועים, ממש גרועים, נולדת תמונה נפלאה לצילום ועמוס לב צועק לי: צלם! ובפעמים הראשונות זה ממש כאב לי,

ורד בגינתו וכמה מתמונותיו שעשו היסטוריה (מלמעלה בכוון מחוגי השעון) הצנחנים במיתלה ב"קדש", הצנחנים לפני פיצוץ משטרת קלקיליה ב־56', הצנחנים לאתר מבצע עזה ב־55' וטיפול במצוע בזירת פעולת התגמול בע'רנדאל ב־56': "לא חייבו אותי לחיות שם".

זה היה נגד מה שהקישקעס שלי אמרו לי, אבל אחר־כך למדתי שלפעמים הפוזה חשובה יותר, הרבה יותר, מהאור והצל. יותר מאוחר ניתקלתי בספר צילום של קלט ילד בן 13, עם מצלמת בוקס פשוטה, אדם שפץ מגורד שחקים; הוא תפס אותו באמצע הדרך והתמונה הנפלאה יצאה מטושטשת לחלוטין. הטשטוש מראה את ההתרגשות, את המעורבות בארוע הדרמטי הזה. אם התמונה היתה חדה, לא היה בה כלום. גם אם התמונה המפורסמת של קאפא בפלישה לנורמנדיה היתה חדה, היא היתה מאבדת את כל הייחוד שלה. למדתי לדעת שלפעמים חייבים להכניס לצילום משהו לא מושלם".

היו לורד כמה צילומים מושלמים בלתי־נשכחים (שורת המנהיגים – בן־גוריון, בן־צבי, שז"ר וקדיש לוז פורצים בבת אחת בצחוק בעת חידון התנ"ך העולמי), אבל אחרי הכל, הז'אנר שלו היה צילומי המלחמה, הצילומים עם אותו קסם "לא מושלם". ורד "היה שם" באמת. כתב "במחנה" אורי דן, הבן־זוג המפורסם ביותר של ורד והשותף הכמעט קבוע לצילומים בפשיטות התגמול של הצנחנים באמצע שנות ה־50', אומר שורד צילם את ההתרחשות בזמן אמיתי ושהוא שייך לזן נדיר של צלמים בעולם שמוכנים לעשות זאת. "הוא היה צלם קרבי במלוא מובן המלה", אומר דן, "הוא סלל את הדרך, אבל רק מעטים הולכים בה, מעטים ובודדים לעומת ההמונים שבאים למסיבות העתונאים בבית סוקולוב".

ב־1961, אחרי הפשיטה של "גולני" על מוצבי הסורים בנוקייב שמצפון לעין־גב, שבה רץ ורד עם החיילים בתוך התעלות כדי לצלם את פניהם ב"זמן אמיתי" – הוא נקרא לרמטכ"ל רב־אלוף צבי צור וקיבל ממנו תעודת הוקרה והערכה: "לרס"ר אברהם ורד", כתב הרמטכ"ל בתעודה, "ברצוני להביע את הערכתי לאומץ הלב ולמסירות לתפקיד אשר גילית בפעולת הפשיטה על מוצב נוקייב שעל הגדה המזרחית של הכנרת. הצטרפת אל הכוח ההורס אל היעד ותוך אש רצופה של ארטילריה, רימונים וכדורים, צילמת את לוחמינו כל עת הקרב, את חללי האוייב ונשק השלל – בהיותך בין הראשונים על המוצב ובעת פינוי הנפגעים".

מפקד הפעולה ציין שרס"ר ורד, עם הכומתה הירוקה ותג "חיל כללי" עליה, התנהג כחייל למופת המתנדב כל פעם מחדש לתפקידים המסוכנים ביותר. "ורד רץ בראש הטור", סיפר המפקד, "הזכרנו אותו בתחקיר של המטכ"ל, סיפרנו עליו לצוערים של בית־הספר לקצינים. ככלות הכל, מה הם יודעים מה זאת אש חוקה? ורד יודע". וב"במחנה" תגגו את תעודת האשראי המכובדת ביותר שהעתון זכה בה ב־14 שנות קיומו: "טפח מימינו נפגעו לוחמים, טפח משמאלו ניתזו רסיסי רימונים. הוא השתטח, קם, צילם, רץ בתוך התעלה, והגיע אל מפקד הכוח, צילם אותו ואת אנשיו בלחימה על כל שעל בתעלה המזוגזגת..." – כך תאר את ורד סגן־העורך מרדכי ברקאי, בכתבה ש"במחנה" הכתירה בכותרת: "צלם קרבי".

"כאשר האדמה רועדת וכולם מכניסים את הראש, התפקיד של ורד זה לחפש את התמונה. הוא היה מסוגל באמצע ההפגזה לצעוק על חייל מחופר ומבוהל שלא יסתכל לו, לעזאזל, לתוך העדשה כי זה מקלקל את הצילום".

"ורד היה מסכן את עצמו, ובכלל לא עניין אותו מה יעשו עם הצילומים. אחרים היו דוחפים את עצמם, עושים תערוכות, והוא המשיך בזלזול המעצבן הזה".

משה איתן: "הגישה של ורד היא – כאשר האדמה רועדת וכולם מכניסים את הראש, התפקיד שלו כצלם זה לחפש את התמונה. הוא מסוגל באמצע ההפגזה לצעוק על חייל מחופר ומבוהל שלא יסתכל לו, לעזאזל, לתוך העדשה כי זה מקלקל את הצילום".

אורי דן: "ב'קדש', כאשר נכנסנו למיתלה בזחל"ם של מוטה גור, החלה אש נוראית וברגע מסויים לא היתה ברירה ומוטה פקד לקפוץ מהזחל"ם. אני זוכר שהיינו זרוקים שם בוואדי במשך שעות, הרוגים ופצועים לידינו, הזחל"מים נדפקים אחד אחד, ופתאום מופיעים בשמיים מטוסים: אני מסתכל ימינה ורואה את ורד עומד ומצלם. כולם מחופרים והוא מצלם: אני צועק לו: 'ורד שכב!' אבל הוא ממשיך. המטוסים מורידים עלינו רקטות שחלקן פוגעות, וורד לא נשכב. אחר־כך, כשזה עבר, שאלתי אותו: תגיד, משוגע, למה לא שכבת? וורד, במבטא היקי שלו שאני לא יכול לשכוח, במין אדישות כזאת, עונה לי: אורי, לא ידעתי שאלה מטוסים לא שלנו..."

במלחמת יום כיפור, בעיצומה של הפגזה נוראית, שאל חייל אחד את הצלם מיכה ברעם: "תגיד לי, מילא אני, אבל מה אתה עושה כאן?" מיכה חשב לשניה וענה: "אני מייצג כאן את ההסטוריה". ורד מנסח את זה בשפה פשוטה יותר: "אני צלם צבאי, ואם אני לא אהיה עם צה"ל בשעתו הגדולה ביותר, במלחמה, כל הערך שלי היה ואיננו. אני לא אוכל להסתכל על עצמי בראי אם אני ארע שדווקא באותם רגעים גדולים לא סיקרתי את צה"ל. זו חרפה".

ורד, שווה להיהרג בשביל תמונה?

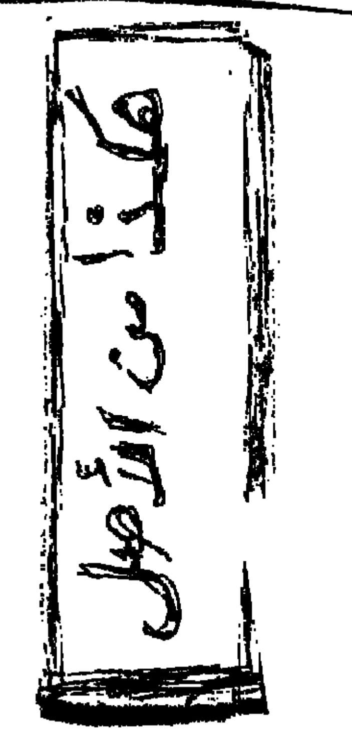
ורד: "בספרטה היה כלל: אם הורדת את המגן מהגוף שלך, זה סימן שערקת מהקרב. זה עניין של כבוד עצמי. מוטב להיהרג מאשר לפגוש את עצמך כמי שלא מילא את חובתו. אבל האמת היא שלא חששתי למות. אני חושב שהיה לי קל יותר מאשר לחיילים, משום שאותי אף אחד לא חייב להיות שם. לדעתי זהו כלל בחיים. יכול להיות שאם היו מאפשרים לי לשלם מס־הכנסה בהתנדבות, היה לי קל יותר לעשות זאת".

ורד עשה זאת בפעולות התגמול, ב"קדש", בששת־הימים, ביום־כיפור. אבל ככל שסיקור המלחמה הפך דבר ממוסד יותר, ונוסרו חוליות הצילום של דובר צה"ל, הפך העסק, מבחינת ורד, למשעמם. הוא התגעגע לימים שבהם היו פעולות צה"ל מחוץ לתחום התקשורת. אורי דן וורד היו יודעים על פעולה מתוכננת מפי חברים, מסתננים לשטח הכינוס, נזהרים ממבטו הזועם של אריק שרון, לפעמים נזרקים משם בצעקות, לפעמים חוטפים את הצעקות אחרי הפעולה. אבל תמיד נהנו מטעמו המתוק של הפרי האסור, שהם היו אז היחידים לטעום ממנו. במלחמת יום־כיפור, המסוקרת ומצולמת מכל עבר, בעת חציית התעלה, כאשר הפגזים נופלים מסביב, פגש ורד במיכה ברעם. ברעם, מדוכא מהמראות הקשים, שמח לפגוש בחבר למקצוע ועט עליו בחיבוק. ורד היה נלהב פחות: "נדמה לי – הוא אמר לברעם בטון מוראנ – שמתחיל להיות כאן צפוף מדי..."

ורד לא כל־כך התרגל לצבא הגדול שטנקיו שועטים במאותיהם. הוא התגעגע לצנחנים של אריק, ירמי ברדנוב וחבריהם. "הצנחנים של שנות ה־50 הם שמשכו אותי לצילום צבאי", הוא מספר, "באותם ימים צה"ל היה דבר די עלוב, מין קיבוץ גלויות חיוור כמו מדינה שכולם בה נראים כמו שר הצנע דב יוסף, ורק הצנחנים עם הפנים השזופות והמדים המיוחדים והיפים שלהם היו נקודת אור. הערצתי אותם, ובאמצעות הצילומים רציתי לפאר את מה שהערצתי. רציתי להעביר מסר לעם היושב בציון ולומר לו: תראה איזה בנים יפים יש לך. רציתי שיחשבו שכך נראה צה"ל. זה היה לדעתי היבול היפה ביותר לחוונו של הרצל. הצילום עצמו הפך אז בעיני אמצעי משני למטרה חשובה יותר".

אלא שורד לא נירתע גם מצילומים קשים. הוא

(המשך בעמוד 59)

נחיתת אונס

תא"ל (מיל.) גיורא פורמן, טייס קרבי, היה מועמד לפקד על חיל האוויר. קודקע בגלל בעיות ראייה. היום מנהל מפעל בקיבוצו, מעברות. אופוזיציונר נצחי. במלחמת לבנון היה עוזר ראש אג"ם. מאז הוא מבקר חריף שלה. הרצאתו האחרונה על המלחמה של אריאל שרון, אומר פורמן, לא היתה חשובה. יותר חשוב שתקום ועדת־חקירה. ועדה שתמליץ איך לשנות את הצבא מבחוץ, לא מבפנים.

מאת סימה קדמון

שמונה חודשים היה תת־אלוף גיורא פורמן תורן בחדר־אוכל של קיבוצו, מעברות, עד שנקרא יום אחד לחזור למדים ולהיות עוזר ראש אג"ם במטכ"ל. הוא לא היסס. חייו, הוא אומר, היו תמיד נדנדה בין הקיבוץ לבטחון. התפקיד החדש אמנם לא היה משאת חייו, אבל הוא ראה בו שלב וקרש קפיצה למטרה הנכספת: להיות מפקד חיל־האוויר. זה היה בינואר 82', וממרחק של חמש שנים הוא רואה בתקופה שבה שרת במטכ"ל נסיון מעניין אך מתסכל. הוא יודע היום ש"המטכ"ל לא בנוי לעבודת צוות מסודרת כמו חיל־האוויר. זוהי זרוע של כוחות היבשה ולא של חיל־האוויר. גם אם מקשטים אותו בקצינים גבוהים מאצלנו, זה עוד לא הופך אותו למשהו שקשור לחיל־האוויר. וחוץ מזה", הוא מוסיף, "נפלתי ישר למלחמת לבנון".

אחרי שלושים שנה בהן שרת כטייס־קרב וכוונת מפקד החייל היתה כמעט בהישג ידו, גיורא פורמן לא קיווה שתפקידו במלחמת לבנון יחתום את הביוגרפיה המרשימה שלו. אלא שעמוס לפידות נבחר לפקד על חיל־האוויר, ופורמן חזר לקיבוץ. אנשים מספרים שאמר אז כי "לא האיש הנכון נבחר לתפקיד". פורמן מכחיש. הוא דווקא חשב שלפידות זה האיש המתאים.

מאז שעזב את הצבא בינואר 83', לאחר שנה בממלכת הירוקים כעוזר ראש אג"ם, פירסם מאמרים על מלחמת לבנון. ב"על־המשמר" הוא קרא להקמת ועדת חקירה שתחקור את שלושת השנים ה"לבנוניות" של ישראל. "לא רק 'ציר ראשים'", הוא דרש. ועל הרצאתו האחרונה של אריאל שרון באוניברסיטת תל־אביב הוא אומר שהיא לא ראוייה לחגיגה התקשורתית שבאה בעקבותיה. הוא לא חושב שהנאום הזה היה חשוב. עכשיו, כמו לפני הנאום, חשוב יותר שתקום ועדת־חקירה, ואולי ועדה שתמליץ איך לשנות את הצבא בתקופה שהוא זקוק לשינוי. אבל השינוי אסור שייעשה מתוך המערכת. הוא צריך לבוא מבחוץ.

בחיל־האוויר עדיין מתפעלים מפורמן. "אדם חכם", "איש חושב", מחמיאים לו. ותא"ל (מיל') יעקב טרנר, מי שהיה אחראי על כוח־אדם בחיל סמוך לפרישתו, מעז לומר: "פורמן הוא מסוג האנשים שמתגלים לא בדורם. שהרעיונות שלהם מתגלים כנכונים רק מאוחר יותר".

ולפעמים, אולי, מאוחר מדי. "מהיום הראשון שלי במטכ"ל", אומר פורמן, "הרגשתי תסכול נורא משום שחשתי שאין שום ערך למה שאני אומר. בחיל־האוויר, לאחר כל השנים שלי שם, הקשיבו לי. התייחסו למה שאמרתי. גם כשאמרתי דברים מקוריים ולא מקובלים". לקח לו זמן להבין שהמערכת היבשתית שונה לגמרי מהמערכת האווירית. בעיקר ביחסים בין־האנשים. הוא היה מהראשונים בחיל־האוויר הראשונים שקפצו לים המדים הירוקים. והים הזה, מסתבר, היה סוער במקצת לטעמו. "יאנוש [אלוף אביגדור בן־גל] רצה מישהו מאנשיו בתפקיד הזה, ומשה־יחצי [רב־אלוף משה לוי, אז סגן הרמטכ"ל] הוכיח כבר אז שהוא מניפולטור וחיפש מישהו ניטראלי, לא מאנשי יאנוש. תוך יום הוחלט עליי", אומר פורמן.

מה שהיתה אמורה להיות שנת־מעבר לתפקיד רם יותר, נהפכה להיות שנת הברבור של פורמן בצבא. "כשמשה לוי נבחר לרמטכ"ל ואלוף דוד עברי [מפקד חיל־האוויר לשעבר] לסגן הרמטכ"ל, לא היה טעם לשני אנשי חיל־האוויר במטכ"ל". פורמן חזר לקיבוץ, לנהל את מפעל "מוצרי מעברות", המייצר מזון לתינוקות ולבעלי־חיים. "הבעיה היתה שכאילו חתכתי משהו באמצע. התסכול נבע ממה שראיתי במלחמה, כשחשבתי שאוכל להשפיע, כשהצבא היה תקוע בלבנון. המתסכל זוהי המערכת הצבאית בכללה וכמה דברים שקרו בחיל־האוויר שאני הייתי עושה אחרת", הוא מתנסח בזהירות ובסירבול.

הביקורת שלו אינה מעוררת פליאה בקרב חבריו בחיל־האוויר. פורמן ידוע כאופוזיציונר, שממלא תפקידים בכירים אך לא מתיישר עם המערכת ולא מהסס לדבר כשהוא חש אי־נחת ממנה. "האיש הזה", אומרים, "אף פעם לא התמסר. אפילו כשהיה מפקד בית־הספר לטיסה, מפקד בסיס וסגן מפקד חיל־האוויר".

גיורא פורמן, בן 52, נשוי ואב לשלושה, נולד בקיבוץ מעברות. הוריו היו ממייסדי המשק, ופורמן וחבריו גדלו בצל מחנה הפלמ"ח שמאחורי הגבעה. לאחר שסיימו את בית־הספר התיכון, הלכו גיורא פורמן וחברו הטוב אוהד שרמי ז"ל לקורס טיס. אוהד נהרג מאוחר יותר בתאונת אימונים. "זו היתה הזדמנות טובה להשוות את רמת הלימודים של התיכון שלנו בקיבוץ, לרמת הלימודים של גימנסיה הרצליה ושל הריאלי. אנגלית היתה הבעיה היחידה שלנו. במתמטיקה ובפיסיקה היינו טובים כמו כולם". פורמן אומר שללכת לקורס טייס בעת ההיא זו היתה העזה גדולה. משהו שנחשב להרפתקה. בני הקיבוצים העדיפו את הצנחנים.

פורמן החל לטוס ב"ספיטפייר" וב"מוסטנג", בסוף עידן הבוכנה. עזר ויצמן היה מפקד הבסיס ברמת־דוד. הם קלטו את הסילונים הראשונים, ה"מטאור", ה"אורגאן" ו"המיסטר". במבצע־סיני פורמן עוד היה סגן־משנה. "אנחנו, הטייסים, ידענו על המלחמה שלושה ימים לפני שהתחילה. פשוט ראינו את בן־גוריון ושמעון פרס טסים מהבסיס שלנו לצרפת. לשרים שלו סיפר בן־גוריון על המלחמה שלוש שעות לפני תחילתה. דברים כאלה התחילו כבר אז. היום שוכחים את זה". לאחר המלחמה הוקם בית־הספר לטיסה. פורמן עבר להדרכה. ב־57' השתחרר ושב לקיבוץ להקים את ענף המטעים.

שלוש שנים החזיק מעמד בין עצי הפרי. "ידעתי

(המשך בעמוד 21)

גיורא פורמן לאחר שהפיל שני מיגים סוריים זמן מה אחרי מלחמת ששת הימים, עם בני פלד (משמאל) ובעמוד הבא היום, במיפעל שבקיבוצו, מעברות (צילום: בני גלזר). "כשהיינו סביב בירות ידענו, שלמרות שהעם חצוי שרון מתכוון לגמור את המלאכה".

נחיתת אונס

גיורא פורמן, קיצוני מימין, בעת מיסדר, כשהיה מפקד בית־הספר לטיס: "בחיל־האוויר, לאורך כל השנים שלי שם, הקשיבו לי. התייחסו למה שאמרתי. גם כשאמרתי דברים מקוריים ולא מקובלים".

(המשך מעמוד 19)

אחר לחיל־האוויר. הייתי שייך גם לשם. כל החיים ...י הלכים על הגבול שבין הקיבוץ לטיס. ואז היה ...ץ גדול מאוד על טייסי־קרב להמשיך לשרת, ...אות המחייבות לחברים וגם לעצמנו". עזר ויצמן ... מפקד החייל. פעמיים בא לאסיפת החברים ...קבוץ לשכנע אותם לשחרר את פורמן לטובת ...ל־האוויר. אלו היו אסיפות סוערות שמעברות לא ...אה אותן. גיורא פורמן חזר ל"סופר־מיסטר" ...והקים אחת מטייסות ה"מיראז'" הראשונות. ב־'65 ...ל את הפיקוד על טייסת "אורגאן". במלחמת ששת ...ים, טס גם ב"מיראז'" ("למי עוד יש ארבע תקיפות ...ל שדות תעופה כבר ביום הראשון למלחמה?"). ...למת התשה כבר טס גם ב"סקייהוק". כעבור ...ים קיבל את הפיקוד על בית־הספר לטיסה.

זו היתה תקופת הפריחה של חיל־האוויר. הטובים ...ם הלכו אז לטיס. "חלק גדול מהם מהווים את ...ית של חיל־האוויר של היום", אומר פורמן לא ... גאווה. אחד מהמדריכים ששרתו תחתיו אומר ...לם התייחסו אל פורמן כמו לעוף מוזר. "תמיד היה ... תמיד נתן את התחושה שלא מבינים אותו, שהוא ...יה אחרת. מצד שני, הוא אהב מאוד אנשים ורצה ...ו אותו. הוא חי בתוך חברה שקשה מאוד להיות ...אר. מי שלא בדיוק בזרם המרכזי, הכמעט־טיפוסי ... הטייס, מסומן מיד. וכשהוא מסומן, אי־אפשר ...ק את התווית הזאת. בן־אדם יכול להיות שלושים ...ע בחיל, והתווית שקיבל בחמש שנים הראשונות ...זו שתמיד תלווה אותו".

ישהו אחר זוכר שפורמן אהב את הרוח של חיל־האוויר שהיתה פעם. את ריקודי ההורה, למשל. "היתה לו חולצה ארומה, שלבש תמיד כשרצה להיות אחד מהחבר'ה. אבל ...אף־פעם לא היה אחד מהחבר'ה. קצת מרוחק, קצת ...אשא". תא"ל (מיל') טרנר, סגנו של פורמן ...בית־הספר לטיסה, זוכר "אדם לא שיגרתי, בעל ...עות ומקורי. נרמה שהוא מתנשא, כי לא יכזבו את ...אחיו על מי שלא מסוגל לקלוט את המחשבה שלו. ...ה ביקורת לגבי המוזרות שלו. אבל זו נבעה ...יה מקורית, טרם זמנה".

במלחמת יום־הכיפורים היה פורמן מפקד מחלקת מבצעים של חיל־האוויר. "מלחמה עם הרבה ...שלים, הרבה חריקות במערכת, הרבה קונספציות ...שגוי", הוא אומר, "וגם הרקע מסביב היה של ...נוס ומחדלים שחלק מונחים על מצפוננו. הכרתי ...שות כל מי שנפל, כי הייתי מפקד בית־ספר לטיסה, ...אני סוחב את זה שנים אחר־כך".

ב־'73 החל פורמן לסבול מבעיות ראייה חריפות. התחילו סדרות של ניתוחים. מי שהיה מחובר מרבית חייו ל"סטיק", נאלץ להפסיק לטוס. הוא לא השלים עם גורלו. טרנר: "הערצתי אותו על המלחמה שעשה על זכותו לטוס. הוא לא היה מוכן לוותר, ופשוט לחץ על הרופאים שלא יקרקעו אותו. והרי תמיד היה לוחם אמיתי". בחיל־האוויר אומרים ש"זה היה פשוט טרגי לראות את האדם, שכל חייו היו טיסה, כשהוא הולך ומאבד את ראייתו". יש אומרים שזה היה המכשול שעיכב את קידומו לצמרת. אחרים אומרים שממילא לא היה זוכה בתפקיד מפקד החיל, מפני שהוא אדם שטס לפעמים למרחקים ארוכים מדי.

ב־'77, כשפורמן הבין שלא יוכל לטוס יותר, הקים מחדש את המכללה לבטחון לאומי עם מנחם מרון, רב שיאון, זאב אלמוג, הרב פירון ואחרים. שנתיים אחר־כך הופיע במכללה רן פקר, שהיה מועמד להיות ראש להק אוויר – כהונה מס' 2 בחיל – והציע לפורמן ללכת על התפקיד מפני שהוא כבר לא מועמד. "שעה אחרי זה התקשר דוד עברי, מפקד החיל, והציע לי את התפקיד. כעבור יומיים נכנסתי לבית־החולים לחודש וחצי, לסדרה של ניתוחים בעיניים".

פורמן חשב שבתפקיד הזה הוא גומר את השרות בצבא. "ידעתי שעם מצב העיניים שלי זה יהיה לא נכון ולא הוגן להתמודד על התפקיד של מפקד חיל־האוויר. רציתי בתפקיד. בטח שרציתי. כל אחד רוצה. אתה נמצא על הסף, כל־כך קרוב למה שחיכית לו כל החיים. מי ששיכנע אותי להיכנס בכל זאת למירוץ על התפקיד הזה היה עברי. הוא אמר לי לא לוותר. אפילו שמצב הראייה שלי היה כל־כך גרוע".

כשסיים את התפקיד נטל פסק־זמן ובמשך שמונה חודשים רחף עגלות עמוסות מגשים בחדר־האוכל בקיבוץ. בינואר '82 נקרא מחופשתו למטכ"ל כעוזרו של ראש אג"ם, משה לוי. "בתפקיד הזה", אומר פורמן, "אתה משתתף בכל דבר, רואה ושומע, לא תמיד מדבר. זה נתן נקודת תצפית פנטסטית לשפוט את המלחמה בלבנון, וגם להיות מתוסכל".

"מלחמה מאוד לא מוצלחת", הוא מוסיף מיד, "אני לא חושב שיש היום רבים שחושבים אחרת, גם אם בסתר ליבם נוח להם לא לדבר על זה. אפילו שרון עצמו אמר בזמן המלחמה בדיון בפיקוד ש'מגיל 14 אני יודע לקרוא מפות, ואני מודה שאת המפה הזאת לא קראתי'".

חצי שנה לפני שהמלחמה התחילה ערכו בצבא תרגיל גדול. "אחרי התרגיל, היה דיון חופשי ב'בור'. אף אחד לא קם לדבר. רפול הקים אותנו אחד אחד. אני אמרתי אז שיש איזו אשליה שבדרך צבאית אפשר להשיג מטרות שהפתרון שלהן הוא פוליטי. גם לגבי לבנון וגם לגבי ארגוני הטרור. אמרתי שכל העסק הזה לא כדאי". לדבריו, הוא לא היה היחיד שאמר את הדברים האלה באותו מעמד. אמר אותם גם אורי שגיא, שהיה אז ראש מחלקת מבצעים וניהל את התרגיל. "אבל לכולנו היה ברור אז שאם יתחילו שוב הפגזות בצפון, ייכנסו על הקרקע בתוך לבנון".

לדעת פורמן, העיתוי של תחילת המלחמה היה גרוע. "היה לי אז ויכוח עם משהו־חצי. אני אמרתי שבמצב של שקט מוחלט זו תהיה שטות להתחיל מלחמה. הוא אמר שאי־אפשר לדעת אם יהיה זמן יותר מתאים מזה". ביום הראשון של המלחמה הודיע שרון, שר הבטחון, על התפקידים שחיל־האוויר ימלא במלחמה. "הוא אמר שאחד מהם יהיה לפגוע במחנות הפליטים ליד ביירות, והתבטא במלים כל־כך איומות על מה שצריך לעשות להם, שאני לא מסוגל לחזור על זה. הרגשתי שמישהו צריך לרכך אותם. שאם הדברים האלה יתקבלו בחיל־האוויר כהוראה, זה יהיה נורא. דיברתי עם אנשים בחיל. הם לא התייחסו ברצינות לדברים האלה. ואולי זו אחת הבעיות, שבפורום הזה אנשים לא התייחסו ברצינות לביטויים הקיצוניים שלו. לקח זמן עד שאנשים הבינו את גודל הצרה הזו".

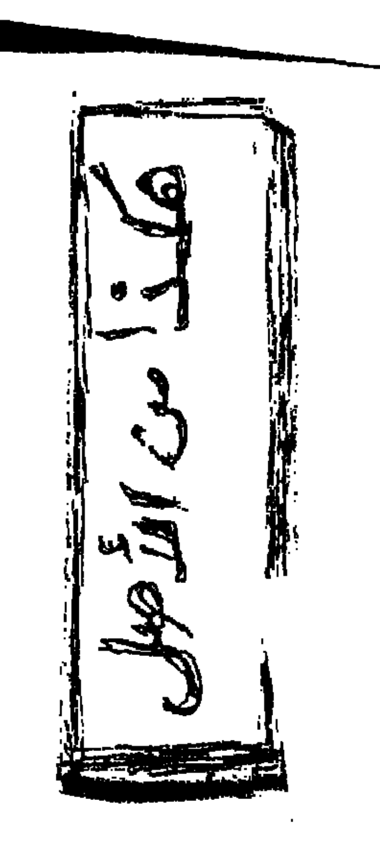
לדברי פורמן מעולם לא דובר בצבא על מלחמה מוגבלת לארבעים קילומטרים. "על האפשרות של כיבוש ביירות דובר מהתחלה. זה לא אומר שזה קיבל את אישור הממשלה, אבל דובר על האפשרות הזאת. גם על ההתחברות עם הנוצרים. היו השקפות עולם והערכות מודיעין שונות בקשר לתגובה של הסורים. את אותה תנועה של הגדוד הסורי לכיוון ג'זין, ראינו בתמונות של המזל"ט ומטוס זעיר ללא טייס. היינו צריכים לפרש אם כוונתם לעימות, ולארגן מי יעצור אותם. אחרי כזה דבר כבר אי־אפשר היה להמשיך ולשתק. כאן הוחלט שההתנגשות עם הסורים היא בלתי נמנעת".

השאלה המרכזית, לדברי פורמן, היתה רק מתי ואיך. "חיל־האוויר לחץ שיתנו לו לבצע את המהלכים הראשונים. היה לו חשבון ארוך עם מערך הטילים הסורי, וההצלחה היתה מהממת. אז בעצם נגמרה המלחמה עם הסורים. כל השאר היה שולי לגמרי.

הנתק הראשוני של הדרג הצבאי הבכיר עם אריק

(המשך בעמוד הבא)

"לדרג הפוליטי אין כלים לקבל החלטות נכונות ולא עבודת מטה מסודרת בנושא! בטחון. אני בעד הפרדה בין צינורות הפיקוד והדיוות".

(המשך מהעמוד הקודם)

שרון, הוא זוכר, התחיל כששר הבטחון האשים את הקצונה הבכירה שהם מתקשרים לממשלה וטוענים שהמלחמה מתפשטת מעבר לארבעים קילומטרים. הוא חשב שהמקור של זה בפיקוד. "אלא שאיש בדרגים הצבאיים לא התייחס לארבעים קילומטר", קובע פורמן. "אנחנו אפילו לא ידענו על זה. האלופים לא ידעו על מה הוא מדבר. אפילו עם בגין, כשביקר בפיקוד הצפון, אף אחד לא דיבר על ארבעים קילומטר. אחרי ההטפה הזו לאלופים, התחיל המשבר בין שרון לבין הצבא".

לדברי פורמן, נכונה טענתו של שרון שאת ההוראות לצבא העביר דרך הרמטכ"ל. "אפילו אם שרון היה מנסה לדבר ישר עם האלופים, הם לא היו שומעים לו. בהמשך היה נתק מוחלט ביניהם". לדברי פורמן האמון שהצבא רחש לרפול, והריחוק בין שרון לצבא, הם שיצרו מתח בין שרון לרפול. "רפול התקבל באהדה בכל מקום. אריק שרון בריחוק ובחשדנות. בכלל, רפול הוא בן־אדם פתוח, עם תפיסת עולם דמוקרטית, שהציבור פשוט לא מכיר בגלל קשיים בסיסיים ביכולת ההבעה שלו. הבעייה של שרון, לעומת זאת, היא אורי דן". פורמן חושב שחצי מהצרות של שרון היו נפתרות לו היה נפטר מאורי דן. "אורי דן היה מחמם את שרון. הוא פשוט בנוי עם ראש עקום. מציאות המועברת דרך עובדות חלקיות לא יכולה להיות מדוייקת. והוא גרר את שרון כל המלחמה לדברים כאלה".

מ ־די ערב, במהלך המלחמה, היה שר הבטחון מקיים בפיקוד הערכת מצב. הקצינים היו מסכמים את היום, מעלים הצעות מה צריך לעשות. "בסוף הדיון, היה שרון מסכם את הדברים בלי כל קשר למה שנאמר קודם, בלי התייחסות להערכת המצב של הקצינים. משה לוי אמר לי לא פעם: 'זה היה הנאום שלו בכנסת למחר'. הפער בין מה שאנשים אמרו לבין הסיכום שלו היה מדהים לפעמים. ואני יכול להבין על סמך זה, איזה דברים אמר שם, בממשלה". הסיבה להתנהגותו של שרון, לדעת פורמן "היא שהוא פשוט קבע מראש מה הוא רוצה להשיג במלחמה. גם הדברים שהוא הציג במשך המלחמה, היו עם מבט קדימה כל הזמן. אין לי ספק שמלכתחילה הכוונה שלו היתה להגיע לכביש ביירות־דמשק, למיפגש עם הסורים, להתחברות עם הנוצרים – אם התנאים יאפשרו".

פורמן גם נלווה לשר הבטחון שביקר אצל יחידת נח"ל על הקו. הוא זוכר ששרון דיבר אז על העתונות שיוצרת אופוזיציה ומרעילה את הציבור. "רוב האופוזיציה", אומר פורמן, "נבעה מהשטח ולא מהעתונות. שרון צודק כשהוא אומר שהאופוזיציה חשבה שהיא מפסידה משהו אם היא לא בהגולה של המלחמה. כשראשי האופוזיציה הוזמנו אל בגין ביום הראשון של המלחמה, היה שם גם ויקטור שם־טוב. הוא היה היחיד שאמר שזו לא הצגה של ארבעים קילומטר, ושחובתנו להתנגד לתוכנית. מהיום הראשון הוא התנגד התנגדות טוטאלית. היחידי. לא היה שם יוסי שריד ולא אחרים. והיו שם גם רמטכ"לים לשעבר. לא הוליכו אותם שולל. הם רצו להיות מולכים שולל. הרי המפה היתה להם מול העיניים".

אין לפורמן טענות כלפי מי שהכניס אותנו ללבנון, "כי זה נובע מהשקפת עולם. שונה אולי משלי, אבל בכל זאת השקפת עולם. הטענות שלי הן נגד מי שהשאיר אותנו בלבנון שלוש שנים: יצחק שמיר, מישה ארנס, ומשה לוי. ארנס היה קטן על התפקיד של שר בטחון, והיה לו רמטכ"ל שלא יכול היה להזיז דברים, ונשארנו שלוש שנים, ולא קראנו את המפות, ולא למדנו דבר. זו היתה הקונסטרה הגרועה ביותר שיכלה לקרות להרכב הקודם של בגין, שרון ורפול. שני הרכבים הכי־גרועים שהיו יכולים להיות לנו, ולכן הגענו לאן שהגענו".

איפה הייתם כולכם, אני שואלת את פורמן. למה לא צעקתם?

פורמן: "הקצונה הבכירה הסתכלה על כל המלחמה כעל הרפתקה, לפחות בהתחלה. אף אחד לא חזה או למה יתפתחו הדברים. קציני המטכ"ל ומפקדי האוגדות לא ראו שלוש שנים קדימה. הם התייחסו לזה כאל אפיזודה שתחלוף. ואחרי זה ממשיכים החיים ומקבלים תפקידים חדשים. גם אני הייתי בעמדת המתנה לתפקיד הבא שלי. אולי הייתי צריך להחליט שאני שובר את הכלים, יוצא מהמשחק ולא נשאר יותר בצבא. לקח שבועיים כדי להבין שהמלחמה הזאת זה לא מה שחשבנו. וצריך גם לזכור שהכניסה ללבנון היתה בקונצנזוס מלא. ללא חילוקי דעות. אני למדתי במשך החיים להביע את דעתי עד לשלב הביצוע, לעשות את מה שצריך ואחר־כך להתלבט שוב".

כשהגיעו לביירות, העם היה כבר חצוי. כבר לא היה קונצנזוס. גם לא יהיה יותר, לדעת פורמן. במאמר שפירסם לאחרונה ב"דף הירוק" של "על־המשמר", הוא כותב: "הקונצנזוס הלאומי איננו יותר ואולי גם היה רק חלום. אם נבין זאת ונפסיק לחפשו נוכל לבנות את החלום הציוני מחדש. מאותו זמן שבו הבינו רבים ש'מלחמות אין־ברירה' הן תופעה של הטווח הקצר, ושבטווח של שנים כל המלחמות הן מהסוג של 'יש ברירה' – כשזה הובן, מת הקונצנזוס הלאומי ולא יחזור במלחמות אפשריות בעתיד".

פ ־ורמן: "כשהיינו סביב ביירות ידענו, שלמרות שהעם חצוי שרון מתכוון לגמור את המלאכה. רפול מאוד נרתע מזה. גם בגלל ההתנגדות בתוך צה"ל וגם בגלל הטראומה של לחימה בתוך שטח בנוי, שנשארה מירושלים ומהעיר סואץ. הוא גם לא הבין את התכלית של כל העסק. היו קצינים שהלכו על 'הכל או לא כלום'. או שתמצא את הזמן המתאים ותכבוש את ביירות, או שתעזוב אותה לגמרי. אני חשבתי שצריך למצוא פשרה שתשביע את הצדדים. חשבתי שצריך לנסות להגביר את הלחץ על ביירות, לנגוס ממנה במקומות הרכים. הערכתי שאחרי פעמיים כאלה זה יגמור את העסק, שבתוך ביירות ירצו פשרה. הרעיונות האלה היו עם לא מעט התלבטות. חשבתי שצריך לקחת את שרה התעופה. חודש ימים יותר מאוחר רפול הגיע לאותה מסקנה שאני העליתי כפשרה".

היו קצינים, לדברי פורמן, שהיו חריפים מאוד. שאחרי המלחמה אמרו לאריק דברים קשים ביותר. אנשים כמו דב תמרי, או ד"ר ערן דולב. "אחרי סברה ושתילה הם אמרו לשרון דברים נוראים. הם גם אמרו

"אפשר היה לראות לאן הולך ה'לביא' ולהפסיק אותו גם לפני שנה. זה שלא עשו כן היה חוסר אחריות. אבל היום חייבים להמשיך בייצורו משיקול כלכלי טהור".

פורמן וידיד ותיק: "ידעתי שעם מצב העיניים שלי זה יהיה לא נכון ולא הוגן להתמודד על התפקיד של מפקד חיל־האוויר".

לו במפורש שהוא נושא באחריות. אני זוכר שבאותו דיון שבו הם דיברו, הוא ניסה לשנות את הנושא. הוא פנה אל טליק בעניינים אחרים כדי לצאת מזה".

סברה ושתילה היו, לדברי פורמן, מכה מוראלית איומה. "ישבנו שעות על שעות ודיברנו על זה. לא הבנו איך זה יכול היה לקרות. כולם הלכו עם הראש באדמה. עמוס ירון קיבל את שוק חייו. פשוט היה רחמנות על האיש. אז מה עושים אחרי דבר כזה? מתפטרים? יוצאים במחאה? נגד מי? אריק שרון הבטיח אז לקצינים שהוא לא יתן לפגוע בהם. שהוא ילך ראשון. ובישיבת הממשלה, כשאמרו לו ללכת, הוא אמר שגם הקצינים יקחו חלק בעונש. בדיוק אותם קצינים להם הבטיח שלא יתן לגעת בהם".

היעדים של המלחמה לא הושגו, אומר פורמן. "היעדים הפוליטיים, זה היה ברור מראש, אבל גם היעדים הצבאיים לא הושגו. היו יעדים שנלקחו בפעולה נוספת אחרי שבועות אחדים. אבל פקודות כצבא מעוגנות במרחב ובזמן, ולזה הצבא לא הגיע. לשדה התעופה 'דיאק' לא הגיעו בזמן שקבעו, גם לא לכביש ביירות־דמשק. ולגב ההר לא הגיעו מעולם". והבעייה היא, לדעת פורמן, "שהצבא הותאם למלחמה נוספת בנוסח יום הכיפורים, והוא נקלע למלחמה שהיה צריך לעשות אותה אחרת לחלוטין. וכולנו שותפים למחדל. כל המערכת שהנהיגה את הצבא היבשתי". כי חיל־האוויר, לדבריו, עשה מעבר למה שאפשר היה לצפות ממנו.

צ ־ריך לבדוק, מסכם פורמן, את מערכת הקשרים וקבלת ההחלטות בדרג הפוליטי והצבאי. "לדרג הפוליטי אין כלים לקבל החלטות נכונות. אין לו עבודת מטה מסודרת בנושאי בטחון. אני בעד הפרדה בין צינורות פיקוד לבין צינורות דיווח. הדרג המדיני חייב להיות מחובר לצינורות דיווח שלא עוברים דרך שר הבטחון והרמטכ"ל. לממשלה צריכה להיות אפשרות לקבל דיווחי מודיעין ישירים, ושיהיו מומחים בלתי תלויים שיוכלו לעזור לממשלה בקבלת ההחלטות ומערכת ממוסדת שתיכפה לקחים כשצריך. רק אז תוכל הממשלה להחליט בצורה אובייקטיבית יותר. אז היא גם תהיה מועצה לבטחון לאומי. וגם ההכרעות שלה בענייני תקציב תהיינה אמינות יותר.

אבל מה שמדאיג עכשיו את פורמן הם תהליכים אחרים שמתרחשים במערכת. מה שהוא קורא: "מיסטיפיקציה של שדה־הקרב העתידי", שכתוצאה ממנה "המטכ"ל גורם לעיוותים בתוך עצמו ומשחק משחקים עם כל המערכת הממשלתית בוויכוח לא־ענייני על פרויקט ה'לביא'". וגיורא פורמן היה בעבר ממתנגדיו הגדולים של ה"לביא". הוא חשב שלמדינת ישראל אסור להתעסק ביצור מטוסים.

פורמן: "ההחלטות על ה'לביא' היו כולן בדרג הממשלתי. הן נעשו אחרי כל השלבים שצריך, ואחרי כל האזהרות שהיו, על הצורך בהחלפת מנוע וגידול בהוצאות. ואפשר היה לראות לאן זה הולך ולהפסיק את הפרוייקט, גם לפני שנה. זה היה חוסר אחריות מצד כל אלה שתמכו בו מנימוקים לא ענייניים. אבל היום, משיקול כלכלי טהור, חייבים להמשיך בייצורו. משום שהיום, לקנות מאה מטוסי אף. 16 או לייצר מאה לביאים, אחרי ההוצאה הראשונית העצומה שכבר נעשתה, זה אותו המחיר. מה עוד שלדעתי נצטרך 150 מטוסי 'לביא' עד סוף שנות ה־90. הוויקא עכשיו, כל אלה שהתנגדו לו היו צריכים לשנות דעתם".

תת־אלוף (מיל') גיורא פורמן, מחוץ לשדה־הקרב העכשווי והעתידי. הוא נאלץ להחליף את המטה־הכללי בייצור מזון לילדים. "לא", הוא אומר, "אני לא מתגעגע היום לחיל־האוויר". הוא הפסיק להתגעגע עם ירידת כושר הראייה שלו, כשקורקע. ככה הוא מדבר, אבל פורמן נשמע ונראה כמי שעקרו מידיו את ה"סטיק" של מטוס הקרב, ודחפו במקומו בקבוק מציצה לתינוקות.

סימה קדמון

יהונתן גפן

אחרי עשרים שנה, מוחים זקנים, בחום הנורא הזה

ה צלצול הארוך הזה בשוך כל יוני, ואחר כך במשך רוב אוגוסט:

"גפן?"

"מדבר".

"זה גדי".

"גדי?"

"גדי ארליך. אתה בטח זוכר אותי מ'יש גבול', שלום עכשיו', 'לובה לשילטון', ככר המדינה, סברה, שתילה..."

"שתילה?"

"ההפגנה בכיר־זית?"

"אהו אוהלן גדי. כיף?"

"עשרים שנה לכיבוש".

"כל־כך מהר?"

"רק לפני שנה היה תשע־עשרה שנה לכיבוש..."

"איך שהזמן עובר!"

"צריך לעשות משהו"

"כן. צריך".

וכך, כל שנה, בחום הנורא הזה, המוחים הזקנים, נשארית כוחותיהם, מדברים על לעשות משהו, לא חשוב מה. דקה דומייה לזכר הכיבוש, וקשה לעמוד כשהאויר לא זז, מצרך החורש – איירקונדישן. ליהודי המאמין יש את החורבן ולנו יש את הכיבוש הזה שלנו, או – יותר נכון – שלהם. השר הזה שאינו מרפה, הטרפה הזאת שאין לאן להוליך אותה.

זה הרשע שברכט כתב עליו שהוא נופל כמו גשם, ומי לא ישמח למעט גשם בחום הבלתי־נסבל הזה. התרגלנו לכיבוש. למדנו לחיות במדינה הקטנה ולהבין שיש עוד מדינה, פלשתינאית או לוינגראית, ואין לנו יחסים איתה. זימבבואה יותר קרובה לליבנו.

את מי זה מעניין, הצעקה החנוקה של כמה מאות מוחים מקריחים, בתאריך מסויים, שנה אחר שנה? איך אפשר לעורר עם שלם שהשלטון על עם אחר עשה אותו חרש, אילם ועיוור? אומה של מגרדים – תן להם סטראוטו וחיש־גד, ועזוב אותם בשקט. חם לך בקיץ? קח לך ספרייט. ואם יש משהו אחד בטוח זה שבחורף יהיה קר. או גרד ושתוק.

המדד עלה. המדד ירד. השקל יציב.

גם משפחות מעוטות יכולת כעת מסוגלות לרכוש לעצמן מיקרו־גל בתשלומים נוחים. התגשם חזון הדורות.

אחרי אלפים שנות גירוש, מסתמן סיכוי לזכות.

ותגיד את האמת, מה אתה חושב, דמאניוק הזה הוא דמאניוק או לא דמאניוק? אף אחד לא רוצה לשמוע אותנו יותר, ארליך.

נמאסנו כהוגן, גדי.

אנחנו out, יפי נפש.

על הפנים, מוחים מזדקנים.

"מה עוד אפשר לעשות?", אני שואל את ארליך, מרגיש את ה"עור" עד לצרחה כמעט.

"לא יודע, חשבתי על איזה ערב מחאה בצוותא".

"דיברת עם ציון בקשר לתאריכים?"

"כן, אפשר ביום שישי, אחרי 'מאמי' אולי..."

"אחרי מה?"

"שמעת שיש קייטנה לכהניסטים?"

"קראתי בעיתון".

"אחת ממשימות הבר־מיצוה שלהם זה לטפל בערבי בחברון".

"איך הילדים, גדי?"

"שומעים ער־פופ".

"איזה חום, גדי, איזה חום!"

גדי ארליך (שם בדוי, השם האמיתי שמור במחתרת) הוא איש יקר, ובאמת אכפת לו מה קורה. יחד עלינו על הרבה בריקדות, ויחד ירדנו, אם לא נפלנו לצד שני, ושום דבר מיוחד לא השתנה, שום מהפכה לא פרצה, אבל צברנו לנו שעות־מחאה יקרות אותן אנחנו שומרים בקופסת עץ כבדה, ביחד עם כל הדברים היקרים שיש לנו בבית. ברגעים של חג או רצון טוב, אנחנו פותחים את הקופסה הזאת כיד רועדת, ומראים לילד:

"הנה, כאן אבא עמד וצעק: תחזירו את החיילים הביתה!"

"והם חזרו, אבא?"

"לא".

משנה לשנה זה נהיה קשה יותר. אתה מלמד את עצמך להתנתק מתרפת הכיבוש, מהידיעות הנוראות בעיתונים על שני בני מיעוטים שהצטוו לאונן לקצב ההמנון. דברים כאלה, שעשועי משמר הגבול. והארץ שלך נהיית קטנה מיום ליום. זה כבר לא הקו הירוק, זה הסמרטוט השחור. הסמרטוט הקשור על עיניך, ואתה עיוור בארצך, לא רואה את הזוועות, שולח את גרוכמן או צהוב אחר שיכתבו על הזכן חסר הצבע שאינו מרפא את הפצע אלא ממאיר את הגוף. אבל מה עושים?

את התחת מכסים.

אנחנו כבר בני ארבעים, וכל כך חם, לאן עוד נצא? כמי עוד ניכנס? מה עוד נשאר לנו להגיד?

"תגיד אתה," אומר גדי ארליך.

"תגיד אתה," אני אומר, "דיבורים לא יועילו. צריך לעשות משהו".

"כן, אבל מה?"

"אולי להתנחל בתוך התנחלות".

"זאת פארודיה"

"לשרוף את תעודות הזהות שלנו?"

"אין לנו תעודות זהות".

"לעזוב את הארץ?"

"לאן?"

וכן הלאה.

לבסוף אנחנו קובעים, אצלי או אצלו, בחום הנורא הזה, שותים שתיים־שלוש בירות. מעלים זכרונות מתאה נעימים ונועזים. שלוש שנים לכיבוש: אנחנו צעירים וגאים, ארוכי שערות ומסבירים. נפגשים בהפגנות עם התינוקות שלנו, עוללים בני שנה ושנתיים. שש שנים לכיבוש: אנחנו מתרגלים לחיי שלום, וביום כיפור בהיר אחד אנו נשלחים למלחמה נוראה, ממנה מוחים רבים לא חוזרים. עשר שנים לכיבוש: אנחנו כבר בסביבות השלושים. הפילוסוף סארטר כתב שזהו גיל התבונה, אבל הוא לא ראה אותנו לפני שהוא כתב את זה, עומדים עם שלטים גדולים, שרים כאיש אחד, והכיבוש נמשך כי הכיבוש לא מתרשם משירים ומפוסטרים ברוח שנות השבעים.

מתרגמים את ג'ון לנון לעברית:

"גולדה ונאצר, תנו צ'אנס לשלום!"

באנגלית זה יותר טוב.

חמש־עשרה שנה, עדיין סוחבים כיבוש, ופתאום עוד מלחמה, הכי לא ברורה מכולן:

החזירו את החיילים הביתה!

החיילים הולכים כמה מטר אחורה ועוסקים בשיטור, עד למלחמה הבאה. משתחררים ומגרדים.

עשרים שנה לכיבוש. חום כזה לא היה כבר שלושים שנה. לא חם, כמו שלח נורא. נורא לח. ומה נשאר לגדי ארליך ולי לעשות, אחרי ארגזי בירה, מול ערימת הפחיות הזאת, למחיקת הבושה?

משהו דראסטי שעדיין לא עשינו.

אולי לכבוש מלפפונים, לציון עשרים שנה לכיבוש.

עם מי מלח, חומץ, פלפל ושום.

והרבה הרבה שמיר.

המינגוויי. בניו

ארנסט המינגוויי, הסופר האמריקני הנערץ ביותר של זמנו והמחוקה ביותר במאה העשרים, התאבד 16 יום לפני יום הולדתו ה־62. הוא חי בסערה מתמדת. אהב נשים, הלך מכות עם גברים, השתתף במלחמות, חי על פני חלקים ניכרים מכדור הארץ והוליד שלושה בנים, אותם הותיר עם חוויות ומשקעים שהם סוחבים כמשא כבד – ומחוץ לצוואתו. שיחות עם ג'ון, פטריק וגרגורי המינגוויי. ילדות בצל ענק.

מאת פול הנדריקסון, "וושינגטון פוסט"
תרגום ועיכוד: אורית הראל

אבא המינגוויי בעטו של דוד לוין (באיור בעמוד מימין) ובעת שעת חסד נדירה בילדותו של הבן הצעיר גרגורי.

בקיץ לפני 26 שנים, בשבע בבוקר, בעיירה קטשום שבאיידהו, ירד האיש, חלוק אדום עוטף פיג'מה כחולה, למטבח ביתו. על ארן החלון מצא את המפתח למרתף. הוא ירד למרתף, פתח את המחסן, כחר מבין הרובים שהיו שם את האחר שרצה, רובה ציד דו־קני, נטל מארגז התחמושת מספר כדורים וחזר למעלה. הוא חצה את הסלון, הגיע לחדר הכניסה, טען את הרובה בשני כדורים, השעין את הקת על ריצפת הלינולאום, הניח את רקתו על קני המתכת התכולה – ולחץ על ההדק. כשמרי המינגוויי הגיעה בריצה למטה, ראתה לנגד עיניה גושי עצם, שיניים, שיער, שרידים וכמות אדירה של דם מרוחים על הקירות, הריצפה והתקרה.

ארנסט המינגוויי, הסופר האמריקני הנערץ ביותר של זמנו והסופר המחוקה ביותר במאה ה־20 התאבד 16 יום לפני יום הולדתו ה־62. את שלושת בניו הותיר עם חוויות ומשקעים שהם סוחבים כמשא ככר כל חייהם – ומחוץ לצוואתו.

"הגעתי למסקנה שמוטב לי לא להתעמק בדברים יותר מדי", אומר הבן המבוגר, שבחר לחיות את רוב חייו כחרי הרוקי שבמערב ארה"ב, עוסק בציד ובדיג.

"הסתכלתי לשאפתנות בפנים והחלטתי שאינני רוצה בה, אין לי רצון להשתתף במירוץ", אומר הבן האמצעי, שבחר לבלות יותר מעשרים שנה כצייד באפריקה אחרי שסיים את לימודיו בהארוורד.

"כת הפאפא. רק תחשוב מה פירוש הדבר להיות אחד משלושה הבנים בכת הארורה הזו", אומר הבן הצעיר שהוא רופא, טראנסווסטיט (מתענג על לבישת בגדי נשים) וסובל ממאניה־דפרסיה.

כל אחד – והצלקות שלו. כל אחד מהם יודע שהן קיימות, ולעיתים רק הצורך להמשיך ולחיות איתן מאז החיים בצל אבא הוא בסיון כמעט בלתי אפשרי. ובכל זאת, כל אחד מהם הצליח איכשהו לשרוד, הישג לא קטן בפני עצמו. אבל כל אחד מהם גם יודע עד כמה היו החיים עם אבא קסומים – בתקופות הטובות.

אבל בסוף, שהגיע בחדות פתאומית, הכל השתנה. משהו השתבש, משהו שעד היום לא ג'ק, לא פטריק ולא גרגורי יכולים להצביע עליו בדיוק. ומה שממשיך לרדוף אותם, לרבוץ בנבכי המחשבה – היא הנטייה המשפחתית העזה להרס עצמי. אבא שלהם עשה זאת. סבא שלהם עשה זאת. אחות הדודות עשתה זאת. אחד הדודים עשה זאת. התאבדות.

הבן הצעיר, גרגורי

ד"ר גרגורי המינגוויי, בן 55, 1.75 מטר, רגליים שריריות וכרס קטנה, משקפיים ושן שבורה. רווקא ...להזדמנות לדבר על אבא, על עצמו. אבא שלו ...שהוא נוהג ללבוש בגדי נשים, אבל הוא בכלל לא ...לגברים אחרים. מאחוריו שלושה נישואים ...שמונה ילדים, רשיון רופא שנשלל ב־98 ...בהלם חשמלי, שבע התמוטטויות עצבים ...כמעט בכל סוגי הגלולות שקיימות", כפי ...מספר בעצמו.

והמשך לא מאחר לבוא: "כל חיי ניסיתי בכל ...אפשרית להשתחרר מזה". מה הוא אותו "זה", הוא ...מגדיר.

האיש הזה הוא הבן של המינגוויי שנסע ...ושחט 18 פילים בחודש אחד. זה הבן שהגיע ...ראשון באליפות העולם בירייה ביונים – בגיל ...זה גם הבן שעמד בקצב האלכוהול של אביו, ...ידע לשתות עם אבא. זהו הבן של המינגוויי ...את רוב שנותיו כמבוגר במאבק כמעט הירואי ...ללבוש חזיות ומחוכים, גרבי ניילון ופיאות, נעלי עקב ואיפור נשי, ולבוא כך בין אנשים. הרבה שנים היה היצר הזה סוד שמור. בשנים האחרונות פרוצו שמועות. אירועים נרשמו, היו תיגרות, מעצרים קצרים ותיק במשטרה, שהובילו לשלילת רשיונו לעסוק ברפואה. הכל תועד בתיקשורת, כמובן.

"כן, הייתי המוכשר מכולנו, הנבון ביותר, הייתי מסוגל לעשות כל־כך הרבה מהדברים שאבא כל־כך אהב", הוא אומר, עם רק מעט רחמים עצמיים. ולאחר הרהור מוסיף, "הייתי רופא – זה משהו. כתבתי ספר – גם זה משהו".

"כולנו דפוקים מהתחלה", כתב פעם ארנסט המינגוויי לפ. סקוט פיצג'רלד, גרגורי הוא אולי הדפוק מכולם. באחד ממכתביו משנות ה־50, בתקופה של יובש ספרותי, כתב אבא־ארנסט על בנו הקטן: "גרגורי תמיד היה מזור, ויקוק שהתפרץ, אדם לא טוב שנתיים עליי. בסוף, בן שבשמחה הייתי צופה בתלייתו".

גם הבן ידע להשיב באש על אש גם כשהאש היתה מלים – הכלי החזק ביותר של האב. באחת ההזדמנויות אמר לאביו שהיצירה "הזקן והים" היא "דלי חולני של רפש סנטימנטלי מן הגרועים ביותר שנספגו מעולם מריצפתו המלוכלכת של בר". הוא גם אמר שהיה חוכט בשמחה כאביו בהזדמנות קרובה, שאביו סיים את הקריירה, שהוא אלכוהוליסט מזדקן. וכל זה לא חטא בהרבה לאמת.

"היה בו תמיד הצורך ככן שיצטיין, שיגרום לו נחת", אומר גרגורי, "ואנחנו חשנו כזה דחף אדיר לעשות את כל הדברים האלה כדי שיאהב אותנו. אחי פטריק נסע לאפריקה, להיות צייד מקצועי. כך עשיתי גם אני תקופה מסויימת. אבל זו אינה דרך לאדם מבוגר לבלות את חייו. אינני חושב שאבא רצה לפגוע בנו. הוא פשוט ניסה לעשות את עבודתו. הוא עצמו היה שבר־כלי מבפנים".

תת־הכרה הוא אולי מושג מפתח במערכת היחסים המפותלת שבין האב לבניו. "כל ילד מגיע לגיל מסויים בו הוא רוצה להרוס את אביו ולכבוש את אימו. אבל זה היה בלתי־אפשרי אם היית הבן של ארנסט המינגוויי. הוא היה גדול מדי. היו רגעים בהם היית ממש מבוהל ממנו, כי הוא היה כל־כך הרבה יותר גדול ממך. וכמובן מסויים, התחושה הזו לעולם אינה עוזבת אותך.

"כת הפאפא. רק תחשוב מה פירוש הדבר להיות אחד משלושה הבנים בכת הארורה הזו". דברי הבן הצעיר גרגורי, רופא, טראנסווסטיט, סובל ממאניה־דפרסיה.

"הוצאתי מאות אלפי דולרים בנסיון לחדול מלהיות טראנסווסטיט. הבעייה משולשת: ראשית היה לי אבא סופר־גברי, שיחד עם זאת כל הזמן נאבק בדימוי הזה, חושש מאוד לקיומו, בלי קשר לגבריות הרבה שאכן היתה בו יותר מבכל אחד אחר בסביבה. שנית – בגיל ארבע התחלתי יום אחד לשחק בגרבי הניילון של אימי. כל־כך תמים, או למה זה מגיע לפרופורציות שזה מגיע? מי יודע? אולי יש לכך קשר לתחושה שאמא אהבה אותי פחות מאשר את אחי הבוגר פטריק. והדבר השלישי – המודעות המוגברת בכלל לכל מה שקורה סביבי".

וישנה התיאוריה שכל הפרק הזה בחייו של הבן הוא בעצם התגשמות חלומו הסמוי של האב. "פעם, באחד מנסיונותיו לעזור לי, התוודה אבא באוזני ששנים קודם־לכן ראה בחורה ברחוב בפאריס ונורא רצה לגשת אליה ולנשק לה, כי היה לה המון אודם על השפתיים והוא רצה שהאודם יימרח על שפתיו שלו, כדי שידע פעם אחת מה התחושה שהאודם נותן".

הוא לא זוכר את אביו כמרושע. הוא זוכר התפרצויות, טריקת דלתות, ריבים קולניים עם אימו, רובם כששתה יותר מדי. אימו, פאולין, אמרה פעם: "כשהולך לו בכתיבה – הכל הולך טוב. הבעייה איתו היא השלב שלפני ההתחלה. אז הוא ממש מפחיד".

האמא היתה הסיבה לניתוק ארוך בין האב לבן שראה בו הכי הרבה מעצמו. ב־30 בספטמבר 1951 טילפנה פאולין, אז כבר גרושתו של המינגוויי, לארנסט ששהה בקובה. היא סיפרה על "מקרה מצער" הקשור בסמים בו היה מעורב גרגורי, אז בן 19. (פרטי "המקרה המצער" נשארו מעורפלים במשך שנים, אולם נראה כי דובר בפעם הראשונה בה נתפס גרגורי "על חם" בלבוש אשה, בשירותי נשים בבית־קולנוע בלוס־אנג'לס).

המינגוויי האב נדהם וכעס, והמשך השיחה התפתח לריב טלפוני קולני בין הגרושים. בו האשים ארנסט את פאולין בחינוך קלוקל שנתנה לבן. היא

(המשך בעמוד הבא)

هكذا من الأصل

המכתבים

מכתבי המינגוויי. 948 עמודים, מודפסים צפוף, מסמך. את המכתבים הוציא לאור צ'ארלס סקריבנר, המו"ל הניו־יורקי של המינגוויי ואחד מהקרובים שבידידיו. סקריבנר ידע, אני מניח, שלגבי רוב הקוראים יש למכתבים קודם־כל ערך מציצני. נכון, אולי, שכל ספר הוא במידת מסויימת אוטוביוגרפיה של מחברו, אבל לגבי המינגוויי זה נכון במיוחד. הכתיבה שלו נבעה ממנו, ישירות. "הכתיבה", אמר פעם לסקוט פיצ'ג'רלד, "היא תוצאה ישירה של המתרחש".

הוא חי בסערת מתמדת. אהב נשים, הלך מכות עם גברים, השתתף במלחמות, חי על פני חלקים ניכרים מכדור הארץ והוליד שלושה ילדים. ג'ון (המכונה במבי, או ג'ק), פטריק (המכונה עכברון), וגרגורי הקטן (המכונה גיגי).

מן המכתבים שלו עושה רושם שגרגורי היה הילד הפחות חביב עליו. בכל כמעט אלף עמודי הספר יש רק מכתב אחד שנשלח אליו וגם הוא היה מיועד גם לאחיו פטריק וכתוב בסגנון מבריקה. כשגרגורי מוזכר, במכתבים לחברים ולבני משפחה, הנימה קרירה משהו. גרגורי היה בחור נחמד, מנומס וחובב בילויים. לבד מיכולתו הספורטיבית לא היה בו שום דבר שיכול היה לחבב אותו על ארנסט הגדול. משהו על יחסו של המינגוויי אליו אפשר ללמוד מכמה משפטים שכתב לפיליפ פרסיבל במאי 56', אחרי גירושיו של גרגורי: "באופן טבעי אני חייב לדאוג לו קצת. קיצצתי את הדאגה הזאת למינימום בשנים האחרונות, אבל ההתחייבות עדיין קיימת, לא משנה למה הוא נהפך".

תיאור מדוייק יותר של איך ראה המינגוויי את בנו אפשר למצוא במכתב שכתב לצ'רלס סקריבנר ביולי 1950: "גיגי הוא אלוף (בספורט). משחק בכל דבר, רוכב על כל דבר ויורה בכל דבר, בכל סוגי הירי, עם טובי הקלעים באיזור. כבר כשהיה בן תשע־עשר־אחת־עשרה היה ברמתם או יותר מזה. עכשיו הנשים התחילו לחזור אליו ואין שום דבר שאפשר לעשות בעניין כרגע. כשהוא נוסע לניו־יורק אני שולח אותו לחברים וגיגי מאוד מנומס, שולח פרחים למארחת שלו, ונעלם. אני מניח שזה יהיה קל יותר אם אזכור שגם אני הייתי ילד רע בגילו, אבל הלוואי שלא היו הגירושין (מפאולין) ואובדן של שליטה ושל משמעת (לא הטרטורים שאני מרדתי נגדם בצעירותי), רק שישמע בקולי".

המאבק הכספי בין גרגורי לאביו, אגב, לא החל בצוואה. בפברואר 1952, אחרי ניתוק היחסים ביניהם, כותב ארנסט המינגוויי לסקריבנר מכתב העוסק בענייני המיסוי שלו. לקראת סוף המכתב הוא מוסיף משפט אחד, סתום, ללא הסברים: "בטל בבקשה את ההקצבה בסך 100 דולר בחודש לגרגורי המינגוויי החל מה־1 במרץ. אל תשלם לו את התשלום של מרץ וגם לא שום תשלומים נוספים".

יאיר לפיד

(המשך מהעמוד הקודם)

מצידה הסיחה בו שלא כל בעיותיו של הבן הן אשמתה הבלבדית. הצעקות והבכיות הסתיימו בטריקת טלפון בתשע בלילה. באחת לפנות־בוקר הובהלה פאולין לבית־החולים, סובלת מכאבי בטן עזים. התברר שגידול רדום בבטנה התפוצץ, כנראה בעקבות הסערה הנפשית, גרם לעלייה פתאומית בלחץ הדם שלה, להתפוצצות כלי דם ובניחה תלולה של לחץ הדם שכולם יחד הביאו למותה על שולחן הניתוחים.

חודשים ספורים אחר־כך ביקר גרגורי את אביו, ובסיומו של ביקור שהתנהל פחות או יותר על מי מנוחות ניסה להסביר את פרטי המקרה המצער ההוא לאביו. "זה לא היה כל־כך נורא", אמר הבן לאב. "לא?" שאל האב, "זה הרי הרג את אימך". מאז לא ראה גרגורי את אביו עד שגופתו הוטמנה באדמת איידהו.

עד 1983 עוד היה גרגורי רופא במישרה מלאה באיזור כפרי במונטנה. אנשים שם זוכרים אותו לטובה עד היום. אבל בסוף, כמו שאמר האב, הכל נדפק. גרגורי החליט לנצח במרתון של בוסטון. לא רק להשתתף – אלא גם לנצח. הוא התאמן בריצה ולמד מסלולים, שיכן הפרשי גבהים והוויות מסלול. "הוא רצה לנצח את אביו", אומר ידיד מקומי מאז. גרגורי השתתף במרתון – ולא זכה. הוא איחר לשוב העירה ומשם – עזב בו ביום ולא חזר יותר. הוא נע בדרכים, ישן במכוניתו, בחדרי מוטלים זולים, במרתפים. הפסיק לבוא לבית־החולים, רב עם אשתו ועם החברים, הכל סביבו התמוטט. "אף אחת מהטעויות שעשיתי", אומר גרגורי בשקט, "לא היו בתחום הרפואה. כולן היו טעויות חברתיות".

לפני 11 שנים פירסם גרגורי ספר על אביו ועליו. "פאפא", קראים לספר. "מעולם לא התגברתי על תחושת האחריות למותו של אבי, והזכרון גורם לי לא־אחת לנהוג בדרכים משונות", פותח הבן את סיפורו של אביו.

"אני מודה שחשתי הקלה עצומה כשהורידו את גופתו של אבי לקבר. באותו רגע הבנתי שהוא באמת מת, שאינני יכול לאכזב אותו יותר, שאיני מסוגל עוד לפגוע בו", הוא מסיים. אהבה־שנאה הוא מכנה את בליל הרגשות שהוא חש כלפי אביו. "המוזר ביותר הוא שאני עדיין מתגעגע אליו. הבנזונה גזל מאיתנו את הירושה (עניין הירושה סודר לאחר זמן־מה, וכל אחד מבני המינגוויי מקבל הקצבה של 120 אלף דולר בשנה), הוא גרם לי לא־כמעט לדפוק את חיי, ואני מתגעגע אליו".

הבן האמצעי, פטריק

פטריק המינגוויי, בן 59, הוא דיוויד מ"איים בזרם". "חביב, בעל חוש צדק, נעים בחברה", תיאר אותו הסופר־האב. היום הוא איש נמוך, נריב, משעשע, מדבר בקול רם. קל לחבב אותו. התגלמות הביטוי – "אם אינך יכול להסתיר משהו, נפנף בו לכל עבר". השם שלו. הוא שונא מושבע של פולחן הכוכבים האמריקני, כך הוא אומר בלהט.

26 שנים בילה בציד באפריקה אחרי שקיבל תואר בהיסטוריה של האמנות מאוניברסיטת הארווארד. באמצע שנות ה־70' חזר לארה"ב. עכשיו הוא חי במונטנה, עם אשה לה הוא נשוי חמש שנים ובת אותה מאומצת. איש שיחה מרתק, נדמה שקרא כל ספר שנכתב באנגלית במאתיים השנים האחרונות. בעצמו כתב עכשיו מחזה יחד עם אשתו.

"הרצון להגיע לאדם שמאחורי היצירה הוא לפעמים מהמם", הוא טוען. "לפעמים אני נורא כועס ומתעצבן ורוצה להזיק לכל הפרופסורים והמבקרים שמתעקשים כל השנים לנבור בחיי אבי. ובעצם, זה מגיע לו, לא?" פטריק עצמו חוזר למכתבים, לזכרונות. למשל הסיפור איך נסע פעם עם אביו במכונית בפלורידה, כשלפתע ראו תחילת שריפה בצד הכביש. "'בוא מהר', אמר לי אבא, 'צריך לכבות את האש'. אז איך מכבים אש כזו? 'אתה משתין עליה, כמובן'. האב והבן משתינים ביחד כדי להציל את גשר העץ בפלורידה.

"אבי העניק לילדותי מגע קסום", הוא אומר. וקצת אחרי־כן מודה: "סיבה אחת שבגללה אני כועס על אבי עד היום היא שלעולם לא יכולת לדעת מה החלק האמיתי שבו, מה האמת – ומה ההילה".

פטריק, כמו אחיו הצעיר, קיבל גם הוא במשך תקופה מסויימת טיפול בהלם חשמלי. השנה היתה 1947. פטריק היה בן 19. יחד עם אחיו הצעיר היה

(המשך בעמוד 58)

> אבא־ארנסט על בנו הקטן: "גרגורי תמיד היה מוזר, זיקוק שהתפוצץ, אדם לא טוב שנהרס על־ידי כסף, בן שבשמחה הייתי צופה בתלייתו". גרגורי לאביו על "הזקן והים": "דלי חולני של רפש סנטימנטלי, מהגרועים שנספגו מריצפתו המלוכלכת של בר".

הבן האמצעי פאטריק (למעלה), ארנסט המינגווי ואשתו השנייה פאולין (אמם של פאטריק וגרגורי, בצילום מימין) ואשתו הראשונה האדלי (למעלה), אמו של הבן הבכור, ג'ק.

מאת נילי פרידלנדר
צילומים: אורלי פלר
בשיתוף רשות שמורות הטבע

33. לילה במערות הכחולות

זה קורה לא באיטליה או בקפרי וגם לא ביוגוסלוויה, אלא אצלנו, בחוף הכי צפוני בארץ. הולכים לבלות לילה בתוך הניקרות של ראש הניקרה. יש שם באר ומוסיקה וריקודים עד אחת בלילה. הרעיון של מושיק מקיבוץ ראש הניקרה, להאיר בלילה את הניקרות, עושה את המקום למועדון לילה טבעי ומיוחד. כל יום עד סוף אוגוסט. בספטמבר ובאוקטובר רק בלילות שישי, שבת ובחגים. דבר חדש בארץ, ומקום חדש על במת הבילויים הליליים על החוף.

לטייל ולרקוד בתוך הניקרות הלבנות של ראש הניקרה. חוויה בסגנון איטלקי. ואפשר לעשות כאן מסיבה עד למאה וחמישים איש, ואפשר גם להזמין מראש בילוי לילי למשפחות או לחברים.

הפעם בשורה טובה מאיזור ראש הניקרה, שהגבול עם לבנון. ואם נשארתם בקיץ בארץ וכבר נמאס לכם להשתזף בים, לשחות בבריכה או לבלות בכינרת, למה לא תהיו תיירים בארצכם?

במערות הכחולות של ראש הניקרה אפשר לבלות בלילה ואפשר לבלות ביום. ביום זהו בילוי לכל המשפחה, עם ילדים קטנים.

סעו בעקבות התיירים ותגיעו לראש הניקרה, המקום הכי צפוני של הים התיכון בארץ. לא צריך מפה. פשוט נוסעים על כביש החוף צפונה־צפונה מנהריה, ולא עוצרים עד למגרש החנייה לפני מעבר הגבול. כאן הים יותר עמוק ויותר כחול. אל הניקרות יורדים ברכבל, ומרחפים קצת מעל הים. אפשר לשהות למטה כמה שרוצים.

הירידה ברכבל לניקרות בין השעות שמונה וחצי בבוקר לשש וחצי אחרי הצהריים, בכל יום, וביום שישי - עד ארבע אחה"צ. הנסיעה ברכבל עולה חמישה וחצי שקלים למבוגר וארבעה שקלים לילד. יש קפטריה במרפסת מעל הים ואפשר לאכול שם משהו קל.

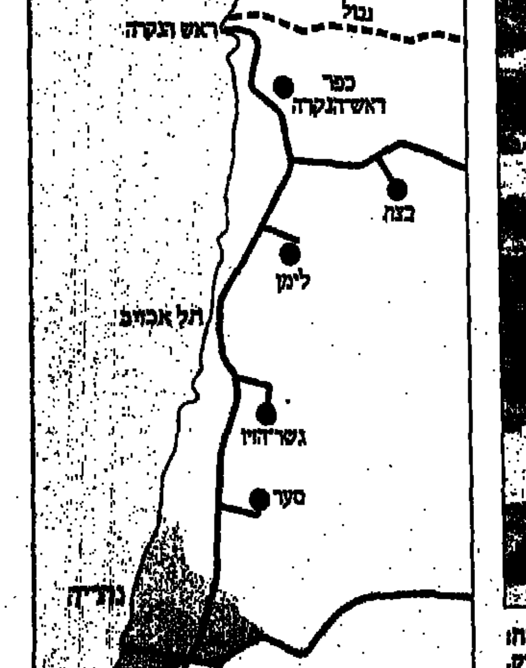
אבל החידוש הוא הבילוי הלילי בניקרות. בעבור החגיגה משלמים 12 שקלים לאיש, וזה כולל ירידה ברכבל ומשקה ראשון. על הרחבה לפני הניקרות יש שולחנות מכוסים במפות עם עששיות ממש כמו באיטליה, ואפשר לאכול, לשמוע מוסיקה ולרקוד. את הריקודים אפשר להמשיך בניקרות המוארות במיוחד לשם כך עד אחת בלילה, וזה מאוד רומנטי. הבילוי הזה יימשך גם בלילות שישי ושבת בחודשים ספטמבר ואוקטובר, ובימי הסתיו של חג הסוכות. אפשר להזמין מקומות מראש בטלפון 04־857111 אצל עליזה, או במיצפה ראש הניקרה בטלפון 04־857108 ובמסעדה – 04־857110. מקום נהדר לחוג בו יום הולדת בסוף הקיץ, לבני מזל בתולה.

ועכשיו כמה מלים על צוקי הגיר הלבנים הנקראים גם סולמה של צור וגם ראש הניקרה. זוהי נקודת הגבול הטבעית היחידה בצפון, במקום שהצוקים הלבנים מזדקרים ישר מהים. כאן היה כנראה גם תחום הישוב היהודי בסוף הבית השני. בגלל השיפוע התלול היתקשו לסלול בימי קדם דרך רגילה בהר הזה, וחצבו בו מערכת מדרגות, סולם.

בכל התקופות ההיסטוריות של ארץ ישראל וגם בזמננו היה האיזור הזה נקודת מוקד במלחמות עמים שונים, בדרכם צפונה או דרומה לאורך חוף הים התיכון. במלחמת העולם הראשונה (1917) הוכשרה הדרך למעבר כלי־רכב על ידי יחידת פרשים הודיים. במלחמת העולם השניה, בשנת 1942, חצבו חיילי הצבא הבריטי בתחתית ההר מינהרה באורך 250 מטרים למעבר מסילת הברזל חיפה־ביירות. בכך השלימו קו רכבות בינלאומי מאפריקה דרך קהיר־סואץ־חיפה־בירות־איסטנבול ששבת מאז אביב 1948.

קו הגבול הבינלאומי עם לבנון שהיה שקט מאוד עד לפני כעשר שנים, מתחיל כאן, וממשך חמישה ק"מ מזרחה על הרכס, לכיוון חניתה. עד שהוקם הרכבל ע"י חברי קיבוץ ראש הניקרה, טיילו אל הניקרות במינהרה של הרכבת. עכשיו היא סתומה. כיום הירידה אל הניקרות הטבעיות שחצבו גלי הים בצוקי הגיר הלבנים אפשרית רק ברכבל. כשיורדים, מגיעים אל רחבה לבנה־טבעית מול "רגל הפיל" של המצוק בתוך הים, ומשם נכנסים אל הניקרות שרעש הים המתנפץ בתוכם יוצר מוסיקה, מהיפות שיש.

חוף ראש הניקרה הוא שמורת טבע, וגם כך האיים בין ראש הניקרה לאכזיב. שביל יורד מהכביש הראשי אל החוף, ואפשר למצוא אותו בקלות כשמביטים מהכביש אל החוף לכיוון אכזיב.

בצילומים, למעלה ולמטה: מראש הניקרה רואים רחוק, רואים כחול. אפילו את חוף אכזיב.

בטי בום

בת 42, עם שלושה סרטים מפוצצי־קופות, חברת הפקה משלה, בעל חדש ותינוקת, המצחיקה בין הזמרות והמגוחכת בין כוכבות הקולנוע ניצבת במקום מצויין במרכז בוורלי־הילס. בט מידלר, זמרת ובדרנית, פצצת סקס, דינמו מקפץ. את קולה וגופה — בטן־חביות, רגלי גפרור וציצים ענקיים — הפכה לכלי חסר מיגבלות, לפארודיה של נשיות. הרבה וולגריות, חוצפה, כשרון. השורה התחתונה: הרבה דולרים.

מאת עירית שמגר

בט מידלר, המצחיקה בין הזמרות והמגוחכת ביותר בין כוכבות הקולנוע, עושה זאת עכשיו בגדול: שלושה סרטים רצופים, שלוש הצלחות כבירות בקופה, חברת הפקה משלה (סיסמתה: "אני שומרת טינה"), בעל חרש יחסית ("הארי טילמן אלי יום אחד, וחודשיים אחרי־כן נישאנו") ותינוקת. בגיל 43 זה לא כל כך רע. מידלר, שהפכה את בטן־החבית שלה הנתמכת על רגלי גפרור ואת ציציה הענקיים להרבה מאוד דולרים — יודעת שגם לה נמצא מקום טוב אי שם בבוורלי־הילס.

אף אחד לא יאמר שהיא הגיעה לשם בקלות.

זמרת ובדרנית, משוררת, פצצת סקס ודינמו של מרץ — את קולה ואת גופה הפכה לכלי חסר מיגבלות של מציאות. חפץ שהיא מכופפת אותו, מקפלת אותו. גדלה וקטנה, מתנפחת ומצטמקת. פארודיה של נשיות, של יופי וסקס. היא כרבי־מידלר, בונהבכם, מיי וסט וסופי טאקר. הרבה וולגריות, הרבה חוצפה והמון כשרון יש בהופעה המוטרפת שלה. אולי צריך אומץ כדי לקבל אותה. הקהל שלה מעולם לא היה המוני. מידלר היא תמיד כטיבם של מבינים.

"החלטתי להיות מציאותית לגבי מה שאני יכולה לעשות ומה שאיני יכולה. אני יכולה להיות מאור־מאוד מצחיקה, מה שלא הרבה גברות מסוגלות, ואני גם יכולה לשיר, וגם זה משהו שלא רבות יודעות. ועוד פחות מכך יכולות לשיר ולהיות מצחיקות בעת ובעונה אחת."

כאמור, היא לא סתם עוד אחת. "לפני זמן מה שקלתי את הציצים שלי", הודיעה לקהל אלפים שבא להופעתה. "לא אומר לכם כמה הם שוקלים, אך היה עולה לי קרוב למאה דולר לשלוח אותם לברזיל, במחלקה שלישית."

היא מלכת הקמפ, משוררת של אותו זרם אסתטי מלאכותי ושולי, של עולם קיטש בשל מרי, מאופל בגווני אדום רקובים, הסטייל הכבד, הדקדנטי והאירוני נוסח ציורי אוברי בירדסלי, תרוזיו של אוסקר ויילד או מחזותיו של זאן ז'נה. ברור שאת הצלחתה הראשונה קטפה במועדון־מרחצאות של הומואים.

ב־1973 קבלה את פרס "גראמי" בעבור

(המשך בעמוד הבא)

בט מידלר: "אני לא רוצה להתבגר לעולם. רואה עצמי כבת טיפש־עשרה. אני מאמינה שכולם נדרשים בני 13. מבחוץ אנחנו נראים מבוגרים. אך בפנים עודנו מחפשים את אמא. אין גמר להתבייש. זהו הרעב האנושי."

(המשך מהעמוד הקודם)

התקליט הטוב ביותר, אך התקליט האחרון שלה – "הלילה ייורק כאן ברץ" – נזרק אל מרפי ההחזרות עוד לפני שהגישו אותו לפרס כלשהו. הוליווד, שהתלהבה ממנה ב"רוז" (סרט על חיי זמרת הרוק ג'ניס ג'ופלין) לא הציעה לה יותר עבודה. מידלר, נורא מוכשרת, נורא חרוצה, מצאה את עצמה לגמרי מובטלת, והחליטה להתמודד עם המציאות. וקודם כל, ושוב, בעניין הציצים: "זה הדבר הכי טוב אצלי, הציצים. יש לי אותם כבר כל־כך הרבה זמן, והם חלק כזה גדול ממני היום אני שוקלת יותר משקלתי אי פעם, אבל מהזו אני בת ארבעים וגיליתי שלא איכפת לי יותר איך אני נראית."

מי שפגשו אותה פנים אל פנים מרווחים כי מידלר (כמו כל כוכבי הקולנוע הגדולים מן החיים) היא קטנה ורזה יותר ובכלל לא נראית זוהרת. היא ביישנית, ומחוץ לבמה אינה לובשת בגדים חושפניים. היא חולת ניקיון שנוהגת לאסוף בדלי סיגריות ברחוב (אם בכלל היא הולכת ברחוב, שהרי מדובר בהוליווד־שטראסה).

מי שכתבו עליה (וכתבו עליה הרבה) ציינו את קולה המיוחד, את הרבגוניות שלה ואת הרגש והסקס־אפיל הזורמים בעוצמה הווקלית שלה. וכמו אצל כל זמרת נשמה, מצאו את מקורות אותו כוח יאוש שבקולה.

"גדלתי כאכזבתו הגדולה של אבי. הוא רצה שיהיה לי מקצוע ועבודה קבועה ושאנשים לא יסתכלו עלי ושלא אעשה רעש ושלא אסתבך בצרות. הוא אף פעם לא פירגן לי שום דבר. לא נהנה מהצלחתי."

היא שלישית מבין ארבעה ילדים. אמה רות קראה לה בט על שם בט דייוויס (אף היא דמות קמפית נודעת בסרטים כמו "הכל אודות חווה" או "מה קרה לבייבי ג'יין"). האם היתה חובבת אמנות ועודדה את ילדיה, אך "אבי היה רודן מסוגו. הוא היה זורק את כלי האיפור שלי לבית השימוש, את אחותי סוזן סגר מחוץ לבית כאשר אחרה לחזור הביתה. אנחנו, הילדים, השתדלנו לברוח מן הבית אחר הצהריים כשהוא היה שם. אבי חשב שאני מוזרה. הוא לא רצה לראות אותי על הבמה ואמר שאני מופקרת.

"היינו עניים מאוד. אמי תפרה את כל בגדינו ועד שנות החמישים המאוחרות לא היה לנו מכשיר טלוויזיה ולא טלפון. גרנו בהונולולו, בבית עלוב בתוך שדה של קנה סוכר. היינו המשפחה הלבנה היחידה שם."

את העידוד קבלה מאמה. "היא חשבה שכל מה שאני עושה – נהדר. ערב אחד הסתלקה בשקט מן הבית וראתה את 'רוז', וגם זה היה בעיניה פשוט נהדר. שנה אחרי־כן נפטרה אמי מסרטן הכבד. היא היתה חולה הרבה שנים, סבלה גם מסרטן השד. אבי נפטר כמה שנים אחריה. זה היה קשה, פשוט יותר מדי קשה."

אחותה סוזן חיה כיום בניו־יורק עם אחיהן המפגר, דניאל. אחותה הגדולה, ג'ודי, היתה בחורה מוזרה ומפוזרת: יום אחד חצתה כביש סואן ונדרסה למוות. "הייתי צריכה ללכת לחדר המתים לזהות את גופתה. אינני חושבת שאמי הצליחה להתגבר על מותה. זו היתה תקופה איומה לכולנו."

הצלחה הבינלאומית הגדולה שלה קמה עם "רוז". סרט שביים מרק ריידל. אלן בייטס גילם את אמרגנה, ופרדריק פורסיית את אהובה. מידלר היתה מועמדת לאוסקר (תפקיד ראשון בקולנוע), ומי שראה את הסרט לא ישכח אותה. הסיפור מבוסס, פחות או יותר, על חייה של ג'ניס ג'ופלין, זמרת הרוק הסוערת שנפטרה ממנת יתר של הרואין, מעייפות ומכל מה שמרכיב את חייה של זמרת רוק מצליחה, אך את הכאב הנורא, האושר השמיימי, העוצמה, הקצב, הטירוף וההתמכרות למחיאות הכפיים נתנה לסרט בט מידלר. והיא לא קראה אותם בתסריט.

היא התחילה כבדרנית במועדוני ההומואים בווילג', ומן ההתחלה יצרה לעצמה הופעה וסגנון לבוש מיוחד. שמלות קטיפה משנות השלושים ומעילים ארוכים. שפתיים אדומות כדם, נעלי עקב והרבה ציפורניים מודבקות. אז החלה פריחתו מחדש של הקמפ, וכט עיצבה את הזרם והשתלבה בו. היא ידעה להבליט את הפיוט שבמוגזם, בחיקוי, בוולגארי, האפל והעל־מיני בסגנון המוזר והמרגש הזה, שידע להלהיבנו בטוב טעם של הטעם הרע.

כל הופעה שלה היתה מעשה אהבה מטורף עם הקהל, ולעתים היא המשיכה בכך גם מאחורי הקלעים. הרפתקת נבחרת הכדורגל מ"רוז" לקוחה, ככל הנראה, מן הביוגרפיה של מידלר – ולא של ג'ופלין. וגם היא למדה לשלם את המחיר: "התמוטטתי. הייתי בוכה כל הלילה ושותה כל היום. לא יכולתי להתמודד עם העולם."

אבל אנחנו עוסקים כאן בסיפור הצלחה, ולכן ברור שאחרי ההתמוטטות באה התרוממות. מידלר פגשה את הארי קיפר ונישאה לו ("לא האמנתי שאגיע אי פעם לענייני נישואים וילדים. הייתי משוכנעת שזה לא בשבילי".) ואז, יום אחד, כמו בסרטים, צילצל הטלפון. פול מזורסקי ("אשה לא נשואה", "הסערה") היה מעבר לקו, והציע למידלר את "היתפן מבוורלי הילס". זו היתה גירסה שניה לקלאסיקה של ז'אן רנואר ("בודו ניצל מן המים", 1932), וגם קאמ־בק מפואר לשלושה שחקנים: בט מידלר – בדרנית מובטלת, ניק נולטה – אלכוהוליסט מרודר, וריצ'ארד דרייפוס – מכור לקוקאין.

"הנווד מבוורלי הילס" סיפר (בין השאר) על עקרת־בית בוורלית, מיליונרית שמנמנה ומשועממת, שפגישתה עם אותו נווד מסריח (נולטה) המנסה להתאבד בבריכת השחייה שלה מחזירה לה (ולשאר בני ביתה) את טעם החיים. אך מידלר יצרה שם את הדמות שתשרת אותה מאז בקולנוע: אותה בובה מתנפחת, בטן־בלון ותחת רשן המתנדנד על זוג רגליים דקיקות בנעלי עקב מגוחכות. מנפנפת בציפורניים ירוקות, תלתלים צהובים וציצים מנופחים. מ"בוורלי הילס" ל"חטיפה נעימה" ועד "הנוכל האוהבת והמאהבת" – מידלר אשה מצחיקה, צעקנית וגרולה, שבעלה ("חטיפה") או מאהבה ("נוכל") בורחים ממנה ו/או מנסים לרצוח אותה. היא מתרוצצת, צווחת ומתריסה. היא וולגרית (והיא בורה ("מי היה המלט", שואלת מידלר בתור תלמידה בסטודיו למשחק). היא מגוחכת.

הדמות שלה נולדה מצירוף של חבובות עם "ליטל אני־פאני" מעמודו האחרון של הפליייבוי. אולפן הבית שלה, דיסני, המתמחה כירוע בדמויות לא מציאותיות, ודאי לא לדמות כזו כיוון: מידלר היא אפילו לא קריקטורה בחגיגות היובל של שלגיה. אפשר להעמיד אותה בצידו העקום של הראי שבו משתקפות ג'יין מנספילד או ג'יין ראסל. הציצים שלה, הציפורניים, התלתלים הצהובים והתחת המתנדנד זו "נשיות" מוגזמת כל־כך עד שאין זו נשיות כלל. תיקי גבולי, על־מיני, מתאים ללינרסי קמפ.

עכשיו, כאמור, יש לה חברת הפקה משלה, עם שתי שותפות ובחוזה הדוק עם אולפני דיסני. היא מתכננת סרט על מיי ווסט או על מנצחת ביג־בנד משנות הארבעים ושמה אינה ריי האטון. ("נוסיף לה רומן עם נגן הסקסופון"). היא חולמת לגלם את ליידי מקבת (בנוסח קמפי לגמרי, כמובן, עם נעלי פלטפורמה גבוהות וכו'), אך בינתיים מכינה קומדיה חדשה ושמה "עסקים", שם תופיע לצידה של לילי טומלין (הזכורה לטוב מ"תשע עד חמש").

לפני שלוש שנים התחתנה עם מרטין פון הסלברג, (המעריף את שם הבמה שלו, הארי קיפר) גרמני שגדל בבואנוס־איירס. בטקס הם ניגנו את המוסיקה מ"ז'ולייטה של הרוחות", ומאז "בכל לילה אני מתחפשת לפולין, והוא כובש אותי!"

לפני שמונה חדשים ילדה את סופי. ברור שזה היה האירוע החשוב ביותר בחייה, והיא שופעת תוכניות והמלצות לחינוכה: "לא אתן לה להסתכל בטלוויזיה שמונה שעות ביום, אלמד אותה לנגן על פסנתר, לצייר ולהיות יצירתית. אדם יכול להיות לבד, ואם הוא יודע לעשות דברים בעצמו – הוא יהיה מאושר."

"אני אוהבת אנשים שיודעים לעשות דברים יפים. יש כל־כך הרבה כיעור, מרירות, שנאה וחמדנות בעולם, אני מאושרת שאלוהים נתן לנו אפשרות ליצור יופי ואני אסירת תודה לכל מי שמנסה. הצייר הכי גרוע בעולם, המשורר הכי איום – הם לפחות מנסים."

כדי לא להשאיר את האמנות מיותמת, נמצא מיד מה עוד הכי חשוב בחיים: יצירתיות – וגם אוכל. "אני נורא אוהבת לאכול. אני אוהבת לאכול את מה שאני מבשלת ואת מה שבעלי מבשל. מה שאני באמת אוהבת זה לשים סיר ענקי של שעועית, תפוחי אדמה ואורז שמתבשלים כל הלילה, ואוכלים במשך שבוע. זה מוכיח את שורשי הפאלחיים".

ועוד: "מאז שנישאתי אני כאילו אשת בית למופת, אך אני עדיין פרועה ומשוגעת ויש לי כל הקריזות שהיו לי פעם. הארי מאורגן. הוא רואג לבית, מבשל, והוא משוגע אחריו וזה הכי מפתיע אותי: וכשמישהו כל־כך אוהב אותך, אז את מתחילה לחשוב: כנראה שאני נהדרת!

"אני לא רוצה להתבגר לעולם. אני רואה עצמי כבת טיפש־עשרה. אני מאמינה שכולם מרגישים בני 13. אני אף פעם לא מרגישה מבוגרת. כשפגשתי את בעלי חשבתי שהוא אדם מבוגר. לאט לאט גיליתי שהוא כמוני. נראה שרוב בני האדם הם כאלה. מבחוץ אנחנו נראים מבוגרים, אך בפנים עודנו מחפשים את אמא. אין במה להתבייש. זהו המצב האנושי. פעם חשבתי שלהיות מבוגר זה כשיש לך שטיח באמבטיה" ■

"לפני זמן מה שלחתי את הציורים שלי. לא אמרתי להם כמה הם שווים, אך היה מאוד לי קרוב לראות דרך לשלוח אותם לברזיל, בגלריה שלישית."

מידלר בתמונה מסרטה המוצג עתה בארץ "הנוכל האוהבת והמאהבת". מצחיקה, צעקנית, בורה. גדולה.

A 9067

גבריאל הלר, 59, איש משפחה. יצואן מצטיין, יבואן בלעדי. עסקים חובקי־עולם. מרחק דמיוני מדמותו של המוזלמן בן העשרה שמספר חקוק בזרועו ומאחוריו ארבעה מחנות עבודה, זוועה ומוות, כולל אושוויץ ומטאהוזן. ספרו "כי אחיה ואספר" שיצא לאור בימים אלה הוא מסע התגברות בתנאים מטורפים החושף דמות מורכבת ומרתקת, וחיים שהם חיפוש מתמיד אחר שלמות עצמית – שהושגה.

מאת תלמה ארמון

השער זימזם ונפתח מאליו. כלב נבח מתוך שפע הפרחים הוורודים. חשבתי איך מתוך החום הלח, שבת אחר הצהריים, רמת השרון, יופיע מוזלמן. נער שלמד בן חמש עשרה וחצי שרגליו אינן נושאות אותו. אז פרץ מתוך הבית הגדול כלב זאב עתיר פרווה ונבח בחשש ושמחה, כדרכם של כלבים שאינם יודעים אם הבא בשער אויב הוא, או ידיד. ובא גבר גבוה, שגופו מלא וחזק ושלו, והחזיק בקולרו של הכלב. שקט דוק, אמר לו פעם אחת, והכלב דמם והתנשם. כמה חם היה בין השיחים הלחים הירוקים, עד לדלת ביתו של גבריאל הלר. הוא הושיט יד, אמרנו שלום, ואיפה הכי נוח לצלם כאן, בגינה, או במרתף הבאר, או בספרייה ואולי על הגג. שוב שרתה סיגרת הפרטים הקטנים על הדרך שלמעשה אין חוצים אותה לעולם, זה האין־סוף הנפער בין גוזן 2, מחנה עבודה נאצי, לווילה בצפון רמת השרון.

אם ברגע שבו נאסף גבריאל (אולי) הלר לג'יפ אמריקני בחמישה למאי 1945, נחרט הקו האחרון באישיותו, רק הקריאה בספרו "כי אחיה ואספר" (עריכה ושיכתוב: יהודית רותם. יצא עתה לאור בהוצאת אברהם נווה בע"מ, ראשון בטרילוגיה), תחשוף את תווי הדמות. לא רואים עליו שאותה שנת אימים, 44'-45', הותירה בו מכוות אש, ששום נסיון חיים לפני כן או אחרי כן אינו יכול למחות או לשנות. דמות הנער המעונה חבויה מאחורי חזות של איש עסקים שההכרות עימו נוגעת בעיקר בעושר תרבותי. מה שקרם ליציאה מן הבית הגדול והשלו בעיר הוסט שבהונגריה, היה טבעי וחולי כחייה של חפרפרת צעירה ומאושרת, שאינה ערה למתרחש על פני האדמה. והחיים אחרי השואה לא היו אלא חיפוש מתמיד, תביעה לא נלאית להגיע לאיחוי פנימי. "היום אני שלם עם עצמי", אומר הלר, בן 59, שהנער הדווי והמבועת מפוייס בו כל יום מחדש מתוך לשכבות של משמעת עצמית ותרבות רוח עמוקה.

הלר, מיסרח ובעליה של חברת ג. הלר ושות' בע"מ, יצואן מצטיין, חבר בהנהלת C&A – חברה לשיווק מוצרי טקסטיל בעולם כולו ובעלת רשת חנויות ענקית שמרכזה בבלגיה, חבר נשיאות לישכת המסחר ישראל־גרמניה, יבואן בלעדי לחומרי הברקה ולישוש לתעשיית מתכת, איש אמיד, אינו שופך לב מצוי, להפך. ההצלחות הכלכליות בחייו הן תוצאה של התמסרות פרפקציוניסטית לעבודה שאינה משאירה זמן לשיחות נפש.

שבוע אחד מכל חודש הוא נמצא בחו"ל. אירופה, ארה"ב, המזרח הרחוק. בבריסל יש לו דירה ומכונית. הוא רגיל לאריזת מזוודה, טיסה לבריסל, למושב הנהלת החברה, נסיעות ממושכות במכונית, טלפונים עסקיים, עט חותמת על מכתבים. תיפקוד עירני ברמה גבוהה. יש לו, כנראה, כישורים מתאימים. יכולת ניהול, קליטה מיידית של שפות, חשיבה הגיונית מסודרת לנקיון מקסימלי. הוא רוכש ליבם של אנשים יפנים, אמריקנים, גרמנים, בלגים וישראלים בגלל אווירת היושר והשליטה העצמית שהוא מקרין, איזה שקט נטול היסטריה. איש שמקפיד לא להכביר. הוא הצטלם בגינה ובבית ועל הגג, אכל עוגת גבינה וסיפר על השואה שלו, והמלים שבחר לא היו איומות במיוחד, או קדושות, או יפות בכוונה.

אולי הנער הלבוש תמיד יפה, המחונך, ידען בתנ"ך ובתלמוד, שהשואה קרבה אותו אל אביו למשך שלושה שבועות תמציתיים באושוויץ רק כדי לקרוע אותו מעליו למשך כל החיים הבוגרים, הוא האדם שכתב את הספר. הכתיבה הזאת נמנעה כמעט בסלידה מדרמטיזציה של העבר. הלר המבוגר מדבר, כמו שהוא כותב, בפשטות. גם מפני שהעברית אינה נובעת מתוכו, ותמיד יש לו איזה מרחק ללכת אל המלים העבריות ולאסוף אותן כדי להתבטא, גם מפני שהוא רצה לספר את הסיפור שלו בלי להרהר אחריו. בלי להסיק מסקנות. לא להתרחק מהגרעין העירום של המציאות. יוסי, בנו הצעיר ביותר, חייל יפה בן עשרים, אומר שרווקא סיפורי הזוועה הגדולים ביותר על השואה, הרחיקו ממנו בעבר את האמת על השיגרה הרעה של המוות. יוסי, אומר גבריאל, הוא שדחף אותו לסיים כתיבת ספר שהתחיל ב־45'.

יכול להיות שיוסי שמח ש"משינה" יצאה לבסוף בתוכנית חדשה. לא יצא לנו לדבר על זה או על דהירת מכונית חרישה בכביש שבין שכונת העשירים ברמת השרון לפאבים של צפון דיזנגוף. הבחור נראה כמי שמכיר כל מיני דברים של חיים ישראליים, והדיווח הזה לא היה משהו עליו מבט מתעכב, אלמלא הבהיר כל כך את המעגליות הברוכה של החיים. יוסי, בחיים של גבריאל הלר, אביו, הוא צידוק ומשמעות ואות להמשכיות החיובית של החיים. מבחינת הבן, השואה קרבה אותו אל האב כדרך שהאב קרב אל הסבא.

עבודת הגמר של יוסי בכתה י"ב, עסקה בשואה. השואה דרך שירה. ערב אחד פרץ בחדרו בבכי נורא שלא יכול היה להפסיק. הוא הרגיש שפצצת מידע נחתה עליו והוא טבע בתוכה. עד אז, אבא שלו לא דיבר על השואה מעולם. הספר, מבחינת האב והבן, הוא בבחינת שיחה ארוכה שמקפלת בתוכה הידברות לא מבוטאת במשך עשרים שנה. "בספר הזה", אומר

ביום שבו הוטבע על זרועו המספר הצורב ואבא שלו אמר: "זה רצון האל" – זעק הלר: "אני מצפצף על האל הזה, אם זה מה שהוא רוצה".

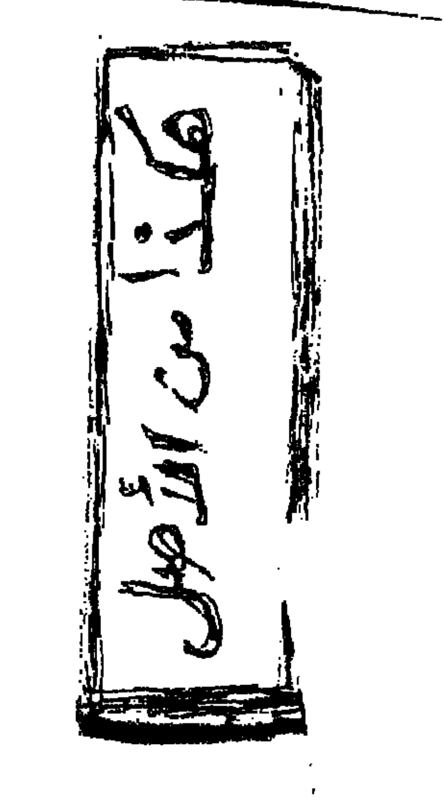
יוסי, "הכרתי את סבא שלי. וסבא שלי מאוד דומה לאבא שלי. הנער שהוא היה פחות מוכר לי. הוא כמעט מישהו זר".

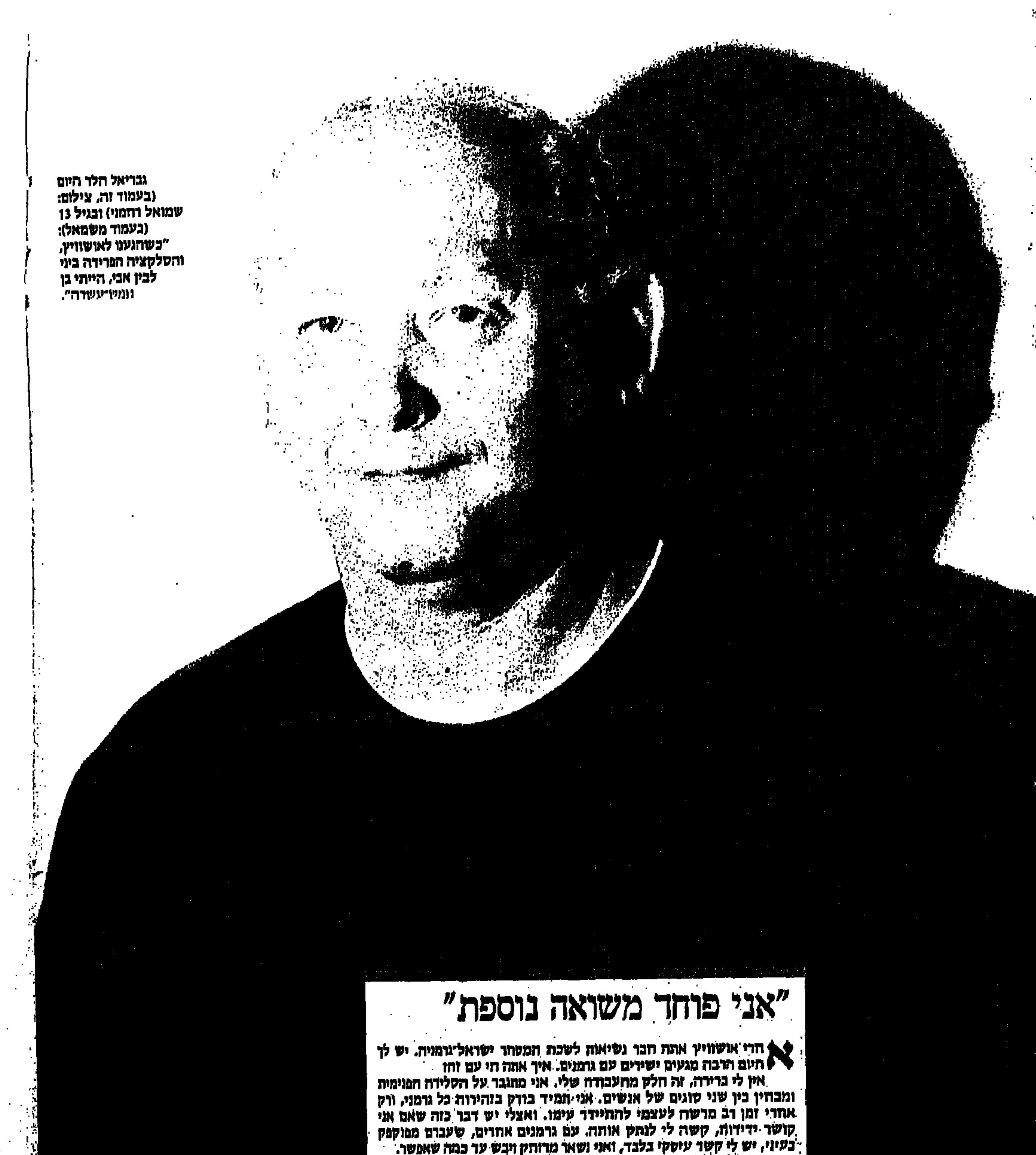
היום שבו הביא יוסי את ערימת הספרים מהכריכה, כתב שיר זועם, תמים, על חיטה שמתאכלת על קוצריה. שיר שינאה למלחמה. כפי שמגיע אותה בחור שזוף וחזק, עטוף בבטחון כלכלי ורגשי המאפשר לו התמודדות לא שבירה עם העבר וגם עם ההווה. החינוך של יוסי ואחיו היה שאלה מרכזית בחייו המשתקמים של גבריאל הלר. לא במקרה אין לבן הצעיר תהיות מיותרות. לא במקרה הוא תובע לגעת, בלי חשש, במהויות הפנימיות ביותר, אולי גם מבהילות, של אביו. בשעות שבהן דיבר הלר בחדר הטלוויזיה, שוטט יוסי בין מפלטי הבית, וחזר ונכנס לחדר שבו היינו. הוא ישב על הספה ליד גבריאל, לא בקירבת גוף גדולה מדי, כשמבטו שומר את פני אביו. אחר־כך יצא, דיבר עם מישהי בטלפון, טעם משהו במטבח, ושב. ליוסי יש חופש גדול לצאת ולבוא. אילו שאל גבריאל את אביו, והוא לא חדל לשאול אותו מאז הופרד ממנו באושוויץ, מה דמות תהיה לבניו, יוסי היה, כנראה, התשובה.

לצורך העניין מייצג כאן יוסי את ארבעת הילדים של הלר. הבכור שבהם, בן־ציון, בני, מנהל את משרדי החברה בקומה ה־14 בבניין הכבסטיל, מול הדולפינריום בתל־אביב. כשיוסי יִשתחרר מעבודת הפקירות שלו בצה"ל, יסע לשנתיים של השתלמות בבריסל. גם הוא יצטרף לעסק המשפחתי, כמו שתי הבנות, איריס ודניאלה ותתגיהן. הליכוד המשפחתי הוא חלק ממורשת אבות. גבריאל הלר, בכל מעשיו, מחפש את מצוות כיבוד האב. גם כתיבת הספר, שסיפקה בדרכה תהליך ניקוז פנימי והתקרבות לבני המשפחה, לא היתה אלא מחווה לאב האבוד. "מצבה", אומר הלר. הוא מצא את אביו בתוכו, כמו שמצא את האלוהי.

"כי אחיה ואספר" הוא מסע של התגברות בתנאים לא נורמאליים. אין כאן מעשה ספרותי יחיד במינו. למעשה, הספרותיות כמעט לא קיימת. וזהי תעודה, אחת מיני רבות, של סיפור נעורים מן השואה.

(המשך בעמוד הבא)

"אני פוחד משואה נוספת"

אחרי אושוויץ אתה חבר נשיאות לשכת המסחר ישראל־גרמניה. יש לך תיום הרבה מגעים ישירים עם גרמנים. איך אתה חי עם זה?

אין לי ברירה, זה חלק מהעבודה שלי. אני מתגבר על הסלידה הפנימית ומבחין בין שני סוגים של אנשים. אני תמיד בודק בזהירות כל גרמני, ורק אחרי זמן רב מרשה לעצמי להתיידד עימו. ואצלי יש דבר כזה שאם אני קושר ידידות, קשה לי לנתק אותה. עם גרמנים אחרים, שעברם מפוקפק בעיני, יש לי קשר עיסקי בלבד, ואני נשאר מרוחק ויבש עד כמה שאפשר.

אתה פוחד משואה נוספת?

כל הזמן. עד מלחמת ששת הימים לא חשתי בפחד הזה. אחרי המלחמה התחלתי לחוש בשינוי בעם ישראל. חלק מזה נבע מהכמיה הדתית. זה החזיר אותי לתקופת המחנות, שבהם, בתוך הביתנים, האורתודוכסים האשימו את החילונים בפרוץ השואה, והתיפך. השואה התבטאה בנקמנות כלפי האורתודוכסיה, ואני רואה איך השמרנות הזו מתפתחת עכשיו אצלנו ויוצרת אנטגוניזם כלפינו. הירידה המאסיבית של חילונים מהארץ מחזקת את החרדים כאן. האורתודוכסיה בארץ עלולה להתחזק ולהביא להשמדה עצמית, בה ילכו גם החילונים. זה הפחד שלי. אם אני עדיין לא לגמרי שלם עם עצמי, זה מפני שלא הצלחתי להחדיר לילדי את ההכרה בסכנת שואה נוספת. בני הבכור הוא איש דתי, חובש כיפה, ויש לנו הרבה ויכוחים בנושא הזה.

גבריאל הלר היום (בעמוד זה, צילום: שמואל רחמני) ובגיל 13 (בעמוד משמאל): "כשהגענו לאושוויץ, והסלקציה הפרידה ביני לבין אבי, הייתי בן ונמיו־עשרה".

משפחת הלר לפני המלחמה, תמונה משפחתית. מימין: האב, האם, גבריאל, מרים (שניצלה מהשואה), הלן ובנצי וייס, הינדה ויהודית.

(המשך מהעמוד הקודם)

אלא שכאן מצטרף אליה האדם הבוגר, הכותב, ההוכחה החיה לשפיות מוצקה, שהתגבשה דווקא בתוך עולם שסדריו מעוותים.

השואה התחילה לגבי הלר דווקא באותו יום שחרור נכסף שבו הושלך אל תוהו חסר גבולות, שבו ניגזר עליו להתחיל ללקט את שברי זהותו. הלר נמצא במחנה גוזן, רבוץ בתוך שלולית קרה של הפרשות. הוא היה חולה דיזנטריה, גובהו 177 ס"מ ומשקלו 29 ק"ג, ללא נפש קרובה בעולם הגדול מדי. אלמלא נכנס אותו קצין אמריקני בג'יפ שלו דווקא לאותו מחנה, שכבר היה נטוש מחיילים נאצים במשך שלושה ימים, יתכן שגבריאל הלר כבר לא היה בין החיים. הכוחות המשחררים אחרו להגיע, כידוע, ברוב המקרים. גם מי שלא נישלח לתאי הגאזים, היה צריך לדלג בשארית כוח על הרבה מיתות משונות.

הלר נגרע מאביו כבר בראשית השנה הנוראה. בכוח מצוות האב, שהורה לו לחיות ולהצמד תמיד לחבר, עבר ארבעה מחנות, בתוכם גם מטאהוזן. הוא ראה אנשים מתפחמים בין גדרות חשמליות, הוא ראה אנשים נחנקים בידיים עירומות של קאפו'ס, הוא ראה את חברו הטוב סימו, שליווה אותו מאושוויץ, נורה למוות רגע לאחר שהתאושש מדיזנטריה קשה. הלר הלך שישה ימים בצעדת־מוות שהנהיג צבא נסוג, מבוהל ואכזר. והוא שרד. תמיד נמצא לידו אדם שייטיב עימו. שיסתיר את פצעיו, שיחמוק אליו בלילה, למשות משהו. אך בעיקר היתה בו נחישות שרידה, שלא נבעה כהכרח משמחת חיים, אלא יותר ממצוות אב. זה, בכל אופן, ברובד המודע.

> **"אם אני עדיין לא לגמרי שלם עם עצמי, זה מפני שלא הצלחתי להחדיר לילדי את ההכרה בסכנת שואה נוספת".**

היו לו שיחות נוקבות עם אביו הנעדר. בעיקר על מציאות ההשגחה העליונה. על הצדק שיש בהנהגתה. האפיקורס שבו ראה כל מה שיכול בן־אנוש לראות כדי לוותר על האמונה. ובכל זאת לא ויתר. אחרי המלחמה חיפש לו דרכים שונות מן היהדות. הוא חקר את הנצרות, התעמק בתיאולוגיה כרמה אקדמית, בדק אפילו את קונפוציוס, ושב אל היהדות. עבודת הדוקטורט שלו בתיאולוגיה יצאה לאור בספר הניקרא "השואבים מבאר היהדות (עיון בתכנים, סמלים, מוטיבים וטכסים שנישאבו מן היהדות ע"י הנצרות)". "היהדות", אומר הלר היום, "היא המשענת היפה היחידה שיש לאדם". היום, אחרי תהייה ממושכת, הוא בטוח בזהותו: "אני יהודי ישראלי בכל רמ"ח אבריי".

הוא גדל בצילו של אב אצילי, בעל דרישות גבוהות מעצמו ומבנו. קפדן, מאופק. שיחות נפש, חיבה גופנית, רכּוּת, היו משאת־נפש לא ממומשת לילד שהעריץ את אביו וחפץ אך לרצות אותו. מעבר לכך היו לנער חיים נוחים, מוגנים. הוא קיבל חינוך דתי ליבראלי והיה עד כל שנות ילדותו לעימותים הקשים של אביו עם חסידי ויז'ניץ שעימם התפלל האב. בן־ציון הלר מעולם לא התגרגר בתפילתו ולא הרים קולו בשירה. הקונפליקטים הפנימיים בנפש האב, שהיה גם ציוני נילהב וגם מאמין גדול, עברו אל הבן. והבן דרש תשובות בקצר רוח. לאורך כל הספר הוא תובע מענה מן האב החי ומרוחו.

באושוויץ, סוף חורף 44', על מגרש חשוף מרוּבּר חצץ, הופרדו נשות המשפחה מהגברים. גבריאל ואביו ניצמדו זה אל זה במשך שלושה שבועות שבהם לא חדל האב לדבר עם הבן. הוא העביר לו את כל אמונותיו, מחשבותיו, עקרונות חייו. הוא נטע בו כוח, ביודעו שהסוף קרב. בפעם הראשונה הרעיף עליו ליטופים. הלר האב היה חולה בכליותיו וכוח עבודה לא הועיל לנאצים.

ביום הסלקציה התעורר גבריאל מול עיניו הדומעות של אביו. בן־ציון בכה, ולא בחולשה, אלא בשל צער הפרידה. בשלושה השבועות שחלפו לא שמעו דבר על מרים, הבת הבכורה, על אימו של גבריאל, שהגיעה לאושוויץ בהריון מתקדם, על שתי האחיות הצעירות, על הדודה הלן ובנה התינוק. "רק 50 מטרים הפרידו ביני ובין אבי", פותח הלר את סיפורו. "יכולתי לראותו, עדיין ממרחק זה. קומתו הגבוהה, פניו היפים, האציליים, ללא זקן הסנטר נוסח אצילי אוסטרו־הונגריה שגולח ביום הגיענו לאושוויץ, ניראו כאילו עלכו בהם. הוא עמד שם, בולט בין אנשי קבוצתו, ועיניו לא משו מעיני. מפעם לפעם הגיש את אצבעותיו לעיניו בתנועת ניגוב קצרה, כמבקש לומר: 'בלי דמעות ילדי, בלי דמעות.' רק לא לבכות, שיננתי לעצמי, רק לא לבכות. הייתי בן חמש עשרה ועד לפני שלושה שבועות היתה תמונת עלומי עשויה צבעים בהירים וברורים".

השינוי בחיים לא היה חטוף, למעשה. משפחת הלר פונתה תחילה מביתה המרווח ברובע האצולה בהוסט לבית הדודה הלן. שני חדרים צרים לשמונה נפשות. אחר־כך היה הפינוי לגטו ושיגרת החיים המייגעת בין חומותיו. רק לבסוף באה הנסיעה הממושכת ברכבת לאושוויץ. אז ראה גבריאל, אולי בפי הקרובים לו, את המוות לראשונה. ביום שבו הוטבע על זרועו המספר הצורב A9067, ואבא שלו, זרועו שותתת מן התרישה בבשר החי אמר: "זה רצון האל" – זעק אולי: "אני מצפצף על האל הזה, אם זה מה שהוא רוצה... זה החינוך שאבא נתן לי? אם זה האל שלו, שיקח אותו ממני!"

זה ניתקף חרון נורא של נעורים שבהמשך הזמן התחלף במאמץ אדיר להשאר בחיים בתחבולות שונות. כשנישלח לנקות את שרותי האסירים והצחנה מאיימת להחניקו, התחכם. טבל את קצה חולצתו בדלי המים ורחץ את פרצופו. הצינה והניקיון החזיקו אותו בחיים. "המים נהפכו בעיני לסמל", הוא כתב. "הם מייצגים בעיני את הכוח המניע, המחייה ומביא הצלה, ישועה ונחמה. המים, כממש, נימצאים תמיד היכן שהוא לידנו, מבעבעים במעמקי האדמה, או מרחפים מעל לראשינו בתוך עננים. המים, כסמל, מבטאים עבורי את הידיעה, כי תמיד יש מוצא, רק צריך לחפש ולמצוא". לאט־לאט פיתח חוש ריח חייתי. "חוש הריח של האדם", כתב, "כידוע, אינו מן המשובחים באיתור סכנות". הלר למד לצפות סכנות. ליתר דיוק, הוא נעשה ספקן.

אחרי השחרור נותר בו רצון חיים מועט. בא אליו קולונל פול מקורמיק מצבא ארה"ב, איש מיטיב מבוסטון, אמר לו שלא הצליח לאתר איש ממשפחתו, והציע לו אימוץ. אשתו מריילו סערה את הנער במיטתו. היא השקתה אותו נוזלים ואחר־כך האכילה אותו פיסות בשר שינקו. בתוך שישה שבועות הגיע משקלו ליותר מחמישים ק"ג.

מבחינה ריגשית היה הלר שרוי בתוך השואה הפרטית שלו. עד לרגע שנמצא קיבל פקודות. איומות ככל שהיו, הן מנעו ממנו את החשיבה התועה על הקריעה הגדולה מכל מה שהיה מוכר בעבר. עכשיו לא ידע מיהו. הוא לא שיתף פעולה עם הרב שבא לבקר אותו בתכיפות. האמונה שלו נבחנה אז בכור הקשה של חיפוש הזהות והשיבה אל המציאות. והמציאות לא היתה אלא מידבר אינסופי שאין בו נפש קרובה, ונער שבדידותו היא המהות הנוראית ביותר בחייו, אינו יודע לאן ללכת בו. כל האופטימיזם הלא־שמח, חשוק השיניים, של שנת המחנות הנאציים שלו, אבד לו לתוך תהייה נוראה שבה היה עליו לבצע את כל ההחלטות. הוא חש אינות ללא קץ.

"ביום שבו השתחררתי, התחילה השואה שלי", אומר הלר. הספר שלפנינו מסתיים בבית־החולים הצבאי של צבא ארה"ב. הספר הבא יעסוק בחיפושים הנואשים אחר זהות, בהתגבשות האיטית, בנישואים לאידה, נערה יפיפיה ונימרצת, בת להורים חמים מפולניה, שאספו אליהם את הבחור. לפני־כן אומץ הלר ע"י משפחת מקורמיק, אך לא רצה לנסוע איתם לאמריקה. "יגיע היום שההבדלים בינינו יצופו על פני השטח", אמר לקולונל. "כל מה שיש לי היום בעולם זה הקשר איתכם. אני לא רוצה שההבדלים האלה יכריתו את הקשר". מקורמיק הביא אותו עד לגבול שטח הכיבוש הרוסי, ומשם המשיך הלר, עדיין חלוש, לעבר בודפשט. הוא מצא שם שתי דודות והתמקם אצל אחת מהן.

המחשבה שאיש לא נותר ממשפחתו הקרובה עינתה את שארית רצון החיים שלו. הוא החל לעבוד כפקיד בג'וינט, למד כימיה במכללה, ושקע בנפשו. ביום כיפור הראשון שלאחר המלחמה סרב להצטרף לדודתו שהלכה לבית־הכנסת. הוא אסף לו 35 גלולות שינה, שהיתה לו גישה חופשית אליהן כעובד ג'וינט, ובלע אותן. בן־דודו מצא אותו בחדר האמבטיה בטרם החלה השפעת התרופה. הוא הובהל לבית־החולים, וכשהתאושש ידע שהשגחה עליונה השאירה אותו בחיים גם הפעם. "אילו ידעתי שלפחות בן משפחה אחד נשאר בחיים", אמר לבן־הדוד, שבא לבקר. "בדיוק באתי לספר לך שאחותך מרים חיה", ענה בן הדוד. "היא נמצאת בעיירה של סבא וסבתא שלך ברומניה".

> **"המים נהפכו בעיני לסמל, הם מייצגים בעיני את הכוח המניע, המחייה ומביא הצלה, ישועה ונחמה. המים מבטאים את הידיעה שתמיד יש מוצא".**

הפגישה עם מרים, האחות הבכירה הנערצת עליו, היתה טראגית מבחינתו של הלר. הוא לא היה מאושר. פתאום החל לחשוד במקורמיק ששיקר לו. אם מרים חיה, אולי גם הוריו חיים. האמון שלו בבני־אדם היה כבוי מנסיונות כוזבים רבים. להלר יש נטיה לשאת עיניים אל מישהו שניראה מבוגר יותר, יודע יותר. "ההורים הכניסו בי את הידיעה שאני תמיד צריך בקינג, שמישהו יגן עליי".

כך או כך, המיפגש עם אחותו התיר איזה כבלים של חוסר ישע בתוכו. הוא החל לפעול למען עתידו. היתה בו תאוות ידע עצומה. הוא רצה לגלות איך יכול שומן אדם לשמש כדלק לבעירת גוויות אדם. השאלה הזאת הציקה לו מאז תפירת תעלות השומן באושוויץ. היו ימים שחשב שיהיה לואי פסטר שני. הוא צרף לשאיפת שלו את תשתית המדע, כפי ששינן אותה מתוך התלמוד. תמיד הוא חוזר לחפש הצדקה למעשיו במקורות, אותם מקורות שעליהם הסתמך אביו. מאז התאמץ להיות פעיל כל הזמן, שמא ידרדר; בעיירה הרומנית התנסה באהבת נעורים ראשונה, עם נערה

(המשך בעמוד 58)

העוזרת

מאת אורית הראל

עכשיו היא בחופשה, אבל משנכנס מושב חדש, היא שם, ושם — במסדרונות הכנסת — אפשר לזהות אותה מרחוק. אשה צעירה ונאה שנעה בפעלתנות בין לשכת הח"כ "שלה" לשאר חדרי המשכן ואולמותיו, מחוברת לערימות מסמכים באינפוזיה של בטחון עצמי, יודעת לאן היא הולכת ומה בדיוק תעשה כשתגיע. עוזרת פרלמנטרית. דיוקן קולקטיווי. יש חיה כזאת.

ה עוזרת באה שלוש פעמים בשבוע. בחורה אחראית, מסודרת, עצמאית. אפשר לסמוך עליה בעיניים עצומות. נוסף לכל אלה היא גם סטודנטית. אולי התיאור הנכון יהיה שהיא גם עוזרת. היום זה באופנה בין סטודנטיות, כמעט כמו להיות דיילת. להיות עוזרת פרלמנטרית.

עכשיו, כמובן, היא בחופשה. כמו הח"כים. כמו שאר הסטודנטים. אבל משנכנס מושב חדש, היא שם, ושם – במסדרונות הכנסת – אפשר לזהות אותה מרחוק. אשה צעירה, נאה, לבושה בחן אופנתי, נעה בפעלתנות בין קומת הוועדות לספרייה, בין לשכת הח"כ שלה למשרד הדואר. מחוברת בדרך כלל לערימת מסמכים, מקרינה הרבה בטחון עצמי, מכירה את עובדי המשכן בשמותיהם. היא יודעת לאן היא הולכת ומה בדיוק תעשה שם. היא יודעת מה שותה הבוס, איפה אפשר למצוא אותו, איזה מספר טלפון מופיע באיזה פנקס ובאיזה סיווג. היא מדברת בשטף בהיר, בהרבה בטחון, משתמשת במונחים של "אנחנו", "בוסי, בוסך" ו"חיפשתני". ויש לה שם עברי שורשי כזה, מאה אחוז כחול־לבן.

העוזרת הזו אינה עוזרת אחת ספציפית. היא בבואת הנושאות בתפקיד שאולי ברישומים סטטיסטיים יבשים ייצוגן המספרי זהה למספר העוזרים הפרלמנטריים, אך משום־מה הן ממקדות אליהן הרבה יותר תשומת לב.

קוראים לה חמוטל. נגיד.

בימי הפעילות שלה, חמוטל מגיעה לכנסת בערך בתשע בבוקר. היא לא ירושלמית, גרה בפרוור תל־אביבי, לא מוכנה לוותר על הקירבה לעיר הגדולה. לא בעייה בשבילי הנהיגה, היא אומרת, גם לאוניברסיטה בירושלים אני נוסעת וחוזרת. לא מוכנה לעבור לגור בירושלים. עיר יפה, היא מצטחקת, אבל זו לא תל־אביב. אני לא פוחדת מהנסיעות. אני אוהבת לנהוג ויש לי אוטו חדש וטוב. תרומתו של אבא לקריירונת שלי. הוא קנה אותו ועוזר לי להחזיק אותו. מהמשכורת שלי בכנסת אולי הייתי יכולה להגיע לירושלים באוטובוסים. אולי.

אני מגיעה מוקדם בבוקר ודבר ראשון עוברת על העיתונים. חשוב מאוד להיות מעודכן, והבוס לא יכול לעבור על הכל בעצמו. פשוט אין לו זמן בין העבודה במליאה, ישיבות הוועדות וכל השאר. שעות העבודה הן מטורפות. לפעמים אנחנו נשארים בבניין 12 שעות רצופות. כבר היו גם מקרים שבעצם סגרנו אותו. אבל זה כמובן הבוס שלי. לא כל ח"כ הוא כזה.

יש ח"כים שאינם עושים דבר חוץ מלשבת במליאה, ויש כאלה שרואים את העוזרת הפרלמנטרית שלהם כפקידה שלהם, וזהו. בעצם, מידת הפעילות של העוזר תלוייה לא מעט במידת הפעילות של הח"כ "שלו". אם הוא לא פעיל, גם העוזר לא יעשה כלום. אין לתפקיד הזה הגדרות יבשות וברורות. התפקיד תלוי בעושה – ובמי שגורם לו לעשות. הבוס שלי נורא חרוץ, וזה נהדר. אחרת אני חושבת שלא הייתי מחזיקה מעמד. היא מגלגלת עיניים. בחורה מסורה, חמוטל.

ה געתי דרך המלצה של חברה מהפקולטה שהיתה עוזרת בעצמה, אבל עכשיו, בשנה ג' משפטים, הרגישה שזה יותר מדי בשבילה, ודאגה למחליפה לפני שפרשה. הרבה חבר'ה מגיעים ככה. הרוב נשארים שנה־שנתיים מקסימום. זה קשה עם הלימודים והבחינות, הקצב שובר רבים מהם, ויש כמובן גם אלה שלא יכולים להסתדר עם המשכורת ואין להם אבא מבין, היא מוסיפה בחיוך.

אבא שלה מבין. הוא מבין שמשרה מלאה שכופה על הבת שלו מערכת שעות מסויימת באוניברסיטה, ויתור על נוכחות בחלק מהשיעורים ולקיחת עבודה הביתה – מישרה כזו שכל שכרה כמה מאות שקלים ואין סיכוי לשפרה כי – א. אין תקציב, ב. אין אמצעי־לחץ ו־ג. – יש יותר ביקוש מהיצע לתפקיד, מישרה כזו מושכת ומוסיפה כבוד אבל אי־אפשר לחיות ממנה.

אז אבא עוזר. פה אוטו, שם קצת בגדים, היא הרי לא יכולה להסתובב בין מנהיגי האומה בסמרטוטים או בג'ינס, וגם משהו קטן לבילויים (מגיע לה, היא עובדת קשה) ועזרה בשכר דירה. הרי שכר הדירה שלה לבד הוא בערך מחצית המשכורת שלה, והיא כבר בת 23 וצריכה את העצמאות שלה.

חמוטל יודעת שהעניין הזה של משכורת הוא נקודה כאובה אצל העוזרים, אבל בדרך־כלל לא מדברים על זה, היא מודה. יודעים מהי המציאות ודי משלימים איתה. שמעתי שמכנים את זה עבודה של צעירים, של סטודנטים, אבל גם ככה צריך להגביל ולהגדיר את הדרישות או להגדיל את המשכורת. יש ח"כים שבעצם צריכים קודם־כל להחליט אם מה שהם מחפשים זה מזכירה יעילה, או עוזר אמיתי בעשייה הפרלמנטרית. הבוס שלי, כמובן, רואה בי עזר־כנגד של ממש.

לא מזמן ניסו להקים ועד של כל העוזרים שיפעל לביסוס הזכויות שלנו, אבל עד כמה שאני יודעת לא יצא מזה כלום. ואם היא לא יודעת – היא אינה היחידה שלא יודעת. קשה לקרוא להם קבוצה מגובשת, מסיעה לסיעה הם בקושי מכירים אחד את השני מעבר לשלום מנומס במסדרון. כל אחד, בעצם, מועסק על בסיס עצמאי על ידי הח"כ שלו, ויכול להיות מפוטר מהיום למחר.

בכלל, חמוטל חושבת שמעמדו של העוזר די נחות מחוץ לכותלי משרד הח"כ, אם לח"כ יש משרד משלו. "אורחים סוג ב'", היא מכנה את המעמד. אסור לנו להיכנס למזנון הח"כים בלי ח"כ, אנחנו לא יכולים להיכנס ליציע, אין לנו חדרי עבודה משלנו, הסמכויות מאוד מוגבלות ובקרוב אולי גם ישללו מאיתנו זכות חניה במגרש של הח"כים. וזה ממש לא בסדר, היא מתרעמת, הרי העוזרת היא אשת סודו של הח"כ. אני לא רק עובדת בצמוד אליו, אני גם חווה איתו את כל החוויות האישיות. כשהוא עצוב גם אני עצובה, כשהוא שמח – אני חלק מהשמחה.

אף אחד, אגב, לא שאל אותה על שיוך מפלגתי כשהגיעה לעבודה. עד כמה שידוע לה לא שואלים זאת באף סיעה, אבל יש איזה מין קוד מוסכם שאם אתה לא תומך בקו הפוליטי של הסיעה – בכלל לא תציע את עצמך לתפקיד. הרי נידרשת כאן מעורבות פוליטית, הבנת המאטריה. זו גם הסיבה שאנשים לא עוברים מח"כ של סיעה אחת לאחרת. היום גם אסור – יש יוצא מהכלל אחד – לשמש עוזר של שני ח"כים בו־זמנית. אני בכלל חושבת שבלי

"העוזרת היא אשת סודו של הח"כ. אני לא רק עובדת בצמוד אליו, אני גם חווה איתו את כל החוויות האישיות. כשהוא עצוב גם אני עצובה, כשהוא שמח — אני חלק מהשמחה".

נאמנות מפלגתית ומעורבות פוליטית במובן של הזדהות אי־אפשר לעשות את התפקיד כמו שצריך. אני נשארת עם הח"כ שלי – וזהו. לא עולה בדעתי לעבור למישהו אחר בשום שלב שהוא.

ח לק גדול מהיום, כשהבוס בישיבות ובפגישות, אני מקדישה לטיפול בשאילתות ובהצעות חוק. עלי מוטל לחפש חומר רלוונטי בספרייה, למצוא החלטות ופסיקות קודמות, לנסח את הדברים. אחר־כך הבוס עובר על הכל, מתייעצים, משנים אם צריך – ומגישים. הבוס שלי זרק אותי ישר למים. קודם לא ידעתי איך כל הדברים עובדים, למי פונים, עם מי מתייעצים, מי היועץ המשפטי של איזה גוף, אפילו לא באיזה שעות אפשר להשתמש במכונת הצילום. אבל אני חושבת שזו הדרך הטובה ביותר. העובדה שאני לומדת משפטים עוזרת לי, אבל זה לא הכרחי.

יש גם הרבה עבודה עם הציבור, מה שנקרא אזרחים מהשורה שפונים לח"כ בתלונה, ברכה, בקשת עזרה, כל מיני דברים. אני עוברת על המכתבים, מסננת את החומר ומנסחת תשובות בשם הבוס. הוא קורא, כמובן, ומתקן – אם הוא חושב שצריך – לפני שהוא חותם, היא ממהרת להוסיף. פוליטיקאית בפוטנציה.

ויש גם הצד הפקידותי שגם הוא שונה מח"כ לח"כ. יש כאלה שיש להם משרדים מחוץ לכנסת, אז את רוב עבודות הפקידות הם עושים שם. יש כאלה שהכנסת היא מקום העבודה היחידי שלהם, אז הם נעזרים בעוזר. אבל זה באמת החלק השולי של התפקיד, למרות שגם אותו אני עושה ברצון. לא למטה מכבודי לתייק מכתבים או להשיג בשביל הבוס אנשים בטלפון, למרות שאני מודה שהעבודה הפרלמנטרית היא זו שבאמת מסעירה בעיני.

כשבוסי מציג שאילתה – אני תמיד מקפידה להיות במליאה, לראות איך העניינים מתפתחים. אני זו שגם מעירה את תשומת ליבם של העיתונאים לעובדה שהציג שאילתה, או כל פעילות אחרת שהוא מעורב בה בוועדה או במליאה. אחרי הכל, יש מאה ועשרים ח"כים והרבה פחות עיתונאים. אף אחד לא יכול לשים לב לבד לכל דבר שקורה. זה למשל מצב בו העובדה שאין לנו, העוזרים, משרד או זכות להיפגש במזנון הח"כים – מקשה עלינו מאוד. היא שוב מזעיפה את גביניה, ממצמצת בעיניים מאופרות לתפארת. אנחנו גם מעין דוורים אישיים בהרבה מקרים, ואיפה נעבוד, במסדרון? יש ח"כים שאין להם חדר פרטי ואז בכלל העוזר שלהם אומלל. קשה בכלל להיות טוב במצב כזה. הכבוד האבוד של העוזר.

בעצם, היא מנתחת מהסתכלות יד־ראשונה, מבנה הכנסת לא ערוך לעשייה פרלמנטרית. יש ראייה לא נכונה של ח"כים את עבודתם – לא הבוס שלי, כמובן, אבל אחרים: מי שאין לו משרד ואינו חבר בכיר באיזו ועדה, כשהוא נזקק לסיוע של אנשי מקצוע ואין לו צוות, הוא ממש צריך לבקש טובות מכל מיני יועצים, והוא תלוי בטוב ליבם.

העוזר, גם הכי טוב והכי נכון לעבודה, נורא מוגבל. גם מבחינה טכנית, גם מבחינת הסמכויות שיש לו. צריך לקבוע מהי, בעצם, הפונקציה של עוזר, מה הוא אמור לעשות, ובהתאם לאפשר לו תנאים וגם משכורת הולמת, היא מסיימת את הנאום בלהט.

ולמרות כל התנאים הגרועים והאופי הכלבו־יניקי של התפקיד, יש הרבה חמוטליות במשכן, ועוד הרבה יותר שחולמות להיות שם. ליד חמוטל, או במקומה. "הילה", קוראים לזה. מה מושך אותם לכך, למרות שכבר שמעו לא פעם ולא פעמיים על כל גווני האפור של העבודה?

כ ל מיני דברים מושכים, מודה חמוטל. תלוי באדם. ככה יש לנו כל מיני עוזרים וזה גם מה שמשפיע לא מעט על תקופת ההישרדות שלהם בתפקיד, כי על קידום אין מה לדבר. אין עוזר בכיר ועוזר זוטר, יש עוזר או אין כלום. אין מסלול קידום. יש מיעוט מבין העוזרים, שגם מחזיק מעמד הכי פחות זמן, שבא לכאן בעצם רק בשביל להתחכך. יש כאלה, צריך להודות באמת. כמקום עבודה, בעיני רבים הכנסת נראית ה"טופ שבטופ", ובשביל אדם צעיר יש קסם בהשתייכות למקום כזה, בהסתופפות בצל מנהיגים ובכירים ועוד תחת המבט המתמיד של התיקשורת. לרשום ברקורד האישי שעבדת בכנסת כעוזרת פרלמנטרית זה דבר שיכול מאוד לעזור אחר־כך במציאת מקום עבודה. אבל זה באמת המיעוט.

ישנם גם מי שבונים כאן עתיד מקצועי, ולכן אפשר למצוא כאן כל־כך הרבה סטודנטים למשפטים. בעבודה בכנסת מכירים הרבה אנשים, יוצרים קשרים מקצועיים, נפתחות דלתות, ויש גם השפעה על הח"כ. בכלל, מבחינה זו זה בית־ספר יוצא מהכלל בו חיים את ההווה הפוליטי והמקצועי יותר ממה שאפשר בכל חדר כיתה.

וישנם ה"מאמינים", אלה שיש להם כוונות פוליטיות, ותפקיד של עוזר/ת פרלמנטרי/ת זה קרש קפיצה טוב, דרך יוצאת מהכלל לקשור קשרים במפלגה ועם העיתונות, להתבלט, להיות במקום הנכון בזמן הנכון. במיוחד אם גם הח"כ הוא האדם הנכון, כמו שחמוטל רואה את הח"כ שלה. לצד אדם כזה אפשר אחר־כך להיהפך מעוזרת פרלמנטרית לעוזרת שר, ומשם מסלול הקידום הפנים־מפלגתי הרבה יותר קצר.

גם אותי משכה מאוד העובדה שכל העשייה הפוליטית הזו מתנחשת בכנסת, היא מחייכת, אבל אם היה לי משעמם, הייתי עוזבת, למרות חשיבות המקום והעבודה, למרות ההזדהות האידאולוגית. אבל אני הצלחתי במובן הזה. אני מאוד־מאוד מקווה להיות גם עוזרת שר של הבוס שלי. אני רואה את עצמי ממשיכה איתו, אם לא יקרה משהו מיוחד. בפוליטיקה צריך להיות נאמן למי שגידל אותך, ואני מרגישה הרבה לויאליות ושייכות. הוויכוחים בינינו הם על דברים פעוטים. כשמישהו ביקש לדבר איתו בלעדי לפני כמה זמן, הוא אמר שאני חלק ממנו, וככה גם אני מרגישה. מאוד איכפת לי ממנו וחשוב לי שהוא יצליח. כשמתקיפים אותו חברים באוניברסיטה, אני הסניגור שלו, וכך גם במסיבות ליל שבת.

ויתרתי על המון דברים וחברים למען העבודה, ובמידה מסויימת גם על הקשר עם המשפחה, ההורים, אבל הכל מרצון, בשמחה. זה בית־הספר הטוב ביותר לקריירה פוליטית. בשלב זה העיניים של חמוטל נוצצות.

וחמוטל הדמיונית הזו, חמוטל שעל הגבול הדק בין הערצה ואהבה לבוס, חמוטל שמחייגת הרבה דקות ביום כנסת ולא מתלוננת על פתיחות כבוד, חמוטל שיושבת בכסא של הבוס כשהוא איננו ומגישה קפה ו"קולה" לאורחיו הקרואים והלא־קרואים, חמוטל שמציבה מארבים שקשה לא ליפול בהם שבי לח"כים שהבוס חפץ למצוא, חמוטל שמפשפשת בסמכות ובגרשות בכל הניירות והמגירות, מנהלת שיחות טלפוניות שלא היו מביישות שום עסקן מתחיל עם עוזרים־עמיתים ומפזרת הרבה חיוכים פוטוגניים – חמוטל זו יש לה נשימה ארוכה. מספיק ארוכה כדי לחכות ליום שבו מישהי אחרת תחכה שהיא תצא מהחדר כדי להחליק בטבעיות לכסא שלה ולהעתיק סוד בטלפון – תגיד, שמת לב להרגיל המבריק שהבוסית שלי עשתה אתמול בישיבה? ■

דרקון בספר החוקים

(המשך מעמוד 8)

העליון. גם תיקון זה לא חל על השטחים, למרות ששם למעשה הפעילה ישראל את רוב המעצרים המינהליים. (אגב, בתקנות קיים עונש מוות על פעולות חבלה. הוא לא בוטל. אין צורך בחוק מיוחד).

הביקורת שנמתחה בכנסת על התיקון עסקה בהפרדה הברורה בין ערבים ליהודים. "האם אנחנו ננהג בערביי השטחים כפי שהבריטים נהגו בנו?" שאלה ח"כ שולמית אלוני את שמואל תמיר. למעשה הוחלט לאמץ בשטחים את רוח התיקון של תמיר. במקום אישור של שופט, טעונים שם צוי הגירוש והמעצר אישור של "ועדה מייעצת" הממונה על־ידי שר הבטחון, וגם היא בגדר של ממליצה בלבד. אומר עו"ד גיורא פלדמן: "אני לא זוכר מקרה אחד שהחלטת הועדה המייעצת סתרה את החלטת מערכת הביטחון".

ב־1980, שנה לאחר קבלת התיקון, נעצרו הרב מאיר כהנא וברוך גרין מתנועת "כך" לפי צו מינהלי. כשהגיעה אשתו של ברוך גרין למנחם בגין, אז ראש הממשלה (שאמר בכנסת ב־51' כי "השימוש בתקנות הללו הוא פשע"), וביקשה שיתיר לפרסם את סיבת מעצרו של בעלה. לדבריה אמר לה בגין: "אני שמעתי את הדברים בסודי־סודות משני שופטים בישראל ולא אוכל למסרם". בגין איש רחום, לא האריך לגרין את המעצר בששה חודשים נוספים כיוון שנולד לו בן. במקום מעצר הוצא נגד גרין צו ריתוק והגבלת תנועה. משפט לא היה.

ב תקופת שלטונו של בגין לא רבו המעצרים המינהליים. בספטמבר 1986 יצאו העיתונים בכותרות: שר הבטחון רבין הפעיל מחדש את שיטת המעצר המינהלי והגירושים לאחר שנים של התנגדות לשיטה זו. בראיון ל"מעריב" אמר רבין: "מוטב לעצור 15 מסיתים במעצר מינהלי, ומוטב לגרש 10 מסיתים, מאשר לסגור אוניברסיטה". עו"ד חיים צדוק, שר המשפטים לשעבר, אינו בקי במספר המעצרים המינהליים. "המבחן היום", אומר צדוק, "הוא בהפעלה ליברלית של התקנות ולא בתיקונים. אם יתברר שלאחר התיקון של תמיר התרבו המעצרים המינהליים הרי שהתיקון אינו התקדמות אלא נסיגה".

"אחת הסכנות הגדולות העולות מהתקנות היא השימוש בהן לרעה, וניצולן שלא לצורך תוך פגיעה מופרזת ומעבר לדרוש בחרויות הפרט", אומר המשפטן ד"ר ברוך ברכה. "לדעתי, אחד המיקרים הבולטים והחמורים ביותר שנעשה בהם שימוש לרעה בתקנות ההגנה, הוא סגירת רמת־הגולן לאחר סיפוחה לישראל".

בפברואר 1982, מיד לאחר החלת החוק הישראלי על רמת הגולן, היו בישובי הדרוזים גילויי התנגדות

המשפטן ד"ר ברוך ברכה: "התוצאה העגומה היא שהתקנות הללו, שאולי היתה להן הצדקה עם הקמת המדינה, הפכו להסדרים של קבע שאינם מוסיפים כבוד לחברה הישראלית ולמערכת המשפט שלה".

לסיפוח. התושבים סרבו לשתף פעולה עם השלטונות, סרבו לקבל תעודות זהות ישראליות, הפגינו, ופתחו בשביתת מסחר כללית. מתוקף תקנות ההגנה, הוחלט לחסום את הכניסות לכפרי הדרוזים. כלי רכב צבאיים סובבו בחוצות הכפרים והודיעו באמצעות רמקולים על הגבלות התנועה. צה"ל אסר על יציאת הדרוזים מתחומי האזורים הנתונים בהסגר גם למרעה בחרים הסמוכים. משרד התיקשורת ניתק בהוראת הצבא את הטלפונים בבתיהם של כמה מתושבי הכפרים. אספקת המים לכפר מגדל שאמס צומצמה. 12 תושבים נעצרו במעצר מינהלי. נחסמה גם כניסתם של נציגי התקשורת. בנוות אטיב הודיע קצין צה"ל לעיתונאים:

"אני נותן לכם שתי דקות למחשבה. יש לי הוראה לנהוג כלפיכם באלימות". ד"ר ברכה: "התקנות לא באו לכפות על הציבור נאמנות. השימוש כאן בסמכות שמעניקות התקנות מראה עד כמה קל לאבד שיקול דעת ועד כמה מסוכן לחברה הישראלית ולערכיה הדמוקרטיים להותיר בידי הממשלה סמכויות כה מרחיקות לכת שכה קל לעשות בהן שימוש לרעה".

גם הצנזורה הצבאית על התקשורת קיימת מתוקף תקנות ההגנה לשעת חרום. הן מאפשרות לצנזור לאסור בצו כל חומר שפירסומו עלול לפגוע, לדעתו, בהגנת ישראל או בשלומו של הציבור או בסדר הציבורי. לאסור כל חומר פירושו גם להחרים מכתבים, חבילות דואר, חפצים, וכיוצא באלה. לצנזור יש גם סמכות לסגור עיתון שעבר על התקנות. לפי הסכם בין ועדת עורכי העיתונים היומיים לצה"ל, כל דיון בעבירה על התקנות מתקיים בבית־דין פנימי המורכב מנציגי צה"ל, העיתונים והציבור.

ה פגנת הרצון הטוב איננה חלה על מקרים קיצוניים כמו סגירת העתון "הדשות" שפירסם את תמונת המחבלים מארוע אוטובוס 300. גם לעתונים הערביים במזרח ירושלים ובשטחים אין הסכמים אם הצנזורה. חומר שמותר בפירסום בעתונים עבריים נפסל לפירסום בעתונים הערבים. גם סגירתם תלויה בשיקול דעתו של הצנזור. ובין שיקול דעת לבין עיקרון חופש ביטוי יש לעתים פער גדול. אבל לא תמיד נזקקים לצער ועריף כסגירת עיתון. יש דרכים אחרות לשיבוש עבודת העיתון. שלושה עורכי עיתונים ערביים ממזרח ירושלים עתרו לבג"צ בדצמבר 1980 נגד מפקד איזור יהודה ושומרון, שריתק אותם לבתיהם ואסר עליהם להגיע למערכת ללא רשות מפקד האיזור.

בספרו "המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל" מותח פרופ' אמנון רובינשטיין ביקורת על הצנזורה המופעלת על מכתבים ללא בקרה. הוא אומר שהתקנה המאפשרת לצנזור לפתוח ולבחון לצרכי הבטחון וההגנה של ישראל מופעלת גם לצרכים כלכליים וכספיים. "במקרה אחד אף נמסר במפורש בכנסת כי מכתביהם של יוצאי בולים נפתחים על־ידי הצנזורה כדי למנוע עבירות על חוקי המדינה. איש לא עירער על כך שמשתמשים בסמכות החירום לצרכים שדבר אין להם עם בטחון המדינה".

"מצד אחד," אומר יהושע שופמן מהאגודה לזכויות האזרח, "יאמר לזכות הממשלה שהיא לא ניסתה להשתמש בכל הסמכויות שתקנות ההגנה מספקות לה, אבל מצד שני זה גם ממחיש את הסכנה העצומה, את הפוטנציאל העצום שיש בתקנות הללו לשימוש לרעה".

שר התחבורה חיים קורפו, שהוגלה לאפריקה בידי הבריטים, זוכר כי עוד בתקופת המנדט הניעו אנשים למתנות והמעצר בטעות. לא היה להם שום קשר למחתרת. "זו סכנה גדולה", הוא אומר, "היו מקרים של קורבנות שווא כתוצאה מהלשנה ואינפורמציה כוזבת". עד היום אין בתקנות שום אמצעי בקרה שיבטיח את האזרח שלא יפול קרבן להלשנה, לחיסול חשבונות, כמו גם למירע מוטעה או מגמתי, לטעות בשיקול הדעת, או לשיקול דעת שאינו מן העניין. מאיפה הבטחון שמעצר מינהלי אינו בא כדי להרגיע את הרוחות, למשל, או לטשטש עוכרות שמישהו חושב שיש צורך לטשטשן ומי מחליט? הממשלה מעניקה סמכויות לפקידים, קצינים, צנזורים. והם אלה שיקבעו מה חושב האדם, באיזו מידה הוא מסוכן, באיזו מידה אדם יפגע או עלול לפגוע במדינה. לא חסרות דוגמאות להוכחת המרחב הפרוץ של אפשרויות ההטעייה או טעויות אנוש. עו"ד רג'י סורני מעזה הועמד למשפט על חברות באירגון טרור. כבר באמצע המשפט ביקשה התביעה לסגת מכתב האישום. המשפט הופסק וסורני יצא לחופשי. באותו שבוע נעצר סורני במעצר מינהלי.

התיקונים של תמיר ז"ל היו אמורים להיות צעד ראשון ברפורמה שתביא לביטול התקנות. אבל דבר לא נעשה. נראה, שכל עוד התקנות לא פוגעות באופן ישיר באזרחיה היהודיים של המדינה, קל לשקוע בביצת ה"לי זה לא יקרה".

"אולי הבעיה היא", אומר עו"ד חיים צדוק, "שהערבים היום עבורנו הם מה שהיינו עבור הבריטים".

ובכל זאת, אסור לשכוח שהתקנות אינן מופעלות במלואן, על כל האוכלוסיה, בזכות רצון טוב של ממשלה שתפורה מעור מסויים. "רצון טוב שכזה", מזהיר יהושע שופמן מהאגודה לזכויות האזרח, "אינו בסיס בטוח".

מיכל קפרא

בית־המשפט העליון, אזעקה

ש ופטי בית המשפט העליון הירבו להדגיש את הסכנות הצפויות מהשימוש בתקנות לשעת חרום לביצוע מעצרים מינהליים, שלמעשה עוקפים את מערכת המשפט. השופט יצחק כהן ז"ל אמר בזמנו: "סמכות שניתנה לשר הבטחון היא סמכות רחבה ויוצאת דופן, ועל־כן יש להשתמש בסמכות זו בזהירות רבה ורק במקרים שאכן הסכנה לבטחון המדינה ולבטחון הציבור היא רצינית, ואין למנוע סכנה זולת על־ידי מעצרו של אדם. שימוש בסמכות שלא לאותה מטרה שבשבילה היא ניתנה, פוסל את מעשה הרשות וזה אף אם יתכן, שהרשות היתה יכולה לבסס את אותו המעשה על שיקולים אחרים המצויים במסגרת הסמכות שהוענקה לה על־ידי החוק".

בית המשפט העליון ביקר חמורות גם את השימוש במעצר מינהלי כעונש על מעשים שביצע אדם בעבר. המעצר המנהלי אמור למנוע את הסכנה הצפויה ממנו בעתיד. פרופ' יצחק זמיר, היועץ המשפטי לשעבר, הדגיש כי אסור לעצור אדם באופן מנהלי כעונש על מעשה שפגע בבטחון המדינה או בבטחון הציבור. עונש על מעשה כזה יוטל רק על־ידי בימ"ש בהליך שיפוטי רגיל, ואם אין ראיות טובות ומספיקות לצורך הרשעה בהליך כזה, אין בכך כדי להצדיק מעצר מנהלי. פרופ' זמיר גם הבהיר כי "הבעת דעה בשהיא לעצמה, ואפילו היא דעה קיצונית שאינה מתיישבת עם תפיסות מקובלות של בטחון המדינה או בטחון הציבור, אינה עילה מספקת למעצר מינהלי".

ובפסק־דין של נשיא בית המשפט העליון מאיר שמגר, שניתן באוגוסט 1983, נאמר: "קבלת טענה שאין לבסס אישור מעצר מינהלי על חומר ראיות, שלא הובא לידיעת העציר או באי־כוחו, היתה שוללת כמעט כל אפשרות לעשות שימוש בהוראות החוק דווקא באותם המקרים החריגים, שבהם קיימות סיבות כבדות משקל להיזקק לאמצעי החמור של מעצר מינהלי. מעצר מינהלי, גם אם הוא נתון לביקורת שיפוטית, מהווה ללא ספק פגיעה רצינית בזכותו של האזרח".

קרבן חוקי החרום בעבר, נשיא ביהמ"ש העליון מאיר שמגר: מעצר מינהלי – פגיעה בזכותו של האזרח.

תליית הסרג'נטים. הסוף

העתונאי אהרן אבן־חן, השבוע, בחורשה בה נתגלו הגופות (מימין) והבית הנטוש בנתניה שמתחתיו הוצאו הסרג'נטים להורג: "קווה נס. חיי היו לי אותו בוקר לשלל". (צילומים: שמואל רחמני)

(המשך מעמוד 12)

אלא כמי שממלאים חובת הרתעה כלפי הבריטים, וגם לשמור על אמינות. קמחי: "לא היינו חבורת אנשים צמאי דם. הם היו צריכים לדעת שאצ"ל אומר והוא מקיים. הבעיה שלנו היתה איך לפנות את הגופות מהבונקר, ולחמוק מהמשמרות הכבדים של הבריטים שהיו בעיר".

לאחר התליה הושארו הגופות בבונקר והנוכחים הסתלקו לביתו של אסף בנתניה. גידי חמק לתל־אביב. וכך דיווח מאוחר יותר למפקדת אצ"ל על התליה (כפי שרשם ביומנו יעקב עמרמי, ראש המודיעין של הארגון): "כאשר אתם חושבים על שני אנשים חסרי ישע, שפניהם מכוסים, ונתלים לנגד עיניך, אתה יודע שעברת את הטעם הטוב של המלחמה. עברת את הגבול. זו כבר לא מלחמה. זה משאיר כתם, זה מעיק על המצפון. אבל כמובן שאם יתלו מחר בחורים שלנו, אנחנו נחזור על המבצע".

לרשותו של יואל קמחי עמד כוח של עשרה לוחמים חמושים לפינוי הגופות ותלייתן בצורה הפגנתית. קמחי: "זה לא היה פשוט. בבית של אסף הוחלט שאנחנו נוציא אותן למחרת השכם בבוקר, ועוד היינו צריכים למצוא מקום היכן לתלות אותן. אני הייתי אחראי על ביצוע התליה השניה".

מבחינת הנתנייתים קפלן היה האחראי. אחד מהם, יוסי מלר (ראה מסגרת) אומר: "קפלן היה המפקד שלי בפינוי הגופות. היו שם שני תל־אביבים שלא זיהיתי. אני לא זוכר את קמחי". קמחי: "אף פעם לא חשבתי על זה מראש, מדוע גידי היה צריך להזמין אותי מחיפה לנתניה ולהטיל עלי את הביצוע בעיר ועם אנשים שאיני מכיר? באחת הפגישות בשנות ה־50' או ה־60' ניגש אלי ירוחם כרטמן (שנפטר בינתיים). הוא הזכיר לי שהיינו יחד בתליה. הוא היה האיש שסייר מוקדם בבוקר וחיפש אפשרות יציאה מנתניה. עד מהרה התברר שהיציאה לכיוון יער חדרה חסומה במשוריינים ואנשי צבא. ירוחם מצא שביל חול לכיוון אבן־יהודה".

יוסי מלר מתאר את הוצאת הגופות: "ביום רביעי 30 ביולי קיבלתי הודעה לגשת למקום ריכוז בקרבת הבונקר. קפלן היה שם עם אנשים ומכונית וג'יפ. אני נהגתי בפרטית ונסעתי עם עוד 2־3 להביא את הגופות. הבחורים הביאו את שתי הגופות בשקים ואני הכנסתי אותן לבגאז'. חזרנו לאסוף את החברים האחרים שהיו בג'יפ ויצאנו בחולות מדרום מזרח לאיזור התעשיה".

קמחי: "אחרי נסיעה די ממושכת בחולות הגענו לחורשת אקליפטוסים. נעצרנו ברחבה ואני בחרתי שני עצים צפופים, קרובים זה לזה. הם נראו הכי־גבוהים בשטח, אבל כל הגובה שלהם היה אולי שלושה מטר. העצים הצעירים התכופפו מעומס הגופות שנתלו עליהן.

"גידי השאיר לי הוראה למקש את הגופות. המטרה היתה להרוג את הבריטים שיבואו להוריד אותן. חפרנו מתחתן בור והטמנו מוקש שהיה ג'ריקן צבאי עם חומר נפץ. דאגנו להסוות את המוקש בעלי אקליפטוס שפיזרנו. בזמן הטמנת המוקש היתה שמחת נקמה, בניגוד לתחושה הכבדה ששררה בבונקר בזמן התליה. אני התקנתי את מנגנון ההפעלה. הייתי מומחה בנושאים האלה. אחרי שגמרנו, המכונית עם הנתנייתים חזרה לנתניה, ואני הלכתי לכביש הראשי לכוון אבן־יהודה, ועליתי על אוטובוס לתל־אביב. נפגשתי עם גידי בשעות לפני־הצהריים, מסרתי לו דיווח על כל מה שעשינו, והרגשתי שירדה לי אבן מהלב. היתה שמחה על שהצלחנו להתגבר על המצור הכבד בנתניה, להשלים את המשימה ולצאת בשלום.

"אחרי שנפרדנו הלכתי לטלפון ציבורי ליד קולנוע 'מוגרבי' והעברתי הודעה לעיתונות על תליית הסרג'נטים. הודעתי גם היכן ניתן למצוא את הגוויות. גידי ואחרים הודיעו לאנשי ה'הגנה' שלא יעיזו להתקרב לאיזור כי הוא ממוקש. הם אכן הזמינו את הבריטים והזהירו אותם שהאיזור ממוקש. זה ברור. עובדה היא שהבריטים ניסו להוריד את הגופות על־ידי משיכתם בחבל מרחוק, אבל אחת הגופות נפלה על המוקש והפעילה אותו. הבריטים עמדו רחוק מדי ולא נפגעו. האכזבה היתה גדולה, הנקמה ברחה בין האצבעות. היום אחרי 40 שנה חוזרת אותה עלילה בצורות שונות. זה מביא אותי לחשוף את שמי בפרהסיה".

יצחק בן־חורין

החטיפה. כמעט פנצ'ר

יוסי מלר היה בן 18, בשנת 47', נהג מונית מספר 479 שחנתה ליד קפה "עדן" במרכז העיר. כולם הכירו אותו. אולם רק קומץ חברים מהאצ"ל ידעו על פעילותו הסמויה. הוא חושף לראשונה את סיפור חטיפת הסרג'נטים. בימים שקדמו לחטיפה היה מלר עסוק בחיפוש שביל חול עביר לתנועה בין תל־אביב לנתניה, הרבה שנים לפני סלילת כביש החוף. שלוש פעמים עברה המונית שלו את דרך החולות לתל־אביב ובמקביל החל עם חבריו לעקוב אחר שני הסרג'נטים שנהגו לשבת בקפה "גן־זורד" בנתניה.

מלר: "שלושה שבועות לפני החטיפה התחלנו ללמוד את תנועותיהם למקרה שהמפקדה תורה לנו לחטוף אותם. מדי יום ששי הם ישבו בקפה עם יהודי בשם אהרון וויינברג (כ"הארץ" מודסם שהיה עובד במפקדה הבריטית באיזור והמודיעין של ה"הגנה" הטיל עליו לקיים איתם מגע). אחרי שבכל הארץ לא הצליחו לתפוס קצינים, קיבלנו הוראה לפעול. בליל שבת שלחנו לקפה שבעה זוגות. שולחן לידנו ישבו הסרג'נטים עם וויינברג. בשולחן אחר ישב חבר שלי שהיה שותף לחטיפה. בעשר בערב נעמדה בפתח הקפה קשרית שלנו וסימנה לנו לפעול. אמרתי לחברה שלי שאני לא מרגיש טוב ולקחתי אותה הביתה, ומייד באתי לנקודת המפגש. יהודה קפלן, מפקד הפעולה, חיכה לנו. 'מלר יש פנצ'ר', הוא אמר, 'לא תצלחנו להחזיר אותו. הבאתי לוחית זיהוי לבנה לכסות את הלוחית הירוקה של המונית שלך'. אמרתי לו שהמונית היא רכוש של כל המשפחה, מכרנו מגרש בשביל לקנות אותה. קפלן אמר: 'מלר, אתה מחליט'.

"רצתי הביתה להביא את המונית, ובינתיים הגיעו אנשי הכוח האחרים. היינו ששה. החלטנו לארוב לסרג'נטים בצפון נתניה, בנתיב נסיעתם חזרה למחנה הצבאי. נסענו למקום והערכנו שהם יגיעו בשעה 11. כעבור 20 דקות הגיעה הקשרית רכובה על אופניים, מתנשפת ומתנשמת, ומודיעה שהסרג'נטים מלווים ברגל את וויינברג ברחוב הרצל, הרחוב הראשי של העיר. קפלן מסתכל עלי: 'מלר, מה עושים?' הוא שאל בגלל המונית. היינו בסך־הכל שבע מוניות בנתניה וכל ילד הכיר את המונית שלי. החלטתי להסתכן.

"מול בניין הדואר הישן זיהינו אותם. הבחורים שלנו קפצו מהמונית, היכו את הסרג'נטים בראש, וגררו אותם למונית. אחר־כך הרדימו אותם בעזרת מגבות ספוגות באתר. הם דחפו פנימה גם את וויינברג, שהתחיל לבכות ואמר שהוא סובל מאסטמה. ביקש שלא ניתן לו להרדם. נסענו לפרדס בצפון העיר, קשרנו אותו לעץ, ואיימנו עליו שלא יזוז לפני הבוקר. אחות חבר שלנו ירתה בו. משם המשכנו לדרום נתניה, למלטשת היהלומים הנטושה בשכונת טוברוק. חברי ירדו עם החטופים ואני הסתלקתי עם המונית.

"למחרת, בשבת, עצרו לחקירה את כל בעלי המוניות בעיר. וויינברג נחקר ואמר שהמונית שלי היתה קטנה מדי ולא היתה מסוגלת להכיל את כל החוטפים והחטופים. העדות שלו הצילה אותי. משום־מה הוא פחד ממני. אני שוחררתי. וויינברג ירד לאוסטרליה. לפני שנה נפגשנו ברחוב בנתניה. הוא ניגש אלי ואמר: 'בגללך ברחתי מהארץ. פחדתי שתרצח אותי'"...

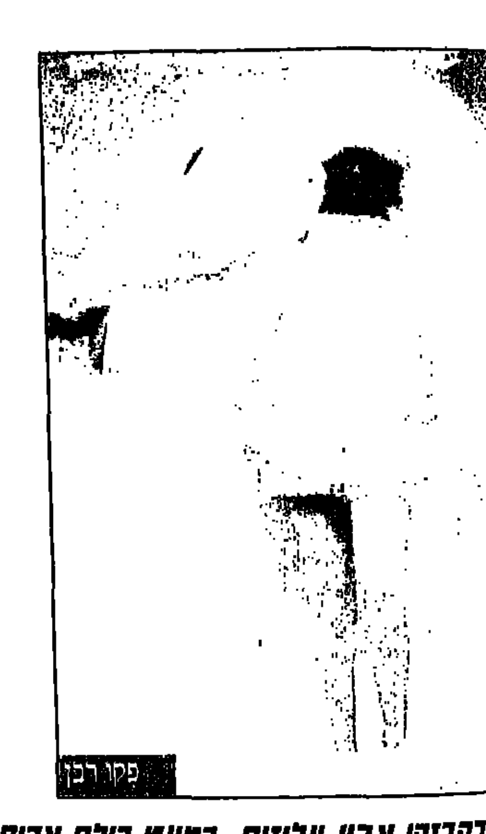

מאת יהודית חנוך
צילומים: "גאמא"

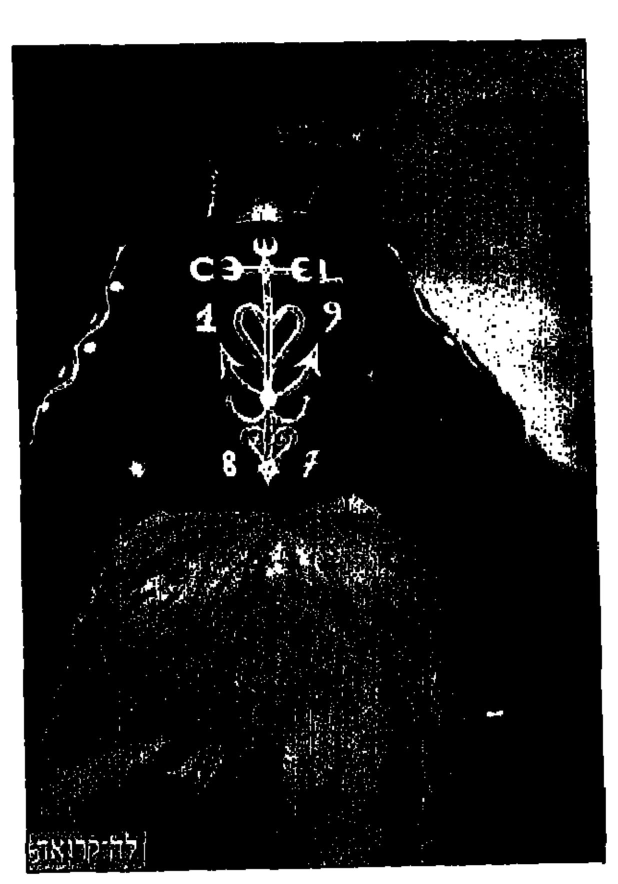
חורף פריסאי 87-88

צעיר צר קצר

ג'י לרוש

פקו רבן

לה קרואה

מה זה צמוד, קצר ושחור? שמלה של החורף הבא. זה המסר של מה שהראו לא מכבר בפאריס. הרבה בגדים שחורים בהבזקי צבע עליזים, כמעט כולם צרים וצמודים. רק המעילים גדולים ורחבים. פאריס שוב מתחנפת לנעורים

בפאריס שוב חגגה האופנה של העשירים. בסוף החודש הציגו שם בתי האופנה העילית את בגדי חורף 88'/87'. פאלומה פיקאסו היתה שם, גם ג'ון קולינס וקתרין דנב וג'קלין קנדי־אונאסיס. אבל לא רק הן. גם העשירות הצעירות, התקויה החדשה של האופנה העילית, הנסיכות קרולין וסטפאני ממונקו המייצגות "נוער" שקונה לא רק ארנק ב־300 דולר בבוטיק של סאן־לוראן וחצאית מיני ב־400 דולר אצל שאנל, גם בגדים ששווים אלפי דולרים. פאריס הממוסדת רוצה אותן עכשיו לא רק עשירות, גם צעירות.

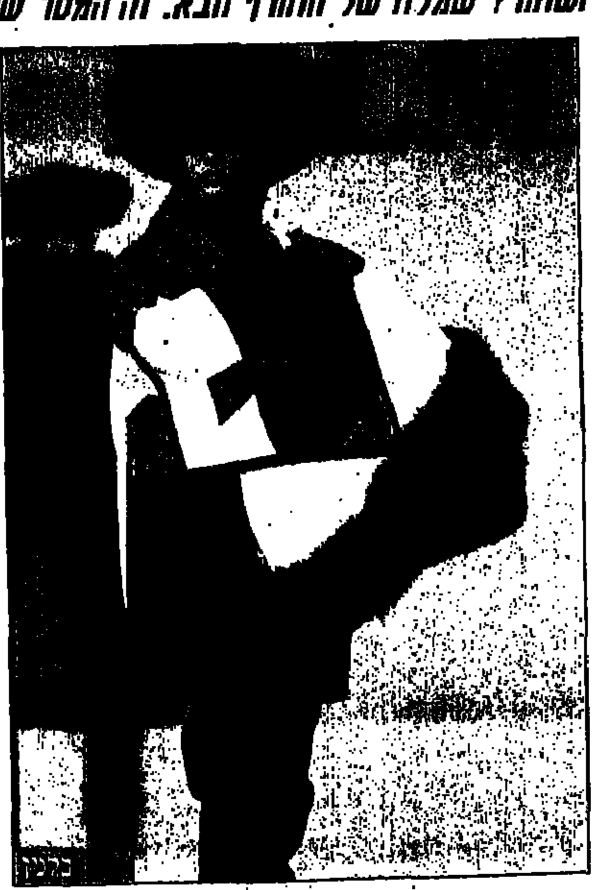
על היפות הצעירות האלה חשבו המעצבים כשתכננו את בגרי חורף 88'/87'. שם

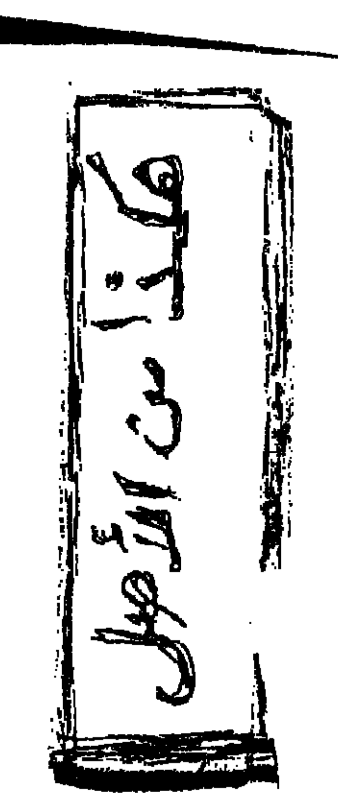
(המשך בעמוד הבא)

לנוון

אונגרו

נינה ריצ'י

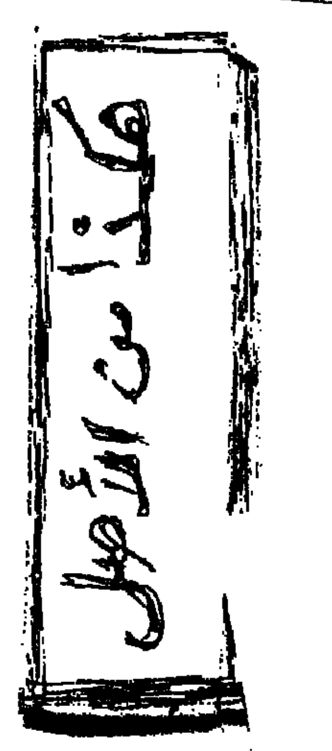

בלמן

(המשך מהעמוד הקודם)

המישחק הוא צר וצמוד, קצר וצעיר. מה שהתחיל לפני שנתיים כאלטרנטיבה לקרסוליות ולבגדים הרחבים וכבר מסייל ברחובות, המכפלת שחושפת את הברכיים או נעצרת ממש לידן, קיבל עכשיו לגיטימציה כאופנה לחורף הבא לא רק בבוטיקים של הנוער, גם ב"בתים" הגדולים של דיור, שאנל וסאן-לוראן, שכל בגד עולה בהם בין עשרת אלפים לעשרים אלף דולר.

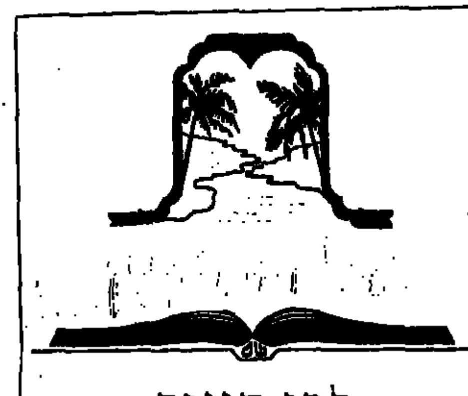
קוקו שאנל אמרה פעם שהברכיים הן החלק הכי מכוער בגוף האשה, אבל המעצבים הפאריסאים של היום מתעלמים מהפרט הקטן הזה. אפילו קארל לאגרפלד, היורש שלה, הצטרף לתחרות של מי ירים את החצאית יותר גבוה ויחשוף יותר מהרגליים.

את השמלות והחליפות הצמודות והצרות קישטו בתוספות מסולסלות, ומה שלא הוצמד – נחשף במחשופים עמוקים. כבר שנים רבות לא הודגש גוף האשה כמו בבגדים אלה. גברים יאהבו את זה. נשים קצת פחות.

כשנשאלו כמה מהמעצבים אחרי התצוגה האם הם חושבים שלקוחותיהן בנות הארבעים פלוס תלבשנה שמלות מיני קצרות וחושפניות, אמרו שגם הן תקצרנה את החצאיות, אבל "אולי לא כל-כך קצר כמו שהיינו רוצים". אף אחד לא שאל אם הם תלבשנה צר וצמוד, זה כבר מובן מאליו.

תחשבו על זה בפעם הבאה כשאתם אוכלים גלידה או עוגה עם קצפת.

שמפתיעה לעיתים אפילו את ראשיה. שערו בנפשכם, למעלה מ־100,000 איש פוקדים מדי חודש את המרכזים של התנועה ומשתתפים במיגוון העשיר של השיעורים והפעילויות. גם נוער, בחורים ובחורות, גם מבוגרים, גברים ונשים וגם קשישים. בין השיעורים: אגדה, הלכה, חזנות, גרפיקה, חינוך לטהרת המשפחה, טעמי המקרא, מלאכה, מוסר ועוד ועוד.

אלפי שעות פעילות

בפעילויות אחרות אפשר למנות בילויים ספורטיביים, קייטנות בחופש, לבנים ולבנות, קייטנות לנשות "אל המעיין", אמהות ברוכות ילדים, חגיגות בחגי ישראל ומועדיו ועצרות־עם באירוח רבנים חשובים, ביניהם הרב פרץ, האישיות התורנית היחידה בארץ שמסוגלת לגרוף מאות ואלפי מאזינים.

הרב יאיר לוי, המנכ"ל הנמרץ והגילהב של "אל המעיין" מסביר, כי הצלחתה הגדולה של התנועה מעידה, שבציבור יש במיהה וצימאון למיפעל כזה. ההתלהבות הגדולה בה התקבלה התנועה בציבור – גם בציבור לא ספרדי – אומרים, כי קיומה הוא כורח השעה ונחיצותה ללא סייג. "אנו רואים זמן קצר אחרי הקמתה, עד כמה המערכת מבוססת ומושרשת", אומר הרב לוי וחולק שבחים להנהלת התנועה ולצוות העובדים, על מסירותם.

אחד מתפקידיה החשובים של התנועה, אם לא החשוב שבהם – מסביר הרב לוי – הוא לתת את הדגש המתאים

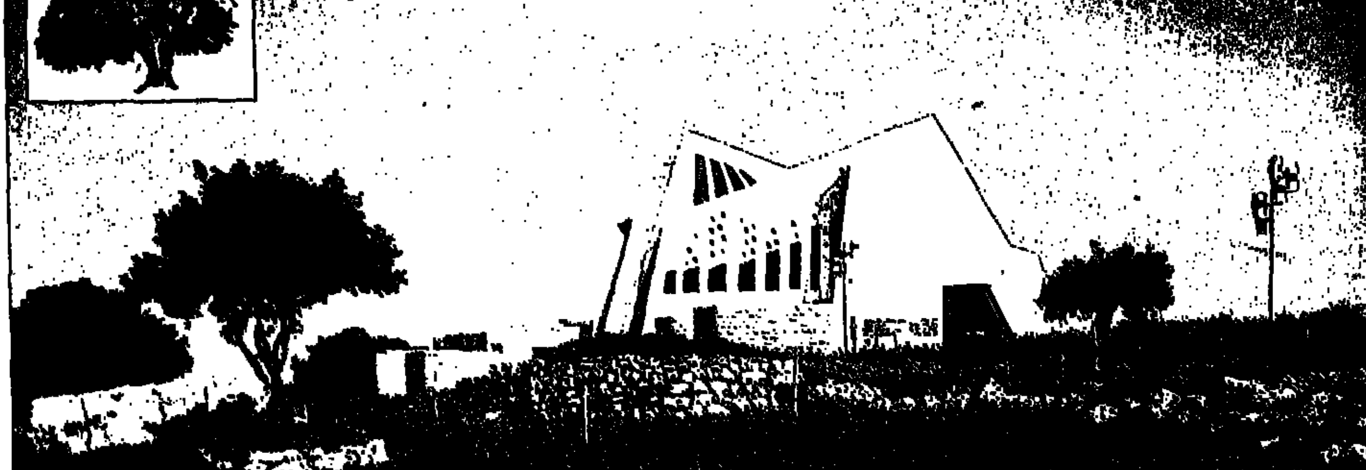

הציבור צמא "אל המעיין"

עם למעלה מ־80 מרכזים קהילתיים תורניים ברחבי הארץ, עם אלפי שעות פעילות והקבות תלמידים וחברים – קשה להאמין, שתנועת "אל המעיין" של תנועת ש"ס החלה לפעול רק לפני פחות משנה וחצי.

מאת דני סעדה

עשרות המרכזים הקהילתיים ... "אל המעיין, קרן חינוך למורשת יהדות ספרד", ... רבים, ממנו שואבים רבבות אנשים ברחבי הארץ ... בלשון משלים, נוכל לומר שאם ... הרי ש"אל המעיין" הוא הלב והנפש ...

ישיבת הר עציון

ישיבת הר־עציון, אלון שבות, נוסדה ב־1968. כיום לומדים בישיבה 507 תלמידים.
ראשי הישיבה: הרב יהודה עמיטל, הרב אהרן ליכטנשטיין.
במכון יעקב הרצוג להכשרת מורים לומדים 240 תלמידים.

ישיבת הר עציון
אלון שבות, גוש עציון 90940
טלפון 02־931456-8

מקוה ישראל – גשר לאחוה בין דתיים לחילונים

בוגרים יורדים לטקס סיום שנת הלימודים במדור הדתי

כבר 50 שנה מתקיימים זה לצד זה, בבית־הספר החקלאי מקוה־ישראל מדור דתי ומדור חילוני, כשהמסגרת המשותפת מהווה מוקד למיפגשים של שני הזרמים, תוך כיבוד הדדי של תפיסות עולם שונות. מנהל המדור הדתי, שלום סואן, רואה בדגם זה אפשרות לבניית נורמות חברתיות ביחסי דתיים־חילוניים, החסרות בליבך בחברה הישראלית בימים אלה של קיטוב.

מאת קרן ניב

בית הכנסת בבית־הספר החקלאי מקוה־ישראל קיים למעלה ...

במישור החינוכי, על־פי השקפות עולם שונות, דתית וחילונית, והמסגרת מהווה מוקד למיפגשים אינטנסיביים בין שני הזרמים, בעבודה משותפת, ובפעילויות פנאי.

מנהל המדור הדתי, שלום סואן, איש חינוך צעיר אך בעל ותק, רואה את האידיאולוגיה של המדור הדתי כשלושה מוקדים:

שאינו דתי. בכך למעשה, ייחודו של המדור בהשוואה לבתי־ספר דתיים אחרים.

מסגרת כזו, על כל היופי שבה, מעוררת גם בעייתיות מסוימת. ושלום סואן מודע לכך. הוא בונה בכשר הנאי ... להצלחתה ...

נס־ציונה שואפים לקריה דתית

ילדי נס־ציונה בטקס בר־מצווה משותף

נסים שמעון, ראש המועצה הדתית בנס־ציונה

מאז נוסדה המועצה הדתית בנס־ציונה, לפני כ־20 שנה, מלווה אותה נסים שמעון בהתפתחותה. 17 שנה הוא היו"ר שלה, ולידו מסייעים המזכיר הנאמן זכריה טביב וחברי המועצה. הוא גם סגן בפועל של ראש המועצה המקומית.

נסים שמעון, אב לששה, אקדמאי ומורה במקצועו, עמל כבר 20 שנה בעבודה הציבורית ומאחוריו הישגים בארגון ופיתוח צרכי הדת במושבה. למרות הקשיים התקציביים הצליחו שמעון ועוזריו להתמודד עם הבעיות ולהצעיד את שירותי הדת במושבה לשביעות רצון התושבים.

בלשכת הרבנות מכהנים הרב שאול אחרך והרב יוסף צבי וינר. הם האחראים על הנישואים כהלכה במושבה, הם המפקחים על הכשרות בישוב וממלאים את תפקידי הפיקוח בנושאי ההלכה.

טהרת המשפחה. בית המרחץ בנס־ציונה והמקווה פתוחים כל ימות השבוע לנשים, כולל ערבי שבת ומוצאי־שבת וחג. עכשיו יוזם ראש המועצה הדתית הקמת מקווה לנשים במקום נפרד, עם כל השירותים החדישים, שימשכו קרוב לודאי נשים רבות נוספות לקיים את המצווה.

המקווה הקיים, ברחוב העצמאות, ישרת להבא את הגברים, כולל סאונה משוכללת, מזנון ושירותים נוספים, שימשכו למקום גם ציבור חילוני.

עירובין. אחת לשבוע יוצא המפקח לסיור בתחום העירובין במושבה ודואג לשלימותו ההילכתית.

בתי כנסת. בנס־ציונה קיימים כ־35 בתי כנסת, שחלק גדול מהם נהנה מסיוע רציני של המועצה הדתית. בזכות זה הפכו לבתי מקדש מועט, יפים ומושכים. המועצה מספקת לחם גם תשמישי קדושה, בהתאם לאמצעיה. כוונת המועצה הדתית להקים, בשיתוף פעולה עם הרשויות המקומיות ובסיוע הקהילה היהודית בקנדה, עוד שלושה בתי כנסת – לתימנים, לספרדים ולאשכנזים. זאת, בנוסף לעזרה בשיפוצים והשלמת החסר בבתי הכנסת הגדולים הקיימים.

אירועים שונים. לפני כשלוש שנים הוקמה בנס־ציונה ישיבה לזקנים, ביוזמת מר נסים שמעון. 50 פנסיונרים מתמידים בהופעתם כל ימות השנה, כדי ללמוד פרק יומי בתלמוד, הלכה, מדרש, רמב"ם וכו'.

מסיבות בר־מצוה. מדי שנה עורכת המועצה הדתית בנס־ציונה מסיבת בר־מצוה, בשיתוף עם לשכת בנות ברית. גם השנה השתתפו בטכס 20 נערים ונערות, תלמידי ביה"ס בתומר.

מכון בר־מצוה. לשנת תשמ"ח מתכוונת המועצה הדתית הקמת מכון לבר־מצוה, שבה ילמדו תלמידים במחזורים של שלושה חודשים יסודות ביהדות, הנחת תפילין, הילכות תפילין, דרשה והפטרה. כל מחזור כזה יסתיים בטיול לירושלים ותפילה ליד הכותל.

שיעורי תורה. המועצה הדתית המקומית תומכת ומארגנת שיעורי תורה לצעירים, נוער וילדים. כמו גם בפעולות בני עקיבא וכל גוף דתי במושבה. בין פעולותיה: מסיבות ראש חודש, מסיבת חנוכה, תפילות חגיגיות ביום העצמאות ויום ירושלים וכן עצרות התעוררות.

מפעל קמחא דפסחא. ועדה ציבורית מקיימת את מצוות קמחא דפסחא, מגייסת תרומות ומחלקת ערב החג מצרכים חיוניים לנצרכים, בהשראת המועצה הדתית וראשה.

ליל סדר ציבורי. המועצה הדתית יוזמת ומקיימת בין כותליה ליל סדר ציבורי, כדין וכהלכה, על־פי מסורת ישראל, בהשתתפות תושבי המקום, קשישים ועולים חדשים. עורך הסדר הוא יקיר נס־ציונה מר צבי קמחי. המועצה הדתית תספק לכל דורש מצה שמורה, במחיר סמלי.

הקמת קריה דתית. ראש המועצה הדתית בנס־ציונה, בתוקף תפקידו כסגן ראש המועצה המקומית, פועל כבר יותר משנה להקמת קריה דתית במרכז נס־ציונה, מסביב לבית־הספר הדתי רעות, שהוקם לפני כשש שנים. ראש המועצה הדתית מקווה, כי קריה דתית תביא תנופה גדולה לעיצוב, חיזוק והרחבת הציבור הדתי במושבה.

שיבה ליהדות – במכון מאיר

עד שהוקם "מכון מאיר", שנה לאחר מלחמת יום הכיפורים, לא היה בארץ אפילו מוסד תורני־ציוני אחד, שבו יכלו החפצים בשיבה ליהדות, לקבל הדרכה וכיוון. כיום מתגאה המכון באלפי בוגרים, צעירים יהודים מהארץ ומהתפוצות.

הרב דב ביגון, מי שיסד את "מכון מאיר" בירושלים ומנהל אותו עד היום, איננו אוהב את הביטוי "חזרה בתשובה". זה ביטוי, שאין לו זכר במקורות – הוא אומר – ובאחרונה נספחה אליו קונוטציה שלילית. הוא מעדיף לדבר על אלה "השבים ליהדות".

הוא יודע על מה הוא מדבר. הוא אחד מהם.

כאשר עשה את הצעד הזה, בגיל 23, כמעט בלעו חבריו בקיבוץ משמר העמק את לשונם מרוב תדהמה. היה זה, באותן שנים, צעד בהחלט לא שיגרתי בתנועה הקיבוצית. כמורה ומדריך לידיעת הארץ, בחברה להגנת הטבע ובבתי ספר שונים, חש ביגון, כי עדיין אל הגיע אל האמת. זה לקח לו שש שנים לשוב לשורשים, ומאז נדר בליבו נדר: להקל את דרכם של הבאים אחריו, בשיבה ליהדות.

"את 'מכון מאיר' הקמנו מיד לאחר מלחמת יום הכיפורים, כאשר בארץ השתררה אווירה של חזרה ליהדות", מספר ביגון, בוגר ישיבת מרכז הרב בירושלים. "על רקע זה הוקם 'מכון מאיר' בירושלים. מאיר – על שם מאיר ליפשיץ, תלמיד ישיבה, צנחן, שנהרג בעת צליחת התעלה.

"החלטנו לקרוא למכון על שמו, משום שהוא מסמל את השקפתנו: יהדות יחד עם ישראליות. ספרא וסייפא", מסביר הרב ביגון.

במשך השנים, ללא פרסומת וכמעט ללא תקציבים, גדל המכון בתלמידים ובמוניטין. כיום לומדים בו, מדי שנה, כ־300 תלמידים ותלמידות, בתנאי צפיפות ומצוקה כלכלית. הלומדים משלמים שכר לימוד רק כפי יכולתם.

"כמוסד דתי־ציוני היינו מצפים ליותר עזרה מהממשלה ומהסוכנות", אומר הרב ביגון. "ולו רק בשל העובדה, שכמעט מאה אחוזים מהתלמידים הבאים מחו"ל – רובם בנים למשפחות יהודיות מתבוללות – נשארים בארץ בתום לימודיהם. זו תופעה, שאין לה אח ורע בשום מוסד חינוכי במדינה".

תוכנית הלימודים ב"מכון מאיר" כוללת את יסודות היהדות, האמונה הפילוסופית היהודית, וכמובן, לימוד מן המקורות: תנ"ך, גמרא, תורה שבעל פה, וכן הרמב"ם וכתביהם של גדולי־מחשבה יהודיים אחרים. במיוחד מורה המכון לתלמידים כיצד ללמוד את המקורות.

"רוב התלמידים שוהים במכון כשנה־שנתיים, וכאשר הם יוצאים לדרכם, יש לה גם כיוון רוחני וגם כלים להתמודד עם חיי היום־יום", אומר ביגון.

"מאחר ולדעתנו, החינוך צריך לעמוד בראש סדר העדיפויות במדינה, אנו מעודדים את הבוגרים ללמוד הוראה. כל זה על פי רוחו של הרב קוק והחינוך לסובלנות בין יהודים דתיים וחילוניים. סיסמתו של המכון היא, על כן, דבריו של הלל הזקן: 'הווה מתלמידיו של אהרן: אוהב שלום, רודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה'".

תלמידים משננים דף גמרא ב"מכון מאיר"

צוחק מי שצוחק אחרון

הכל אצלו בסדר. הוא ילד נורמלי, גועלי, חסר נימוס, פרא־אדם וגם מנוול לא קטן, כמו כולם.

אל תתאפק כל־כך, יקירי, מותר לך לשרוק...

אני רק מקווה שאבא לא ישאל אותי על מה היה הסרט...

דבר טוב אחד יצמח מזה. פה נפסיק לעשן.

נו, אם זה מה שמוצא חן בעיניך, כבר מחר בבוקר אקנה בגדיים כזה בדיוק!

אל תדאג. גם הבוס שלך היה באותה מסיבה...

אולפנה לבנות בעיר האבות

מאת חגית בת־אדם

אולפנה לבנות בקרית־ארבע, שהפכה חלק בלתי נפ־רד מהנוף האנושי במקום, חגגה בסוף השנה את יום הולדתה השישי ואף זכתה במתנת הערכה: פרס מינ־הל החינוך הדתי לשנת תשמ"ז.

ראשיתה של האולפנה לפני שש שנים, בכתה אחת עם 25 תלמידות, בשתי מגמות – עיונית ומקצו־עית. השנה הבשו את ספסלי האולפנה 220 בנות, כ־130 מתוכן בתנאי פנימיה (כולל חטיבת ביניים).

בנות המסלול העיוני יכולות לבחור בין שלוש מגמות: מחשבים, לימודי ארץ־ישראל וביולוגיה. במסלול המקצועי יכולה הבת לבחור בין מזכירות למינהל.

מנהל האולפנה, רפי קופרשטוק מאמין, כי בית הספר איננו רק מקום שבו מקבלים תעודה, אלא מקום של בנין הנפש והאישיות, גיבוש השקפת עולם ברוח ערכי היהדות, בצד הכנת אמצעים ונתינת הכ־לים בידי כל בת לבנין עתידה.

קבוצות בנות תוססות עושות דרכן מדי בוקר ברחובות קרית ארבע. הן מפטפטות בעליזות על הפ־עולות הצפויות להן אחר הצהריים, על הנסיעה הק־רובה הביתה ועל אינספור עניינים אחרים. אלו הן תלמידות האולפנה לבנות בקרית ארבע, שהפכו כבר חלק בלתי נפרד מהנוף האנושי.

קצב הגידול המהיר חייב גם מציאת "פתרון די־ור" מתאים ובשנה זו שוכנת האולפנה בבנין חדש ומשוכלל, שבו עשר כיתות אם, שתי מעבדות משוכל־לות לביולוגיה, מרכז מחשבים, מרכזיה פדגוגית, מעבדת לשון באנגלית וחדרי הקבצות. בעתיד תפתח כאן מגמה טכנולוגית ברמה גבוהה ויבנה קמפוס בשטח של 10 דונם.

לצד הלימודים קיימת כאן פעילות חינוכית ענ־פה מאוד, הכוללת, בין השאר: שיחות מוסר, הרצ־אות, ימי עיון ופעילות התנדבותית, שתרמה רבות לשילוב האולפנה בחיי הקהילה.

כיצד עושים זאת? ראשית, בעזרת צוות מורים ומחנכים המזדהים עם דרכו של המוסד. כולם מסו־רים ללא גבול ועובדים לפי תוכנית לימודים, שבחל־קה הינה מקורית מאוד. הצד החברתי מטופח ומוד־גש. מושם דגש על התכונות והמידות הטובות ומטופח יסוד הנתינה והעזרה ההדדית. אין הסתכלות מלמ־טה למעלה. לא בין מחזורים, לא בין עדות ולא בין מגמות. אין בת שלא רואה את השילוב הנפלא בין הושגים לימודיים ורכישת מקצוע לבין יראת שמיים טהורה, מידות טובות והשקפת עולם בהירה.

מר רפי קופרשטוק מנהל האולפנה מאמין, כי חייבים לשרור אמון ושיתוף פעולה מתמידים בין ההורים לבין הנהלת המוסד, שיאפשרו בדיקה ושי־פור עד כמה שניתן, על מנת שכל הבנות תוכלנה לל־מוד במקום ולהתנאות בו.

שיפודים

משהו:

צריך להגיע מהר לסופשבוע בן יומיים, כדי שיהיה סוף־סוף שיוויון בין אזרחי מדינת ישראל. רק ככה, לראשונה מזה דורות, יזכו הדתיים ליום מנוחה אחד בשבוע.

מעצבי דעת הקהל לא ינומו

איש אחד קרא דעה בעיתון, ואחר־כך עוד איש אחד קרא דעה בעיתון, ועוד אחד ועוד אחד ועוד אחד ועוד אחד ועוד אחד ועוד אחד ועוד אחד ועוד אחד ועוד אחד ועוד הרבה.

ואחרי ימים בא מישהו אחר ורצה לכתוב דבר אחר. אבל אז הוא ראה שמה שכתוב בעיתון כבר צמח וטיפס והוא בנוי חזק, גבוה ויציב, ועוד נבנה והולך כל הזמן. כל־כך בנוי לתפארה, שאמרו לו: סלח לנו, אל תשתגע. אין אלה הדברים הנדפסים בעיתון. הדעות שלך כל־כך לא מהעיתון, עד כי הן נראות עברית לא נכונה. מה איתך? עזוב. כתוב דברים נחמדים. אתה בחור מוכשר. כתוב לעניין. כתוב כמו כולם.

נו מה יהיה? מי יכתוב את הדבר האחר בעיתון מול כל הבניין והיצירה והתנופה האדירים הללו?

מוסוליני אלוף העולם

כל יום בדרכי הרומאית אני עובר ליד אובליסק ענק שכתוב עליו באותיות חקוקות: "מוסוליני דוצ'ה". מוסוליני המנהיג. זה מרגיז אותי. האיטלקים, שהסירו לאחר המלחמה את כל פסלי ואנדרטאות הפאשיסטים, החליטו להשאיר את האובליסק הזה במרכז הספורט האולימפי ברומא. אין דבר, זה יזכיר לי למה העולם קורה אומה מתוקנת, שלא אאבד פרופורציות כשאחזור.

אלא שבחודש האחרון אני מתרגז יותר, כי מתחת לאובליסק, ובצמוד לו, הוצב סמל אליפות העולם באתלטיקה. ושלט גדול יש שם, המכשר: "אליפות העולם באתלטיקה, עוד 30 יום", עוד 29 יום, עוד 28 יום, וכך בכל יום קרבה והולכת אליפות העולם שכולם ינהרו אליה, והיא תשודר, אני שומע, אף בשידורים ישירים בארצנו.

האובליסק הוא שער הכניסה לאיצטדיונים, וסמל האליפות צמוד אליו בצורה כזו שבעצם כתוב שם: "מוסוליני, אליפות העולם באתלטיקה, 1987".

מראה שמח למי שמתגעגע למוסוליני, והכרתי כאלה. לא מראה שמח למי שאת אמא שלו סילקו מבית־ספר בכיתה י' במצוות מוסוליני.

הבחורות שמדברות בסימן שאלה??

האם שמתם לב לחידושים האחרונים של השפה האמריקנו־עברית? אני מתכוון – האם כבר יצא לכם לשוחח עם הבחורות שמדברות בסימני שאלה? אני נתקל בהן יותר ויותר. זה התחיל בארץ עוד לפני שנה.

למרות שלבי שותת דם על שאני רחוק – ארעית – מנערות ארצי שאין מישלן על פני תבל, הנה בכל זאת כמה מהן מגיעות לכאן, במסגרת טרנספר הקיץ, נדירת ה־650,000 ש־645,000 מהם מגיעים לרומא.

וכשאני פוגש בהן אני חוזר ושומע את המשפטים העבריים עם סימני השאלה אחרי כל ארבע מלים. זה הולך ככה: הלכתי לים, דרך גורדון?? ופתאום פגשתי את אפרת?? היא לבשה גופיה כזאת?? אז החלטנו לנסוע לירושלים??? למגרש של הגרוטאות־ברזל???

אם שמעתם את הבחורות המדברות בסימני שאלה, אתם ככר יודעים למה אני מתכוון.

סימני השאלה באים במקום שאלות אישור הבנה בתוך המשפט. בתרגום למכנה המשפט בעברית הרגילה המוכרת לנו, שאפשר לכנותה אולי פולנו־עברית, זה היה כך:

הלכתי לים, דרך גורדון, אתה מכיר את הדרך? ופתאום פגשתי את אפרת. זוכר את אפרת? אז החלטנו לנסוע לירושלים. גם לך יש החלטות פתאומיות כאלה? וכן הלאה. אם כי לפעמים מפוזרים סימני השאלה במשפט ככה סתם, לתפארת ולנוי, ואי־אפשר להסביר אותם כי כל העסק בנוי מלכתחילה לתפארת ולנוי.

יש בזה משהו מן האמריקניות?? בבחורות שמדברות בסימני שאלה?? ואני שומע גם נערות אמריקניות רבות, מאלה הלומדות בבית־הספר האנגלי ברומא?? שומע את סימני השאלה שלהן במשפטיהן בשפת המקור. ויודע מניין אנחנו באים, ולאן אנחנו הולכים??

הדברים היפים הקצרים

בטלוויזיה שיש בה שלושים ומיליון ערוצים, כמו באיטליה, יש גם המון סרטוני פירסום.

טלוויזיה שיש בה סרטוני־פירסום, להבדיל מתשדירי שירות, לא יכולה להיות גרועה.

סרטון פירסום, בניגוד לסרט קולנוע או סידרה, הוא תמיד יצירת מופת. אל תתפלאו שכאשר תהיו זקנים ילמדו ילדיכם לימודי חובה לבגרות את יצירות הפירסומת היפות ביותר, כי הן, גם הן, יצירות הרוח הגדולות של חברת השפע המכורך שלנו. חוץ מזה יש כלל בקולנוע. מה שנחשב למסחרי ואיכס ורמכו היום, ייוצר וייִשמר כקלאסי מחר.

אעצור את שטף פיטפוטי ואגיע לכוונת הקטע הזה: לספר לכם על סרטון הפירסום היפה ביותר שראיתי ושאותו אני ממליץ להתחיל ללמד כבר מהיום:

על המסך מופיע גבר מזוקן ובעל עיניים חודרות. שקט גמור. הוא מביט כך, שקט. אף צליל. הוא מביט ישר לעיניך. לא ממצמץ ולא מניע שריר בפנים. שקט. קחו על השעון עשרים שניות. זה עובר לאט, האמינו לי. שקט גמור, אף מלה. רק אז מופיעה למטה כתובית: פרסומת טלפטית.

הוא ממשיך במבטו החודר, פניו ללא תזוזה. עדיין שקט גמור. למטה מופיעה עוד כתובת: יוגורט יוקה. אף קול. הס, ועיניים חודרות. ואז שפתיו מתעקלות בחיוך אכזרי, והוא אומר: "נראה אתכם מנסים דבר אחר", וצוחק צחוק קצר וחד לעצמו.

זהו. גדול, גדול.

פינת השלולית

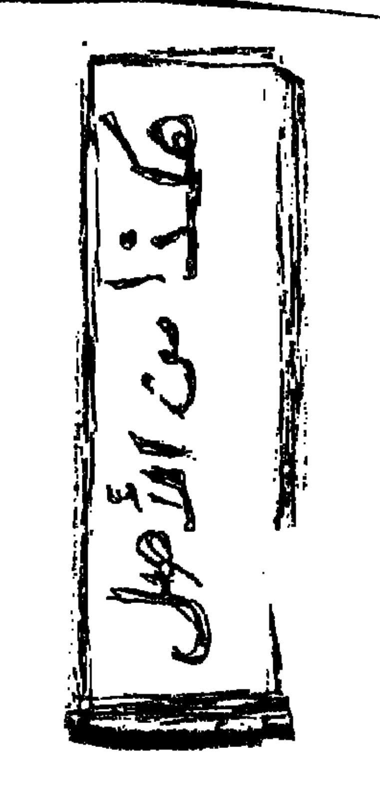
לפני זמן־מה הגיע אלי מכתב מצפרדע בעל גישה מהפכנית נכוחה. לשמחתי, בצד בגרות פוליטית יש לו ראש גם לשטויות, והוא ביקש ממני לפרסם מכתב זה:

נסיכה שלום,
מדוע זה למרות שכל הימים את מייחלת לצפרדע, כאשר הוא פונה ואומר: "מצאת חן בעיני ואשמח להזמינך לכוס קפה", את – במקום לומר תודה ובתוספת כן או אפילו לא, מתכעסת ומפטירה: "באמת? מה אתה אומר?"

למה?

צפרדע ירושלמי

מאיר עוזיאל

חיים ואוהבים

חולמים ועושים

תמונה מקיבוץ אשדות־יעקב, עמק הירדן, ערב שבת: שרה'לה שרון, הלאומית שלנו, מתחברת למזגן וכו־זמנית שואלת את בנזוגה יענקל'ה: "איך ההורים שלנו יכלו לחיות כאן בחום הזה, בלי מזגן?". היא צופה מעל המירקע בלובה אליאב, חלוץ כרוני, המופיע ב"סיבה למסיבה" ומספר על הפרוייקט החדש שלו בניצנה: הקמת כפר נוער לשם יבואו מחזורים־מחזורים של בני נוער מהארץ ומהעולם, ילמדו, יעברו עבודה חקלאית מודרנית, יעסקו בחפירות ארכיאולוגיות בתל־ניצנה, יטעו את יער השלום על הגבול הסמוך עם מצרים, ישמעו פרק בהיסטוריה מקומית, יספגו ציונות ויחיו את האיזור. גם אנשי הצבא הנמצאים בשטח יתארחו בכפר בקורסים לידיעת הארץ ויתנו כתף במבצע החפירות הארכיאולוגיות ו... בעוד לובה שוטח את תוכניותיו, כמעיין המתגבר, קוראת שרה'לה "יש!".

למחרת היא מרימה טלפון ללובה: "אתה אריה", היא אומרת, "תמיד יש לך מין רעיונות חלוציים כאלה, אולי אפשר לתרום טיפה משליך" (לא מחכה לתשובה), "אני באה אליכם, עם שירים, לעשות ערב בניצנה."

יענקל'ה אומר בשקט מן הצד: "אבל, שרה'לה, עוד אין שם שום דבר". לובה מן הצד השני: "אני לא יכול להבטיח לך פסנתר, אבל יהיו לך עשרת אלפים כוכבים".

והיו.

תמונה מן האשקובית של לובה וטאניה אליאב על גבעה חולית בין תל־ניצנה ההיסטורית לבין הקטג'ים החדשים של מושב קדש ברנע. הגדרת מיקום: "אנחנו לא באמצע סוף העולם. אנחנו בסוף העולם", כך לובה, ובאנגלית זה נשמע, כרגיל, טוב יותר: The middle of nowhere. שרה'לה שרון פלוס ארבעה מלווים שירדו איתה מהצפון יושבים סביב 'שולחן עגול, על כסאות משרד, מאזינים להרצאת לובה המשולהב. זה עתה חזרו מאובקים מן התל ההיסטורי ("היו פה אלפים רבים של תושבים בתקופת ישראל התנ"כית, בתקופת הביזנטים, התורכים, ומה שהיה טוב בעבורם – יהיה גם טוב בעבורנו"), עברו ליד הכרם של קדש ברנע, שמעו על הבאר שתספק מים לחווה החקלאית שתקום כאן.

"פה יקום קמפוס גדול. בכפר הזה יהיו 1500 תלמידים וסגל של 300 עד 400 איש", דברי לובה. הגדרה: "זה יהיה צוות אינטרדיסציפלינארי שאני אעמוד בראשו". על הקיר פרושות מפות, תרשימים, לוחות עבודה, שחלק מן הסעיפים בהם "לביצוע" כבר נמחקו. בוצע. הכל תחת הכותרת: "ניצנה קהילה חינוכית־דתית־ישובית".

"הדגש כאן יהיה על עבודה לא קלה", מבטיח לובה, ראש הפרוייקט, "אבל יהיה פה גם כיף. נתחיל במחזורים של 100 תלמידים, ואתם עושים פה את הסיפתח – הגעתם לערב הסיום של המחזור הראשון". שכונת האשקוביות של ניצנה החדשה כבר מתפקדת כמוסד חינוכי, עם כביש גישה ועם צוות מדריכים, ועם חדר אוכל, ועתה – גם ערב בשביל הנשמה. בעוד ימים מספר יגיע לכאן גם עמוס עוז. פה ושם בארץ ישראל ישנן שעות של התעלות. שעות של פעם, כך שאפילו שוכחים את החום הגדול (המזגנים עדיין בדרך).

לובה מרצה בשטף על תוכניותיו ומצביע במקל דק על פרטי המפה. ההתלהבות הלובה־אליאבית לא תסולא בפז. לא פוחתת כהוא זה במשך השנים. בחדרון הקטן, מעל שולחן הכתיבה, תלוי צילום היסטורי, מקביל למה שקורה היום: לובה עומד ומרצה בפני דוד בן־גוריון ולוי אשכול על התוכנית לחבל לכיש. בצילום שכן: העיר ערד בימיה הראשונים, נראית זעירה יותר מניצנה. גם היא חלק מההיסטוריה האישית של לובה ושל לוי אשכול, ולידה ספינת המעפילים "שלו", כנ"ל.

ופתאום אתם יודעים לבטח שלובה עומד לעשות זאת פעם נוספת. אין אצלו חלומות פורחים באוויר. זה יתממש. מתי? במרוצת שתי תוכניות חומש. יש תוכנית ברורה ומפורטת בגיבוי המלא של שני אנשים בסוכנות היהודית: אורי גורדון, העומד בראש מחלקת עליית הנוער, ונסים זווילי, העומד בראש המחלקה להתיישבות; הרעיון של לובה "נרבק" לצרכים שלהם, התקבלו תקציבים, והעסק התחיל לזוז. מה זאת אומרת לזוז לנסוע. אוטוסטראדה.

ואתם כאן, אפילו אינכם עוקבים אחר מלותיו של לובה, רק צופים בתנועותיו, בעיניו המפיקות תום וטוב – אין לכם ספק שרעיון ניצנה מתחיל להתממש: פיתוח איזור חדש, שומם, שבלילה זרוע כוכבים מפוצץ לכם את הראש בשקט שלו. לובה וטאניה, רעייה נאמנה, התגוררו כאן שמונה חודשים כחיל חלוץ, עם שלושה מדריכים ושלוש חיילות. וזהו. בימי ה' עולה לובה צפונה, להסדיר עניינים לא בטלפון. החברים לעבודה מעידים: בפני לובה נפתחות כל הדלתות. לאנשים פשוט לא נעים לסרב לו.

ושרה'לה שרון היתה במיטבה ולצידה הופיעו זמרים־אורחים: עינת שרוף מקדש ברנע (בתו של מי שהיה החבר הטוב של לובה, בן־ציון חלפון ז"ל, שהיה סגן־שר החקלאות); והופיע בזמר־שכזה גם זאב זיוון, מנהל בית־הספר, מי שנטל חופשה בת שנה מקיבוצו שדה בוקר. והופיע, כמובן, גם לובה ש"ניצל" את הבמה להעלאת זכרונות על יהדות רוסיה.

לובה וזאב – זוג מוצלח. "היה לי מזל איתו", כך לובה מאחורי גבו: "נפגשנו במקרה כשהוא הזמין אותי להרצות בכנס ראשי הצופים. נוצר קליק. כשהצעתי לו את עניין ניצנים הוא נתן לי 77 סיבות טובות מדוע אין סיכוי להקים את העניין בניצנה. בסוף אמרתי לו: בסדר, אז דווקא לכן אתה בא איתי להיות מנהל בית־הספר... ב־1 באוגוסט פתחנו את ניצנה בפני הקבוצה הראשונה של הנוער העובד והלומד. ב־1 בספטמבר ייפתח בית־הספר. יהיו מחלות ילדות ואכזבות וכל הקשיים שיכולים להיות", מבטיח לובה.

הטלפון שלו התחיל להיות היסטרי בשבועות האחרונים. רק יצא שמע תכניתו בניצנה ומנהלי בתי־ספר ויתר אנשים העוסקים בחינוך – החלו להתעניין. צ'ופר חלוצי כזה לא היה להם מזמן.

תמונת סיום: נערים ונערות יחפים רוקדים הורה בערב סיום המחזור עם לובה וזאב ושרה'לה והתחומה מטה במקום שנקרא: לב הישימון. אחר־כך נכנסים למכונית ומקץ שעתיים וחצי מגיעים לישראל 87'.

תמר אבידר

לובה אליאב יושב עם דור הנכדים של תלמידיו במושב נבטים, במבט 30 שנה לעליית המושב על הקרקע. (צילום: עדי אבישי), ועכשיו – במשיכה

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 28 באוגוסט ל־3 בספטמבר

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
הבטחון חשוב לכם מאוד עכשיו, אבל הדבר עלול להגביל את האופציות שלכם להשקעות. בערבים צפויים רגעים רומנטיים נעימים. כדאי לשנות קצת את השיגרה – אולי לצאת לטיול, או לבקר במקום חדש.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
זה הזמן לחקור אופקים חדשים, הן בתחום הלימוד והן בתחום הנסיעות. אווירה הרמונית ושלווה בבית תורמת למילוי המצברים. האינטואיציה שלכם מעוררת בכם רעיונות מעניינים. נסו לא לחיות קטנוניים.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
דאגה יתרה בגלל רווחים כספיים צפויים עלולה לגזול מכם את הנאת העשייה. נושא הידידות מודגש מאוד השבוע; כדאי להפתיע מישהו קרוב במתנה. השבוע לא כדאי להתבזבז בבית – הרומנטיקה מחכה לכם בחוץ.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
המפתח בימים אלה הוא פעילות קונסטרוקטיבית. אם אתם מודאגים בגלל משהו – כדאי לפעול לפתרון הבעיה. פעילויות מאחורי הקלעים יועילו לקריירה. בתחום הרומנטי, אתם צריכים להיות משוחררים יותר.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
יתכן שאינכם מיטיבים לנצל עכשיו את הנאות חיי המשפחה; כדאי להטות אוזן לאחרים, ואולי גם לתכנן ארוחה משפחתית. אל תיסוגו לתוך עצמכם. תיתכן חשיפה לרעיונות חדשים שימצאו חן בעיניכם.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
השבוע אתם עשויים לפגוש הרבה מכרים חדשים. חלק ממיודעיכם מתעקשים על רעיונות מסויימים, ואין טעם עכשיו להתווכח איתם. בתחום הפיננסי כדאי לבדוק היטב את העניינים לקראת שיפור שיחול במצבכם הכלכלי.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
לא תמיד אתם מעריכים נכונה את שווי עבודתכם; הקפידו להציב מחיר הולם בעבור שירותים שנתתם. השבוע צפויות לכם הזדמנויות חדשות בתחום הקריירה. את שעות הערב כדאי להקדיש לבילויים רומנטיים.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
אתם נוטים עכשיו להיות ביקורתיים מדי ביחס לעצמכם; כדאי להיוועץ בחבר קרוב. בתחום העסקים אתם נהנים מהצלחה, ונמצאים על הדרך הנכונה. התפתחויות בשעות הערב יסלקו מלבכם ספקות מטרידים.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
בתחום הקריירה חשוב עכשיו במיוחד שתאמינו ביכולתכם. נסיעה או טיול יכולים להביא עימם חוויה מיוחדת במינה. פנויים ונשואים יגלו השבוע שהאהבה ממלאת חלק חשוב בחייהם, במיוחד בשעות הערב.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
השבוע תנקטו צעדים להרחבת חוג הידידים. יציאה בלתי־מתוכננת עשויה להתגלות כמסעידה וזמנוית במינה. תיתכן עכשיו התעניינות בהשקעה ברכוש כלשהו. זה זמן טוב בהחלט לשלב בין בילויים לעסקים.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
אל תזנחו את השאיפות הגבוהות בתחום הקריירה; זה הזמן לטפח אותן. נצלו את המקוריות שלכם. השבוע צפויים זמנים נעימים עם מישהו קרוב, ויחסים עם ילדים יסבו לכם עונג מיוחד.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
בימים אלה אתם צריכים להתמקד בתחום התרבותי. טיול או נסיעה בסוף השבוע טומנים בתוכם הפתעה נעימה. צפוי גידול בהכנסות. זה זמן טוב לארח אצלכם אנשים, וגם בקניות תצליחו יפה.

פנטהאוז

יגאל לב

העד

יש קופסאות שאורי מחזיק אותן סגורות, מגירות נעולות בזכרונו. גליה יודעת כי איישם צפונים אצלו כמה סודות, אבל המפתחות להם אינם בהישג ידה, וזה מתסכל אותה.

בדרך־כלל אורי אינו שומר מפניה סודות. להפך. החשיפה ההדדית ביניהם עמוקה כל־כך עד שכל אחד מהשניים יכול בשקט לנחש למה מתכוון חברו ברמז בלבד, לא רק מה הוא אומר אלא אפילו איזו מטרה ישרתו המלים.

אולי לכן המגירות המעטות בזכרונו של אורי הסגורות בפניה כל כך מרגיזות אותה. לפעמים היא מסוגלת לנסות ולמקם את הסוד, כדרך שרופא מאבחן דיאגנוזה של מחלה, רק על ידי כך שהוא מקשיב להלמות לבו של החולה, נשימתו, הדופק שלו. אבל מכאן ועד ההחלטה המדוייקת מה באמת מציק לו, המרחק עדיין גדול.

העד הוליך את גליה אל הסוד הזה. עד מדינה. אורי ניהל את משפטם של כמה פורצים שעד המדינה הסגיר אותם, כשבעצמו יצא נקי. גליה חשה שבתחום זה מאבד אורי את שלוות רוחו הרגילה, כאילו שיקול הדעת המקצועי הנכון שלו מתמסמס בגלל הקירבה לאדם הזה, שהלשין על חבריו רק כדי להציל את עורו.

אורי נסער. התיק הזה צורב את אצבעותיו. הוא חושש שתבונתו, נסיונו, ושיקול הדעת שלו לא יעמדו במבחן. "הרמתי את הקול שלי בבית־משפט", אמר לגליה ערב אחד, "ממש הרמתי את הקול, כמו אידיוט. ידעתי שאני נכנס למלכודת שהכינה לי התביעה, אבל צעדתי לתוכה כמו סוס עיוור מזועם".

גליה חשה כי היא נוגעת בסוד נעלם שאורי לא דיבר עליו איתה לפני־כן. אבל ידעה שהסוד דרכו לצאת. אורי בעצם מבקש לדבר עליו והיא צריכה רק להיות ה"מיילדת" הסבלנית שתקל עליו לצאת לאור.

אבל ה"מיילדת" הסופית היתה תוכנית טלוויזיה שהראתה את לבנון כיום. בתמונה מסויימת התמקדה המצלמה על פניו של אלמוני מהעיר צור. אורי נאנק. לגליה נדמה שהוא נאבק באיזה כאב פנימי. מנסה להוציא את המלים אבל כוח שאין לו שליטה עליו דוחס אותם חזרה לגרונו. אורי, שהמלים הן מקצועו, גימגם.

מאוחר יותר, בשלוש בלילה, התעוררה גליה כדי למצוא את אורי במרפסת, שקוע בכורסה, מתבונן בעיר האפלה שלמרגלות הפנטהאוז.

קראו לו "שטינקר", גליה למדה שבסגנון הצבאי "שטינקר" זה מודיע הפועל עם כוחותינו. מסתנן בלילות מבעד לרצועת הבטחון. אומר את הסיסמה הנכונה. מתודרך כאן, ואחרי־כן חוזר להיות אחד מהכפריים הלבנוניים. על טיב המידע שמסר האיש אורי לא ידע דבר. כסגן במילואים ששירת בצפון רוב הנושאים הללו היו כמובן מחוץ לתחום ידיעתו. אבל פעם, שלא ברצונו, ראה את "השטינקר". הוא היה צריך לקחת מפה במודיעין. פתח את הדלת הלא נכונה. אמרו לו שיתנדף. אבל לפני שסגר את הדלת הצליח להבחין בפניו של גבר בשנות ה־30 המיוחדות ששערו שחור, עיניו שחורות וצלקת חדה יורדת משורש אפו לזווית שפתו הימנית, כאילו מישהו חתך אותו בסכין.

אולי היתה זו הצלקת, ואולי העובדה שהאיש לבש בגדים אפורים ולא בגדי חקי. אולי המבט המבוהל בעיניים ואולי היכולת שסיגל לעצמו אורי במרוצת השנים בבתי־המשפט לקלוט במבט אחד דיוקן של עד או נאשם. תהיה הסיבה מה שתהיה, הפנים הללו של האיש באפור נחרתו בזכרונו.

אחרי ימים מעטים אורי כבר לא זכר את פניו של האיש עם הצלקת, אבל מאוחר יותר היה מעורב בפרשה שמקורה היה נעוץ כנראה בפגישה עם הגבר שמישהו חתך את פניו.

הגיעה ידיעה שמכונית סובארו בעלת גג כחול מסתובבת בכפרים. יש בה שלושה מחבלים והם מפחידים את הכפריים ומנסים לשכנע אותם לפתוח בסיסים של אש"ף. הידיעה התבססה כנראה על אותו מודיע בעל הצלקת.

אורי היה בורג קטן במכונה המשוכללת שהוקמה כדי להציב מארב ליושבי המכונית. כאיש מילואים כמעט לא ידע דבר על התיכנון. לא לקח בו חלק. אבל מאחר שהיה בשטח, צירפו אותו לצוות חבורת הפיקוד ששלטה על המבצע מאחת הגבעות.

בליל הקיץ הלבן הזה, בעודו יושב בביתו, בכורסה שלו, מתבונן בעיר הנראית מלמעלה כים עכור שערפל לבנבן מציף אותו, חוזרה התמונה שהתרחשה לפני שנים והיכתה בו כמין הראות. עכשיו שוב לא יוכל להתחמק ממנה.

שנים רבות סגר את הסיפור בתוכו ואפילו את גליה לא שיתף בו. אולי מחמת הבושה. אולי משום שהפרשה נגעה במשהו עמוק ויסודי בעולמו של איש החוק, עד שהוא אפילו לא יכול היה לבטא אותה.

אורי דיבר אל גליה כאילו מובן מאליו שהיא עומדת מאחוריו, שותקת. "את זוכרת את הפרצוף ההוא שראינו בטלוויזיה, נו, הברנש הזה מהתוכנית על לבנון, שמת לב למשהו מיוחד בפניו?". גליה לא זכרה בדיוק אבל רושם אחד נשאר: "אתה מתכוון לברנש הזה שהיתה לו צלקת ליד האף?"

חשה את חריקת המנעול במגירה הסודית. המגירה שנפתחה לאט לאט כאילו כאבים קשים כרוכים בחשיפתה. אורי דיבר בשקט. חש את נוכחותה של גליה מאחוריו. איננו רואה אותה.

אנשי הכוח המיוחד ירדו אותו לילה לעבר בקעה בלבנון. כביש עוקף חצה אותה. פניו לעבר אגם קרעון. לפי דבריו של המודיע, בכביש הזה, בשעות הצהריים, אמורה לנסוע מכונית הסובארו בעלת הגג הכחול. גם התוכנית הצבאית לא היתה בדיוק נהירה לאורי. היה מדובר במארב שימתין וידווח אם הוא נתקל במכונית. פקודת האש תנתן רק על ידי מפקד הכוח בחפ"ק ולא על ידי מפקד הכוח בשטח.

אחר הצהריים הגיעה מכונית הסובארו. קצת מוזר לשמוע אנשים נלחמים הרחק ממך. אורי היה רגיל תמיד להיות אחד הלוחמים ולא מי שמחזיק בידו מכשיר אלחוט ויכול לשמוע רק את קולות הקרב הבוקעים ממנו. המארב פעל כמכונה משומנת. אחר־כך, כשבדקו את תעודות הזהות של יושבי המכונית, התברר כי המלכודת כולה היתה טעות. ל"שטינקר" כנראה היה חשבון עם שלושת הצעירים הכפריים שישבו במכונית ובסך הכל רצו לנסוע לשחות באגם קרעון.

המודיע נעלם. אורי קבר את זכרון הפרשה עמוק במוחו. אבל הצירוף של משפט שבו מישהו מעיד נגד חבריו בתוספת צילומו של האיש בעל הצלקת שראה בטלוויזיה, עורר את הזכרון לחיים, והיא הידהדה בו כמטח יריות שפגע בחפים מפשע.

A9067

(המשך מעמוד 36)

כשם ג'וג'י, אך הוא עוזב את המקום, למד עוד קצת בבודפשט והגיע לצורך המשך לימודיו לפרנקפורט.

שם, במחנה פליטים סמוך שבו לימד אנגלית, פגש את אידה. אחר־כך חלה אנושות. בשיניו פשט ריקבון, תוצאה של חודשי תת־תזונה, והמוגלה הגיעה אל הכליות ומשם לכל הגוף. הלר, מאוהב באידה, מלכת היופי של המחנה, הגיע לבקרה וצנח מתעלף בביתה. אביה של ארושתו הסיע אותו לבית־החולים ואימה סעדה אותו עד שהבריא. "את הבחור הזה צריך להציל", אמר האב ורובל. "הרגשנו בו איכות מיוחדת. הבנו שהוא שונה מכל הבחורים הפשוטים שחיזרו אחרי", אומרת אידה. אחרי־כן היתה החתונה. מקרמיק ואשתו נכחו. ב־49' עלו לארץ והתיישבו בבאר־יעקב. מרים עלתה עוד קודם לכן. היום היא מתגוררת בחולון.

לא כך מסתיימים הסיפורים? אדם מתענה בתופת, מתחתן, עולה לישראל, מתעשר, סוף טוב? לא במקרה של הלר. אף לרגע אינו צף על גלי אופוריה. החיים אמנם האירו לו פנים מאז עלה לישראל, אלא שהשלווה לא השקיטה את הסערות הפנימיות. ואותה השגחה עליונה שהוא מאמין בה, ניסתה אותו פעם נוספת. אחרי בן־ציון, הקרוי על שם סבו, נולדה לזוג הלר תינוקת. כשהיתה בת 14 חודשים חלתה בלוקמיה ונפטרה. בבית־החולים הרים הלר את פניו לשמיים ורצה לצעוק שאלה קשה, כמו שעשה ביום שבו נחרת על זרועו המספר הכחול.

כבר לפני־כן הגיע למגע עם הנצרות. הוא לא יכול היה להיות אתאיסט גמור. החינוך שלו תבע ממנו פנייה אל כוח גדול ממנו. בשנה שבה עלה לארץ נסע לראות את המקומות הקדושים. הוא ישב על סלע בהר ציון והשקיף על העיר. לידו ישב נזיר. התפתחה ביניהם שיחה. כך התוודע הלר לברונו, נזיר מכנסיית דורמיציון. הם שוחחו בגרמנית כחצי שעה שאחריה ידע ברונו את כל סיפור חייו של גבריאל הלר. הוא מצא את הנקודות הפריכות באישיות המתהווה של הצעיר, והציע לו לבוא לשמוע הרצאות בתיאולוגיה בכנסייה.

הלר עלה מדי שבועיים לירושלים. אחרי־כן המשיך את לימודיו באוניברסיטה. שוב נימצא לו איש מיטיב. כשגר בדירת הורי אשתו בבני־ברק ועבד בליטוש יהלומים, אחת ממלאכות רבות בהן עסק באותם ימים, פגש בשכן שהכיר את הוריו בהוסט. ארון לוי עמד על כך שהלר יתמסר ללימודיו. הוא מימן את הלימודים עד שגבריאל זכה במילגה. אחרי־כן הצליח בעבודה ב"אילקה", רשת חנויות טקסטיל, שם הגיע לדרגת סגן־מנהל. לימודיו הופסקו. אחרי עבודה בעוד שתי חברות לקונפקציה הוצע לו לנסוע לפרס, להקים ולנהל שם מפעל טקסטיל. ב־65', כשחזר לישראל, היתה לו כבר תשתית כלכלית.

"אני חי בנוחות כלכלית שאני יודע להעריך אותה", הוא אומר. "אני לא מדבר רק על נסיעות לחו"ל ועל בית יפה. אני מדבר על האפשרות לכתוב, ללמוד, לקרוא, יחד עם כל העיסוקים שלי".

כל חייו הוא שב לחפש ולגעת בכוח האלוהי שבתוכו. הוא מצא איזו סינתיזה בגירסה אישית מאוד, להיות מאמין ושומר מצוות נבחרות, ויחד עם זאת שואף למדינה עצמאית, משוחררת מכל גילוי של כפייה דתית. בבית נשמרים כללי הכשרות, אך לא בהכרח באכילה בחוץ. "אתה זוכר", אמר לו אביו במהלך אותם שלושה שבועות נימהרים באושוויץ, "אתה זוכר מה שדיברנו על צפניה? הידיעה הזאת שאתה חלק מהכוח האלוהי, שהכוח האלוהי נמצא בתוכך, מעניקה לך עוצמה ומלווה אותך בכל מקום. הידיעה הזאת מעלה אותך מתהומות אל פסגות ומזכה אותך כחיים בעלי ערך".

בחושך, כשבחוץ לא סר החום ופנסי הרחוב שיוו יופי רך לשערי הוילות הצופות על קיבוץ גליל־ים, ראיתי את פניו האלגנטיים של גבריאל הלר, מבהיקים באותו אור פנימי. זה הדבר: חיים בעלי ערך.

תלמה אדמון

המינגוויי, בניו

(המשך מעמוד 28)

מעורב בתאונה בפלורידה בה קיבל חבטה בראשו. למרות זאת, נראה היה שהוא מתאושש במהירות, וזמן קצר אחר־כך נסע לבקר את אביו ששהה אז בקובה. שם קיבל התקף של הזיות פרנואידיות, כהן, כפי שתיאר אביו באחד ממכתביו, "הוא מדמיין עצמו כל הזמן נאבק בשטן וכשאר שדים וכוחות אופל – וחומק מהם". אבא־ארנסט, הסופר השקיע בעבודתו, זנח הכל לטובת הטיפול בבן, ונהג לישון במסדרון ליד חדרו של פטריק, מטפל, מטפח ומאכיל אותו במשך שלושה חודשים. הבן קיבל באותו זמן טיפולים בהלם חשמלי מידי רופא גרמני, קומוניסט.

פטריק אינו חש קירבה או הזדהות עם אחיו הצעיר גרגורי. "יש בו שדים, יש בו משהו רקוב מן היסוד. ולמרות שאנחנו אחים, אני חש קירבה רבה יותר לאחי החורג ג'ק (בן לאם אחרת). אני חושש שגיגי מנווט את חייו במסלול של אביו".

הוא אמנם חי באיידהו, אבל אינו מתקרב לעיירה קטשום בה התאבד אביו. בעיניו זה מקום חסר משמעות, מעבר למעשה הנורא שנעשה שם. "הדרך שבה זה קרה היתה איומה. אינני חושב שאדם מבוגר, מתורבת ורגיש – התכונות שהיו לאבי – היה מסוגל לעשות מעשה כזה באופן כזה אלא אם כן היתה לו בעייה חמורה או תחושה של בעייה נוראה עם האשה. אם באותו רגע שנא את מרי או חשב שהוא שונא אותה, אינני יודע. אבל אני מאמין שתמיד – עד וכולל יום מותו – ידע בדיוק מה הוא עושה. גם עם העוברה שהיה מטורף־משהו אין לי ויכוח. לא היתה לו ברירה אלא לעשות מה שעשה בהתחשב במצבו הנפשי. אבל לא בדרך בה בחר לעשות זאת".

גם הוא זוכר את הקירבה, חש את השבר. "כשהיינו צעירים, הוא היה אבא טוב מאוד בשבילנו. אחרי־כן איבדנו אותו. אינני יודע מה בדיוק קרה, הכל מסובך מדי. בעצם, אין דרך אמיתית להימלטות, אין מיפלט קבוע ממי שאתה ומה שאתה".

הבן הבכור, ג'ק

ג'ון (ג'ק) הדלי ניקנור המינגוויי, הבן של ארנסט והדלי, הוא עכשיו בן 63, עוד מעט סבא. גרטרוד סטיין היתה הסנדקית שלו, ופאריס מחוז ילדותו. איש נחבא אל הכלים, משתדל עד היום להתגבר על ביישנות כמעט פתולוגית.

הבן של המינגוויי שחי את חייו בין אגדות העולם הספרותי לבין אגדות הוליווד, מתגורר בעיירה קטשום. כאן, כך נדמה, כולם מכירים אותו. הכל נינוח ועל מי מנוחות, כמו חוותו של האיש שיש בה הקסם של ספורטאי חבוט וחבול. "את חמישים השנים הראשונות לחיי בילית כבן לאב מפורסם, עתה אני מבלה את חמישים השנים האחרונות לחיי כאב לילדים מפורסמים", אמר פעם בראיון. בנותיו, מרגו ומיוריאל, ואפילו עליו כבר לפני שנים, ונראה שטוב לו כך.

רוב הזמן הוא עסוק בדיג. יש לו שפם בצבע קש, שני כלבים הכרוכים אחריו תמידית והוא לוגם תה צמחים. כשהלחץ גדול מדי הוא נמלט ליער, לספינה בנהר, או סתם נוסע בדרכים. יש משהו מאוד מהוסס בהופעתו, באורח דיבורו.

על היחסים עם אביו הוא אומר: "תמיד נמשכתי לחמימות שהקרין. כשהיה איתך – היית כולו שלך. אבל כמובן שאבא היה מהאנשים שמסוגלים להגיד לך לחכות חמש דקות במכונית ולהיעלם לשעה וחצי. הוא היה מאלה שכשהם עומדים קרוב־קרוב אליך, הם כאילו־חובטים בך. אגרופים קטנים כאלה. הקירבה הפיזית הזו היתה מאוד מביכה אותי. פעם הכאבתי לו. גרמתי לו לחתך מעל לעין. הייתי בן 15 או 16. הוא היכה אותי בחזרה, אבל התאפק. לו רצה, יכול היה לתת לי נוקאאוט אמיתי. הוא אהב לחשוב על עצמו כעל מתאבק גדול שפיספס את הקריירה שלו. אבא היה דומיננטי אבל לא שתלטן. הוא לא היה רודן, אבל אפשר היה לחוש בכוח שלו. ואני פחדתי להסתבך אותו".

בן 33 נסע ג'ק לבקר את אביו בקובה – ונשבר. הבן הורה בפני האב שזה אך זכה בפרס נובל שאינו מסוגל להתמיד בשום עבודה, והדבר היחיד שנראה שהוא מסוגל לעשות היטב זה לדוג. "תראה, אפס", אמר האב לבן, "אתה במקום טוב, המקום שבו אתה רוצה להיות. עליך רק לדבוק במטרה. אני אעזור לך, אבל אתה חייב להחזיק מעמד במקום עבודה אחר

בנו הבכור של ארנסט המינגוויי, ג'ק, עם בתו מרגו

ולהיות מסוגל להתפרנס מזה". אבא המינגוויי לא התרשם מקשיי הבן. "היו זמנים שהרגשתי בדיוק כמוך", אמר לבנו. "לו ידעת באיזה לחצים אני נתון לפעמים. אבל דבר אחד עליך להבטיח לי שלא תעשה לעולם, ואני אבטיח לך שגם אני לא אעשה – שאף אחד מאיתנו לא יירה בעצמו כפי שעשה סבא".

ג'ק הבטיח, ואחריו פאפא המינגוויי. ג'ק מספר על כך בספרו. "אני חושב שהוא ראה אותי כילד נחמד, די חכם, אבל אם להודות על האמת, כמי שלעולם לא יהיה כוכב עולם. בפטריק ראה פוטנציאל אינטלקטואלי עצום. בגרגורי זיהה הרבה מעצמו, לטוב ולרע.

"במשך שנים כל מי שחי בקירבתו – סבל מטראומה. אבל אני מאמין שהוא מעולם לא התכוון להכאיב לנו בכך שהשאיר אותנו מחוץ לירושה. אני מאמין שמוכרחה היתה להיות צוואה אחרת, שמעולם לא נמצאה".

הוא אינו כועס, הוא מקבל ומבין ומצטט את אימו ואת נשותיו האחרות של אביו, שכולן אמרו בשלב כלשהו של חייהן עם ארנסט המינגוויי ש"פאפא הוא אדם מיוחד. הוא כותב נפלא. אנחנו חייבים לתת לו להמשיך ולהיות כמו שהוא". את האיכות, מבקש הבן שחי בצל, את האיכות באישיותו של אבא תנסה להעביר לקוראים.

פול הנדריקסון
"וושינגטון פוסט"

מחוץ לתמונה

(המשך מעמוד 17)

לא העביר ל"עם היושב בציון" מלחמה ורודה ולא חשש להנציח את הפנים השזופות האלה כשהן זועקות או מכיטות באימה על גופת חבר. לפעמים פסלו תמונות קשות מדי לפרסום, ולפעמים העירו לו החבר'ה בשטח: את זה אל תצלם. "אני זוכר למשל צעיר בלונדי מהצנחנים, בחור שהייתי מיודד איתו, מוביל ערבי אחד שנתפס בשבי. כיוונתי את המצלמה, ואז הוא אומר לי: ורד, אל תצלם, האיש הזה עוד מעט לא יהיה בחיים. זה זיעזע אותי, אבל זה היה מה שאריק שרון החדיר להם שם בצנחנים. הוא שינן להם את הקשיחות והאכזריות, והם העריצו אותו ומילאו אחר הפקודות כלשונן. אז עוד לא הבנתי את מה שאני מבין היום, שלא לכל הוראה צריך לציית באופן אוטומטי".

לפעמים, גם ורד משדר קשיחות מרתיעה. על צילומי הרוגים ופצועים הוא אומר: "לא התרגשתי מזה, משום שאינני יכול לרחם על בני־אדם באופן שאני מרחם על בעלי־חיים. ב־99 אחוז מהמקרים האדם אשם במה שקורה לו, לעומת ג'וק שאין זו אשמתו שהכרומוזומים שלו אמרו לו להיות ג'וק". אבל ורד גם יודע לבכות; הוא בכה כאשר בקרב המיתלה ב"קדש" ראה את הכדורים רודפים אחרי הצנחנים המסתערים על המצרים המבוצרים בנקיקי הסלעים עד שמשיגים אותם. הוא צילם אותם נופלים ואחר־כך סייע בפינויים. הסרט הזה, הוא מספר, אבד לו יחד עם עוד כמה סרטים. פשוט נפל מהכיס.

ורד לא התאבל על אובדן הסרט. גם את מה שצולם ופורסם הוא אינו שומר. בביתו אין אף לא גליון אחד של "במחנה", וכאשר ביקשו ממנו לבחור צילומים משלו שיוצגו בתערוכה לרגל ארבעים שנה ל"במחנה", גילה חוסר עניין בולט והטיל את המלאכה על משה איתן, ידידו הוותיק. הוא גם לא בטוח שיבוא לתערוכה הזאת, ואיתן ממש זועם: "אף פעם לא היה איכפת לו. הוא היה עוכר קשה, מסכן את עצמו, מצלם וזהו. בכלל לא עניין אותו מה יעשו עם הצילומים. כולם היו מתפארים בצילומים שלהם, דוחפים את עצמם, עושים תערוכות, והוא המשיך בזלזול המעצבן הזה. אמרתי לו: תעשה תערוכה, והוא לא רצה בשום אופן. או מישהו שלח בלי ידיעתו צילומים לאיזושהי תחרות (הוא לא זוכר איזו), וורד זכה כמובן במקום הראשון. אני ממש לא מבין את הבן־אדם הזה, הוא בזבוז. אם היה לו רק מעט מהפילפל שיש לצלמים האחרים שלנו, שדואגים לפרסם את עצמם כל הזמן, הוא היה היום שם דבר בכל העולם. אני ממש כועס עליו".

ורד מורה בעוכרות. כתב־האישום של איתן מקובל עליו. "אין לי יחס גדול לעבודה שלי וגם לא לעצמי בכלל. אני לא משתגע אחרי מה שעשיתי ואל תשאל אותי איזה צילום אני אוהב. אני לא אוהב אותם. זה שייך לעבר וזה לא חשוב כיום. בכלל, לו יכולתי להתבטא במילים לא הייתי בוחר במקצוע הצילום. זה מקצוע של אנשים שמחפשים ביטוי עצמי, ולא מסוגלים לעשות זאת חוץ מאשר דרך העדשה שלהם. לכן אין לי חברים צלמים. עובדה היא שגם כיום, במערכות העיתונים, הצלמים הם בדרך כלל חוטבי־העצים ושואבי־המים והכתבים הם אלה שזוכים ליחס הרציני באמת".

אחרי מלחמת יום הכיפורים הכיתור מ"במחנה", את התקופה שעברה עליו מאז הוא מכנה "השנים השחונות שלי". רחוק מהכותרות ומהתהילה שהיו כבר שלו, ורד עושה את העבודות הכי־אפורות בשוק. הוא מצלם בשביל כמאתי עוכרים, כמו של תדיראן למשל, ומנציח בוגרי מחזורים באוניברסיטת בר־אילן. מלבד זאת, "עבודה אדמיניסטרטיבית" וביצוע שליחויות עבור משרד פרסום והוצאה לאור. "עיסוק בשליחויות", הוא מחייך, "זה דבר נחמד, פוגשים הרבה אנשים, יש עם מי לדבר. דיבור מעניין יותר מצילום".

מדוע לא צילום עיתונות? "כי חדלתי להאמין בעיתונות. מלעיטים אותנו בידיעות ובסיפורים לא רלוונטים רק משום שהעיתון חייב לצאת כל יום. אינני מאמין ב־80 אחוז ממה שמתפרסם שם ואני לא מסוגל לצלם דברים שאינני מאמין בהם, דברים שאינם נוגעים. לרוץ ולצלם ולהביא את הסרט ולפתוח ולחכות לתוצאות וכל זה בשביל משהו שאתה לא מאמין בו? זה אולקוס בטוח".

אברהם ורד, היום בן 64, אב לבן וסב לשני נכדים. את האולקוס הוא כמעט קיבל כאשר במלחמת לבנון מצא את עצמו פתאום מחוץ לתמונה. הניתוק מעולם העתונות היה ממושך מדי וורד לא הצליח לחזור בזמן. הכאב היה קשה. ורד ניסה לשים לו קץ. זאת היתה המלחמה הראשונה ששלחה אותו לבית החולים.

עמנואל רוזן

חייל בהלם קרב. צילום של מיקי צרפתי במלחמת לבנון.

היורש

מיקי צרפתי, 34, הגיע ל"במחנה" כאשר אברהם ורד עזב. במלחמת לבנון הוא עשה את מה שורד היה עושה אם היה שם: עם חטיבת הצנחנים, בנגמ"שים ובצירים, תחת אש. צילומי מלחמה בזמן אמיתי.

הסימור של מיקי במלחמה הוא אולי סימורם של שני צילומים שלא תראו בפינה שלו בתערוכת ארבעים השנה של "במחנה". אחד מהם לא צולם כלל. ביום הרביעי למלחמה, הגענו לכפר קבר שמון שבהרי השוף. החטיבה חיסלה, כמו שאומרים, גדוד קומנדו סורי. סגן־אלוף דודו נהרג. תרגשה מחורבנות. בתוך הכפר, על מעקה מרפסת של בית נטוש, היה מונח ראש אדם, שיער מתולתל ומפויח, עיניים פעורות, הבעה אנושית. ראש בלי גוף. עשרה מטר ימינה משם היתה רגל מרוטה תלויה על גדר של משתלה. מיקי לא צילם. גם היום הוא לא מנסה להסביר לעצמו למה.

בפעם השניה הוא צילם. חודש אחרי תחילת המלחמה. מצב הרוח היה אחר. גם סף הרגישות השתנה. לבנון נכנסה לנו בדם. הצנחנים פשטו לכפר חי א־סלום. באחת הדירות ראינו גופת מחבל, רגליו שבורות, מסביב חורבן. קירות שהתמוטטו. חתול קטן עמד שם וליקק את פצעיו של המחבל ההרוג. מחלקת בטחון שדה של צה"ל לא אישרה לפרסם את הצילום ב"במחנה". הסיבה: פגיעה במורל.

לפניכם, אם כן, צילום אחר. מיקי קורא לו: הלם קרב. חייל מהצנחנים מובל בידי שני חבריו למרפאה. פציעה נפשית. פצועים שלא נכללים בספירה הרשמית. מיקי צרפתי, ליד אברהם ורד, בתערוכת הצילומים של "במחנה" בעוד כשבועיים, במבואה של תיאטרון "הבימה".

צילום של ורד. חיילי צה"ל וחלוצי כוח האו"ם ליד תעלת הגבול ברצועת עזה לאחר הנסיגה מסיני (1957)

אגוד למען שקום יהלומי ווטש - שר"ת

מעריב
השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 21.8.52 – 28.8.52. הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

אנשי הארגון הצבאי הלאומי שהשתתפו בפעולות החרמת הנשק במשטרת רמת-גן עם דב גרונר הי"ד מתבקשים לבוא לפגישה זהי פה ותשיבה ביום שני ד' אלול תשי"ב (25.8.52) בשעה 7.30 בערב, בקבה "גן מאיר", רחוב המלך ג'ורג' 30, ת"א

הלוית יצחק שדה ז"ל

אלופים ואלופי-משנה בשירת המלווים

בוכו האחרונה...

דרכו האחרונה של יצחק שדה ז"ל

ארון יצחק שדה, אבי הפלמ"ח וממפקדי צ.ה.ל. בראשיתו ומראשי מפ"ם, שנפטר אתמול אחר מחלה קשה, הובא ב-10 לפנה"צ עטוף דגלים לאו־מיים ושחורים מביה"ח "בילינסון" במפתח-תקוה לבנין הועד הפועל של ההסתדרות בתל-אביב. אלפי אנשים עברו על פני הארון.

הוחלט לחלק את עין-חרוד

החלטה על חלוקתו של קיבוץ עין חרוד לשני משקים נפרדים, של מפא"י ומפ"ם, נתקבלה אמש במרכז החקלאי של ההסתדרות.

שני המשקים יהיו בשטח עין חרוד "הישנה" והוואדי החוצה את המשק יפריד ביניהם. המיעוט של מפ"ם (הקיבוץ המאוחד) יקבל את החלק המערבי של המשק.

כל הרכוש ואמצעי הייצור יחולקו יחסית בין שני המשקים, לפי מספר החברים שבכל אחד מהם. חלוקת המשק תוכננה בצורה שמוסדות ציבוריים שונים שוכנים במרכז. במקרה של הסכם על שימוש משותף של מוסד מסוים, יוכלו לבצעו.

מפא"י התנגדה עד כה לחלוקת המשק ודרשה שאנשי מפ"ם שהם במיעוט יקימו משק נפרד בקרבת מקום.

הכנות ליישור המוצררה

חברה נוספת לביצוע עבודות יישור בוואדי מוצררה פורסמה הבוקר.

דיון על פעולות העיריה למניעת שטפונות באיזור המוצררה יתקיים היום בפגישת סגן ראש עירית תל אביב, המהנדס ח. לבנון, עם חבר המועצה מנחם הכהן, המייצג את הועד הציבורי של תושבי השכונות.

נציגי ישראל יצאו לפגישה עם המצרים

נציגי ישראל, סגן אלוף שאול רמתי ורב-סרן ב. הרמן, בלווי קצינים אחרים של צ.ה.ל. יצאו הבוקר לעוג'ה אל חפיר, לפגישה עם נציגי מצרים בועדת שביתת הנשק.

המצרים מבקשים לדון באופן דחוף בבעית הבדואים, שגורשו כביכול מהנגב. ישראל תובעת שהסעיף הראשון בסדר יומה של הישיבה יהיה: מקרה ההתקפה האוירית של מצרים על ספינת דיג ישראלית. אם נציגי ישראל ומצרים יבואו לכלל הסכם על הנוהל בישיבה ועל סדר יומה תכונס בו במקום ישיבה של ועד שביתת הנשק.

יפוטרו 600 פועלי מטוויות

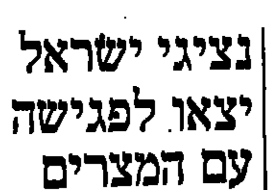
מטווית הכותנה, פרט ל"אתא", שלחו מכתבי פיטורים לעובדיהם. יפוטרו כ-600 עובדים. תוך 10 ימים יפסיקו המטוויות את העבודה בליל.

במיכרז לייצור חוטי כותנה הגישה חברת "אתא" את ההצעות הזולות ביותר ומשרד המסחר והתעשיה מסר לה את ההזמנה.

עקב חוסר חומרי גלם נאלצות עתה יתר המטוויות לסגור את המפעלים.

יצחק שדה ז"ל

"נשק חינם לישראל יסכן את השלום"

הסטייט דפארטמנט נמנע מתגובה רשמית על תביעת המועצה הציונית האמריקאית, שממשלת ארה"ב תגיש סיוע צבאי חנם לישראל, אולם חוגים יודעי דבר הביעו את דעתם, כי הסיכויים להחלטה חיובית של ארה"ב הם קלושים ביותר.

בוושינגטון גובר האופטימיזם מתוך הנחה, שהגנרל נגיב לא זו בלבד שיעשה מאמץ להקים משטר יציב ולא-מושחת במצרים, אלא שהנהגתו תפתח דרך להתקרבות בין מצרים לישראל. בחוגים הרשמיים בוואשינגטון שוררת הדעה, שמדינות ערב אינן מתכוננות להתקפה על ישראל. יש הטוענים בוושינגטון, שאם תוגש לישראל עזרה בנשק, יעורר הדבר לא רק התמרמרות של מדינות ערב נגד ארה"ב אלא אף תגבר איבתם כלפי מדינת ישראל.

לכן סבורים בוושינגטון שהתוצאה של הגשת עזרה צבאית לישראל תהיה הגברת הסכנה לשלום ולבטחון באזור המזרח הקרוב.

הפלשתינאים תובעים אוטונומיה

תביעה להקים מיניסטריוני משנה בעיר העתיקה בירושלים, שיטפלו בכל הענינים הנוגעים לעיר העתיקה ולמשולש, לפעול לשינוי הגבולות בין ישראל והירדן, שנקבעו בהסכם רודוס; לשים קץ ל"יתוקפנות היהודית" - תביעות אלה כלולות בתזכיר שהגישו 15 מבין 20 הצירים הפלשתינאים בפרלמנט הירדני לראש הממשלה, אבו אל הודה. לפני הגשת התזכיר התכנסו הצירים בשכם ודנו במצב בחלקים הפלשתינאים שסופחו לממלכת הירדן.

הצנזורה הירדנית אסרה על פרסום התזכיר ותביעותיו, אשר הוגדרו ע"י ראש הממשלה אבו אל הודה כנסיון להתבדלות ולקריעת החלק הפלשתינאי מעל ממלכת הירדן.

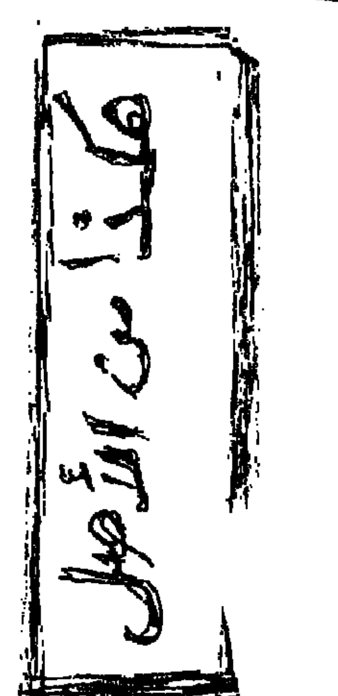
ראשי הלבנון עושים צעדים למניעת הפיכה

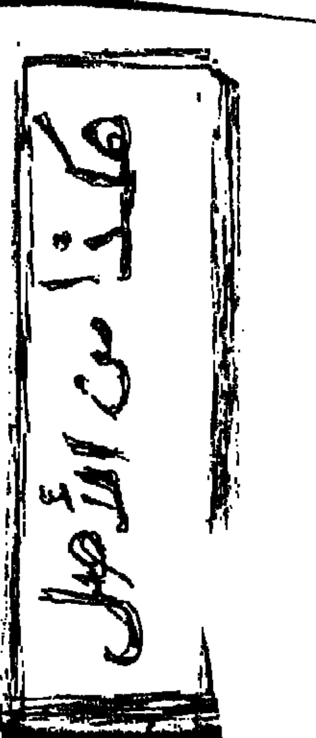
נשיא הלבנון כינס התייעצות, שבה השתתפו מפקד הצבא הלבנוני, ראש הממשלה וקציני צבא גבוהים, כדי לנקוט בכל האמצעים למניעת הפיכה בלבנון.

נשיא הלבנון הודיע על שינויים בחוק הבחירות, על פיטורי פקידי ממשלה ששרותם מיותר וחילופי גברא בקצונה הצבאית.

"כסית" נסגר לחודש

קפה "כסית" יסגר לחודש ימים, החל ממחר, לפי הוראה של הממונה על המחוז. ההוראה ניתנה בהתאם לאשמת עבירה על תקנות הפיקוח על המזון.

בגליון החדש:
הקו האדום בין שקר לאמת: תעלולי הדיסאינפורמציה של בריה"מ • **יאכטות:** לא רק לעשירים • **מפלצת אנושית:** מנסון • **בריאות:** אתה והפרוסטטה • **אופנה:** לבני גברים • **מכונית:** היקרה ביותר בארץ • **החיים הטובים:** מה זה עושה ללב? • **כוכבי קולנוע:** מה הם אוהבים לבשל? • **תיירות:** מלון בארמון • **הרפתקאות:** ג'יימס בונד חי וקיים • **קוקטייל:** כל משקה מלך • **מקצוע:** מנהלי בתי־מלון • **מבחן עצמי:** איך אשתך מדרגת אותך כמאהב? • **סקירת עתוני חו"ל** • **תשחץ**

هكذا من الأعمال